

หัวข้อภาคนิพนธ์	การเดินทางศึกษาพระพุทธศาสนาสู่แดนตะวันตกของพระถังซำจั๋ง
ชื่อนักศึกษา	นางสาวชนิตา จิตสำรวย
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ชาญณรงค์ บุญหนุน
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2557

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติการเดินทางจาริกแสวงบุญของพระถังซำจั๋งและสภาพการณ์ของศาสนาพุทธในอินเดียในยุคที่พระถังซำจั๋งเดินทางไปจาริกแสวงบุญ โดยใช้ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ประกอบด้วยหนังสือ งานวิจัย บทความทางวิชาการและสารนิพนธ์ระดับบัณฑิตเป็นเอกสารประกอบการวิจัย

ผลการศึกษาสรุปลงได้ว่าในช่วงที่พระถังซำจั๋งอยู่ในอินเดีย พุทธศาสนาในอินเดียกลายเป็นศาสนาแห่งพิธีกรรมพุทธศาสนา นิกายมหายานรุ่งเรืองมาก เนื่องจากมีปัจจัยสำคัญคือกษัตริย์ พระเจ้าศิลาทิพย์ทรงเลื่อมใสในพุทธศานามหายาน ได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและอุปถัมภ์บำรุงมหาวิทยาลัยนาลันทา อันเป็นมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาแห่งแรกของโลก

ในช่วงเวลาที่พระถังซำจั๋งสืบค้นเล่าเรียนพุทธศาสนานั้น นอกเหนือจากที่มหาวิทยาลัยนาลันทาแล้ว ยังได้ออกศึกษาธรรมไปยังแคว้นต่างๆ หากพบว่ามิพระอาจารย์ท่านใดมีความรู้แตกฉานเฉพาะทาง แม้ว่าบางท่านอาจจะมิใช่พระอาจารย์ในลัทธินิกายอื่น ก็จะแวะพักเพื่อศึกษาคัมภีร์กับท่านผู้รู้เหล่านั้น หรืออาจสอบถามวิสัยธรรมในความรู้ที่ตนมีอยู่แล้วให้เข้าใจกระจ่างชัดยิ่งขึ้น รูปแบบการจาริกไปชมพุกุฎีของท่าน จึงเป็นแบบนมัสการพุทธสถานพร้อมกับการศึกษาวิสัยธรรม

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบคุณ คุณพ่อ คุณแม่ พี่สาวและครอบครัวของข้าพเจ้าที่ช่วยเหลือและดูแลข้าพเจ้ามา โดยตลอดทั้งให้กำลังใจและกำลังใจทรัพย์

ขอบคุณอาจารย์ชาญณรงค์บุญหนุนที่คอยแนะนำและชี้ทางสว่างให้ทำให้ภาคนิพนธ์เล่มนี้เป็นรูป เป็นร่างมากขึ้น

ขอบคุณภาคปรัชญาและอาจารย์ในภาคทุกคนที่คอยให้คำปรึกษาและทำให้การเรียนมีสีสันมากขึ้น อาจารย์ทำให้ข้าพเจ้ามองโลกใบนี้ที่กว้างขึ้นและมีความสุขมากขึ้น

ขอบคุณพี่ตอง ที่คอยเป็นกำลังใจที่ดีเสมอมา คอยปลอบยามท้อ คอยสร้างเสียงหัวเราะให้มีความ แรงทำงานต่อและขอบคุณในความช่วยเหลือที่จะไม่มีวันลืม

ขอบคุณเพื่อนๆ ที่ช่วยเหลือเรื่องงานทำให้หายกังวลและหายหงุดหงิดเรื่องงาน ขอบคุณความสนุก ความเป็นห่วงที่เพื่อนๆ มอบให้ขอบคุณ แลย์ หญิง วิ จูน ออม เนย เป้ วา แพรและเพื่อนในกลุ่มภาษาจีน สำหรับ4ปีที่คอยช่วยเหลือกันมาตลอด

ขอบคุณตัวเองที่มีโอกาสดีๆในชีวิตที่ทำให้ข้าพเจ้าได้มาพบกับประสบการณ์ต่างๆและมิตรภาพที่ดี จากทุกคน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญตาราง.....	ง
บทที่	
1. บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
จุดประสงค์ของการศึกษา.....	3
ขอบเขตของการศึกษา.....	3
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
2. ประวัติการเดินทางจาริกแสวงบุญของพระถังซำจั๋ง.....	10
2.1 ประวัติส่วนตัวของพระถังซำจั๋ง.....	11
2.2 สภาพทั่วไปของพุทธศาสนาในประเทศจีนในช่วงยุคของพระถังซำจั๋ง.....	16
2.3 การเดินทางจาริกแสวงบุญของพระถังซำจั๋งจากประเทศจีนไปยังประเทศอินเดีย... 21	
2.3.1 แคว้นอีอู่ – แคว้นแรกของการเดินทางหลังรอดชีวิตจากทะเลทรายโกบี.....	21
2.3.2 พระราชาแห่งแคว้นเกาซางผู้ให้ทุนการศึกษาแก่พระถังซำจั๋ง 20 ปี.....	22
2.3.3 ได้รับความอนุเคราะห์จากเยชู่ชานแห่งแคว้นสมารกันต์.....	23
2.3.4 พบสหธรรมิกขณะพักศึกษาที่แคว้นพัลซ์.....	24
2.3.5 จาริกและโต้วาทิธรรม นักร้อยแคว้นดินแดนตะวันตก.....	25
2.3.6 ผู้ร่วมมหาวิทยาลัยนาลันทา.....	29
2.3.7 อาจารย์และวิชาที่ศึกษาในอินเดีย.....	31

สารบัญ

บทที่	หน้า
2.3.8 บรรยายธรรมเนียมแทนอธิการบดี.....	31
2.3.9 ได้กระทู้ 40 ข้อของพราหมณ์ลัทธิโลกายัต.....	32
2.3.10 โปรดพระเจ้ากุมารแห่งแคว้นกามรูป(มลรัฐอัสสัมในปัจจุบัน).....	34
2.3.11 ได้วาทีธรรมต่อหน้าพระพักตร์พระเจ้าศิลาทิพย์.....	35
3.สภาพการณ์ทั่วไปและศาสนาพุทธในอินเดียในยุคที่พระถังซำจั๋งเดินทางไปจาริกแสวงบุญ....	39
3.1 สภาพทั่วไปของอินเดีย.....	39
3.2 พุทธศาสนา.....	49
3.3 รายงานสถานการณ์พุทธศาสนาของแคว้นต่างๆในอินเดียอย่างละเอียดโดยสรุป....	51
4. บทสรุปและวิเคราะห์.....	54
4.1 การเดินทางจาริกแสวงบุญของพระถังซำจั๋งสู่ดินแดนชมพูทวีป.....	54
4.2 สภาพการณ์ของศาสนาพุทธในอินเดียในยุคที่พระถังซำจั๋งเดินทางไปจาริกแสวงบุญ	56

บรรณานุกรม

ชีว ชูหลุน. (2549). ถึงข้า^๙จ้้ง จดหมายเหตุการณ์เดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหाराชวงศั^๙จ้้ง.

กรุงเทพ : มติชน

เสถียร โปธินันสาร. ประวัติพระถึงข้า^๙จ้้ง.กรุงเทพ:กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม,2529

อุสา โลหะจรรยา. พระถึงข้า^๙จ้้งชีวิตจริงไม่อิงนิยาย.กรุงเทพ:สุขภาพใจ,2551

อุสา โลหะจรรยา. การศึกษาชีวิตและวรรณกรรมพระพุทธศาสนาของสมณะเสวียนจ้้ง(พระถึงข้า^๙จ้้ง).

วิทยานิพนธ์ สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2546

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวชนิตา จิตสำรวย
ที่อยู่	189 หมู่ 12 ต.หนองคู อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ 31130
ประวัติการศึกษา	พ.ศ.2551 สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 จากโรงเรียนบุรีรัมย์พิทยาคม พ.ศ.2554 สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 จากโรงเรียนบุรีรัมย์พิทยาคม พ.ศ.2557 กำลังศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

แบบโอนลิขสิทธิ์ภาคนิพนธ์

สาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ข้าพเจ้า	นางสาวชนิตา จิตสำรวย
นักศึกษาชั้นปีที่๔	วิชาเอกเอเชียศึกษา ภาษาจีน
ชื่อภาคนิพนธ์	การเดินทางศึกษาพระพุทธศาสนาสู่แดนตะวันตกของพระถังซำจั๋ง
ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ชาญณรงค์ บุญหนุน
ที่อยู่ติดต่อได้ภายหลังสำเร็จการศึกษา	
หมายเลขโทรศัพท์	08-8582-0533

ลิขสิทธิ์ของภาคนิพนธ์อันเป็นผลมาจากการศึกษาเล่าเรียนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรระดับปริญญาบัณฑิต ข้าพเจ้ายินดีโอนลิขสิทธิ์ตามมาตรา ๑๗ วรรค ๒ แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นของคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยมีกำหนดตลอดอายุการคุ้มครองสิทธิ์

ลงนามผู้โอน.....
(.....)

ลงนามผู้โอน.....
(.....)

วันที่ 7 เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2558

การเดินทางศึกษาพระพุทธศาสนาสู่แดนตะวันตกของพระถังซำจั๋ง

นางสาวชนิตา จิตสำรว

ภาคินพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต

เอเชียศึกษา

คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2557

ลิขสิทธิ์คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาในสมัยราชวงศ์ถัง มีพระภิกษุชาวจีนที่มีชื่อเสียงโด่งดังท่านหนึ่ง ก็คือ "พระถังซำจั๋ง" เป็นชาวมณฑลโหนาน ท่านเป็นคิปีฎกธราจารย์ ได้เดินทางไปศึกษาพุทธธรรมในประเทศอินเดีย โดยได้ไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่มหาวิทยาลัยนาลัน พระถังซำจั๋ง หรืออีกชื่อพระภิกษุเสวียนจั้ง ไม่ได้เป็นเพียงตัวละครที่ถูกจินตนาการขึ้นจากวรรณกรรมเรื่อง ไซอิ๋ว ที่คนไทยคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี แต่เป็นบุคคลที่มีตัวตนจริงในพงศาวดารจีน มีอายุอยู่ในช่วงประมาณ ค.ศ.602-664 สมัยพระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้ครั้งที่ 2 ของราชวงศ์ถัง เรื่องของพระถังซำจั๋งถูกถ่ายทอดมาให้เราได้รับรู้ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของหนังสือ ภาพยนตร์ ละคร โทรทัศน์ หรือแม้กระทั่งการ์ตูน เรื่องราวเหล่านี้ส่วนใหญ่เราจะรับรู้ในเรื่องของปาฏิหาริย์ต่างๆ พระถังซำจั๋งมีความเลื่อมใสในพุทธศาสนาอย่างมาก ท่านเป็นผู้ทรงเสียสละตนเองเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงและยังได้เขียนบันทึกการเดินทางไปอินเดียชื่อว่าจดหมายเหตุการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง หนังสือเล่มนี้ได้นำประโยชน์อย่างมหาศาลแก่นักศึกษาผู้ค้นคว้าหรือนักโบราณคดี ตลอดจนนักประวัติศาสตร์ นักศาสนา ได้รับประโยชน์เช่นกัน เพราะท่านได้บันทึกลัทธิศาสนาของประเทศอินเดียโบราณและของประเทศบริเวณแถบเอเชียกลาง

ในวัยเยาว์ท่านเป็นเด็กที่มีความเฉลียวฉลาดมากและฉายแววทางภูมิปัญญามาตั้งแต่เด็กฯ กระทั่งอรอรันในอ่านตำราทางศาสนา ส่วนใหญ่เป็นตำราเก่าแก่ของจีนและงานเขียนของนักปราชญ์ยุคโบราณของจีน ถึงแม้ว่าจะในวัยต้นๆ จะได้รับการศึกษาตามแบบขงจื้อก็ตาม แต่ท่านกลับมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง เมื่อมีอายุได้ 18 พรรษาท่านจึงกลายเป็นสามเณรที่มีชื่อเสียงมาก ได้รับการยกย่องว่าเป็น “อาจารย์แห่งพระไตรปิฎก” เพราะท่านเป็นผู้มีความแตกฉานในสุคคัมปิฎก วินัยปิฎก และอภิธรรมปิฎก และยึดมั่นในปรัชญาของพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด อีกทั้งยังสามารถแสดงธรรมเทศนาที่เข้าใจง่าย เมื่อมีอายุได้ 20 ปี ท่านอุปสมบทเป็นพระภิกษุที่เมืองเฉิงตู ท่านเดินทางศึกษาพระธรรมไปทั่วจนเดินทางไปถึงเมืองฉางอัน พระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้ครั้งที่ 2 ของราชวงศ์ถัง (รัตนบุรี ,2505 : 13)

เมื่อเรียนรู้พระคัมภีร์มากเข้า พระภิกษุเสวียนจั้งก็รู้สึกว่าการที่พระคัมภีร์ที่มีอยู่ในจินเวลานั้นไม่ค่อยเพียงพอ เนื้อความแปลได้ไม่ครบถ้วนและตีความไม่ถูกต้อง ไม่สามารถเข้าใจธรรมดั่งเดิมได้ ด้วยท่านปรารถนาที่จะศึกษาพระพุทธศาสนาให้ถ่องแท้ลึกซึ้งและถูกต้อง ท่านจึงเกิดความคิดที่จะเดินทางไปศึกษาพระธรรมที่อินเดียอันเป็นแหล่งต้นกำเนิดดั้งเดิมของพระพุทธศาสนา ด้วยเจตนารมณ์อันแน่วแน่ที่จะค้นหา

หลักธรรมที่จริงของพระพุทธเจ้า ท่านจึงมีความต้องการที่จะไปนมัสการพุทธศาสนุสรณ์สถานของพระพุทธเจ้า ไปสักการะยังอิสิปตนมฤคทายวัน อันเป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา การเดินทางเพื่อศึกษาธรรมครั้งนี้เป็นปณิธานที่ตั้งมั่นของท่านมานานปี จนถึงวันที่ชาวตะวันตกกำลังน้อมรับการกล่อมเกลามาจากอารยธรรมอันสูงส่งของจีน ซึ่งอยู่ในช่วงสมัยราชวงศ์ถัง ด้วยพระบารมีอันกว้างขวางและความยิ่งใหญ่ของพระองค์จักรพรรดิและเทพยดาท่านอาจารย์จึงสามารถเดินทางผ่านเขตแดนต่างๆที่ต่างธรรมเนียม ต่างประเพณีมาได้อย่างปลอดภัย แม้จะประสบอุปสรรคมากมายนานปีการแต่ท่านก็ผ่านพ้นมาได้(ชีว ชู หลุน ,2549 : 7)

การเดินทางครั้งนี้พระถังซำจั๋งเป็นผู้จัดบันทึกและพระภิกษุเสวียนจิงเป็นผู้เรียบเรียงในรัชสมัยจักรพรรดิถังไท่จงในยุคราชวงศ์ถังและเสร็จสิ้นลงในปีค.ศ.646 ปัจจุบันมีอายุได้ 1,357 ปีแล้ว ท่านบันทึกเหตุการณ์ตั้งแต่ออกเดินทางไปและศึกษาอยู่ในอินเดียเป็นเวลานานถึง 17 ปี (ชีว ชู หลุน, 2553 : 16)ท่านจาริกสู่แคว้นต่างๆที่ตั้งอยู่ทางตะวันตกของจีน คณะของท่านเดินทางออกจากอาณาจักรผ่านทางเมืองเหลียงโจวของ มณฑลกานซู่และผ่านไปทางมณฑลชิงไห่ ท่องไปตามวัดที่อาณาจักรคุชรา ซึ่งเป็นอาณาจักรโบราณที่นับถือศาสนาพุทธ และเดินทางผ่านเมืองอักสู (อยู่ในซินเจียงปัจจุบัน) และวกขึ้นไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือเพื่อข้ามช่องเขาเทียนชานที่ปกคลุมไปด้วยหิมะและน้ำแข็ง เพื่อเดินทางเข้าเขตที่เป็นประเทศคีร์กีซสถานในปัจจุบัน คณะการเดินทางต้องฝ่าฟันอุปสรรคนับนานาประการ ทั้งสภาพอากาศที่ร้อนมาก หนาวมาก พายุหิมะขาดน้ำขาดอาหารแต่ก็ผ่านพ้นมาได้ ท่านมุ่งมั่นว่าไม่ว่าอุปสรรคจะยากเย็น ยิ่งใหญ่เพียงใด ความตั้งใจของท่านก็ไม่อาจจะสั่นคลอนได้ คณะของพระภิกษุเสวียนจิงเดินทางไปถึงเมืองจาลาลาบัด และลาห์มาน ซึ่งทั้งสองเมืองอยู่ในเขตของประเทศอัฟกานิสถานในปัจจุบัน และการเดินทางมาถึงเมืองลาห์มานนั้น ท่านถือว่าได้เดินทางมาถึงอินเดียแล้ว รวมระยะทางการเดินทางทั้งหมดรวมทั้งสิ้นประมาณ 5 หมื่นลี้ หรือประมาณ 25,000 กิโลเมตร ในบันทึกมีเนื้อหาครอบคลุมถึงอาณาเขต ภูมิอากาศ ศาสนา จารีตประเพณี ตลอดจนตำนานและประวัติศาสตร์ของแคว้นต่างๆถึง 138แคว้น (Mes Aynak,2555)

หนังสือบันทึกของพระถังซำจั๋งได้บันทึกข้อมูลล้ำค่าไว้มากมาย ท่านอุทิศตนในการแปลพระคัมภีร์อย่างตั้งใจ ในระยะเวลา 19 ปีท่านได้แปลคัมภีร์ทั้งหมด 75 เรื่อง 1,335 ม้วน ครอบคลุมถึงผลงานทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาของอินเดียในสมัยศตวรรษที่ 5 นอกจากนี้ ในปีปลายชีวิต ท่านอาจารย์ยังได้แปล “พระมหาปรัชญาสูตร” รวม 600 ม้วนซึ่งเป็นพระสูตรเล่มใหญ่ที่สุด (เล่าชวนหัว ,2553 : 77)

จึงนับได้ว่าเป็นเอกสารสำคัญยิ่งในการศึกษาค้นคว้าด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม บ้านเมืองต่างๆทางเอเชียกลางและเอเชียใต้ อีกทั้งประวัติการติดต่อระหว่างจีนกับอินเดีย และยังเป็นเอกสารสำคัญในการศึกษาพุทธประวัติในอินเดีย เช่น เรื่องราวตำนานต่างๆของบุคคลสำคัญในพุทธศาสนาในอินเดีย เป็นต้น หนังสือบันทึกของพระถังซำจั๋งนี้ถือเป็นหนังสือสำคัญทางพระพุทธศาสนาของโลก เป็นต้นว่า

Vincent Smith นักประวัติศาสตร์อินเดียชาวอังกฤษเคยกล่าวไว้ในหนังสือ **The Oxford History Of India** ว่า “บุญคุณอันใหญ่หลวงของพระถังซัมจั๋งที่มีต่อประวัติศาสตร์อินเดียนั้น จะประเมินคุณค่าไว้สูงเพียงใดก็ไม่เกินเลยความจริงไปได้” **ท่านเสถียร โภชนันตะ** นักพุทธศาสนาชาวไทยได้กล่าวไว้ในหนังสือ **พระพุทธศาสนาในเอเชียกลาง** ว่า “เราได้อาศัยบันทึกของนักธรรมจาริกจีนและนักประวัติศาสตร์จีนกับริเบต จนอาจกล่าวได้ว่า ถ้าปราศจากบันทึกเหล่านี้แล้ว เราก็คงจะไม่รู้อะไรเสียเลย บันทึกที่มีค่ามาเกี่ยวกับเรื่องนี้ คือบันทึกของพระภิกษุฮวงเหียน(ฟาเทียน)และบันทึกของพระภิกษุเหียนจิ่ง(พระถังซัมจั๋ง) บันทึกของพระธรรมจาริกสองรูปนี้ นอกจะเป็นประโยชน์มหาศาลของการศึกษาประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาในเอเชียกลางแล้ว ยังเป็นประโยชน์อย่างที่น่าความสว่างแก่นักศึกษาประวัติศาสตร์อินเดียด้วย”

พุทธศาสนาแม้มีถิ่นกำเนิดที่ประเทศอินเดียแต่จีนกลับเป็นชาติที่เก็บรักษาพระไตรปิฎกไว้ได้ครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุดในโลก หนังสือบันทึกได้เป็นที่สนใจของวงวิชาการทั่วโลกและได้ถูกแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสเมื่อปีค.ศ.๑๘๕๗ แปลเป็นภาษาอังกฤษเมื่อปีค.ศ.๑๘๘๔ แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นค.ศ.๑๘๑๒ และแปลเป็นภาษาอื่นๆอีกเรื่อยมา(ชีว ชู หลุน, 2553 : 23)

จากความน่าสนใจดังกล่าวผู้วิจัยจึงใคร่ศึกษาของพุทธศาสนาในอินเดียสมัยที่พระถังซัมจั๋งเดินทางไปจาริกบุญและค้นคว้าพระธรรมว่ามีลักษณะอย่างไร ความเจริญรุ่งเรืองมากน้อย วัตถุประสงค์ รวมถึงกิจกรรมของพระถังซัมจั๋งที่ได้ไปปฏิบัติ การเรียนรู้ การใช้ชีวิตและเหตุการณ์สำคัญ

2. จุดประสงค์

- 1.ศึกษาประวัติการเดินทางจาริกแสวงบุญของพระถังซัมจั๋ง
- 2.เพื่อศึกษาสภาพการณ์ของศาสนาพุทธในอินเดียในยุคที่พระถังซัมจั๋งเดินทางไปจาริกแสวงบุญ

3. ขอบเขตของการศึกษา

1. ศึกษาประวัติการเดินทางจาริกแสวงบุญของพระถังซัมจั๋ง
- 2.ศึกษาสภาพการณ์ของพระพุทธศาสนาในเอกสารเรื่อง "ถังซัมจั๋งจดหมายเหตุการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง"

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

- 1.ศึกษาเอกสารและบทความที่เกี่ยวข้องกับประวัติของพระถังซัมจั๋งในสมัยราชวงศ์ถัง
- 2.ศึกษาเอกสารและบทความเกี่ยวกับประวัติพุทธศาสนาในอินเดียและจีนใน ช่วงประมาณ ปี ค.ศ. 602 – ค.ศ. 664
3. ศึกษางานวิจัยที่มีส่วนสำคัญในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพุทธศาสนาในจีนและอินเดีย
4. วิเคราะห์และประมวลผลการศึกษา

5. เรียบเรียงผลการศึกษารูปแบบของบทความวิจัย

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับความรู้ความเข้าใจของศาสนาพุทธในอินเดียในยุคที่พระถังซำจั๋งเดินทางไปเวลานั้น
2. ทำให้ทราบถึงสภาพการณ์ของพระพุทธศาสนาในอินเดีย
3. เป็นแหล่งความรู้สำหรับผู้สนใจเกี่ยวกับศาสนาพุทธและพระถังซำจั๋ง

6. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่ใช้เป็นกรอบความคิดที่ใช้วิจัยได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติของพระถังซำจั๋งในสมัยราชวงศ์ถัง และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติการเดินทางตลอดจนถึงที่พระถังซำจั๋งทำในขณะที่ศึกษาพระธรรมอยู่ในอินเดีย

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติพระถังซำจั๋งในสมัยราชวงศ์ถัง

เล่า ขวน หัว (2553) เขียนหนังสือเรื่อง “ถังไท่จงมหาราช” กล่าวถึงประวัติของพระถังซำจั๋งในสมัยราชวงศ์ถัง พระถังซำจั๋งเป็นพระภิกษุที่มีชื่อเสียงโด่งดังในสมัยนั้น ได้ออกเดินทางจากประเทศจีนเมื่อศักราชจินกวนปีที่ 3 คศ. 629 ไปอยู่ในชมพูทวีปนานถึง 15 ปีนำเอาความรู้จากจีนไปเผยแพร่ในชมพูทวีป จากกลับได้นำเอาศิลปะวิทยาการต่างๆจากตะวันตกกลับมาถ่ายทอดให้ชาวจีนได้รับรู้มากมาย โดยเฉพาะคัมภีร์ธรรมต่างๆ จนกำกกลับมาด้วยถึง 657 เล่ม กลับถึงนครหลวงฉางอัน ศักราชจินกวนปีที่ 19 รวมเวลาไปกลับทั้งหมด 17 ปี ท่านได้ชำระสะสางแปลพระธรรมคัมภีร์จากภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาจีนอย่างขะมักเขม้น แก้ไขข้อผิดพลาดจากของเดิมที่เคยมีมาก่อนอย่างไม่เห็นแก่เหนื่อย รวมพระธรรมที่พระถังซำจั๋งแปลไว้ทั้งหมด 1,335 ม้วนแล้วนำขึ้นถวายแด่ถังไท่จง ฮองเต้ถังไท่ทรงพอพระราชหฤทัยมากและทรงพระราชนิพนธ์คำยกย่องคัมภีร์ที่พระถังซำจั๋งทำขึ้นมาและทรงเคารพนับถือพระถังซำจั๋งอย่างยิ่ง หลายครั้งที่พระถังซำจั๋งได้ปฏิเสธการเชื้อเชิญของพระเจ้าถังไท่จงอย่างอ่อนน้อม ให้ท่านลาสิกขาออกมาช่วยงานบริหารราชการแผ่นดิน เรื่องราวต่างๆที่ท่านบันทึกไว้ให้ประโยชน์แก่ราชสำนักถึงมากเพื่อใช้เป็นแนวทางกำหนดนโยบายความสัมพันธ์กับต่างประเทศ นับว่าพระถังซำจั๋งนับมีคุณูปการอันใหญ่หลวงต่อราชวงศ์ถัง

รัตนบุรี (2505) เขียนหนังสือเรื่อง “ถังซำจั๋ง” กล่าวถึงประวัติของพระถังซำจั๋ง ที่กล่าวถึงอุปนิสัยพระถังซำจั๋งเป็นคนฉลาดและซื่อตรง มีใจใฝ่เรียนธรรมะตั้งแต่เยาว์วัย ท่านเกิดมาในตระกูลขุนนางเดิม และเป็นตระกูลที่ทรงความรู้และให้ความสำคัญกับการเล่าเรียนอ่านเขียน ท่านเป็นน้องเล็กสุดในบรรดาพี่น้องทั้งหมด 4 คน ทวดของท่านรับราชการเป็นนายอำเภอ ส่วนปู่ของท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็นปราชญ์ ส่วนบิดาของท่านเป็นนักคิดนักปราชญ์ขงจื้อตามแบบดั้งเดิมที่ลาออกจากตำแหน่งหน้าที่และมาปลีกตัวอยู่อย่างเงียบๆ เพราะเกิดความวุ่นวายทางการเมือง

พระถังซำจั๋งเป็นเด็กที่มีความเฉลียวฉลาดมากและฉายแววทางภูมิปัญญามาตั้งแต่เด็กๆ ขยันขันแข็ง และกระตือรือร้นในอ่านตำรับตำราทางศาสนา ส่วนใหญ่เป็นตำราเก่าแก่ของจีนและงานเขียนของนักปราชญ์ยุคโบราณของจีน ถึงแม้ว่าจะในวัยต้นๆ จะได้รับการศึกษาตามแบบขงจื้อก็ตาม ผู้ที่ให้การศึกษาตามแบบขงจื้อให้แก่ท่านและพี่น้องชายหญิงก็คือบิดาของพวกเขานั่นเอง เมื่อบิดาของท่านเสียชีวิตลงในปี ค.ศ. 611 ท่านจึงไปอาศัยอยู่กับพี่ชายที่บวชเป็นพระภิกษุที่วัดชิงตู ตั้งอยู่ในเมืองลั่วหยัง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของมณฑลเหอหนาน อันเป็นเมืองในอาณัติของราชวงศ์สุย โดยพระ ถังซำจั๋งอาศัยอยู่ที่วัดแห่งนั้นศัยอยู่กับพี่ชายที่บวชเป็นพระภิกษุที่วัดชิง นาน 5 ปี โดยระหว่างนั้นก็ศึกษาหาความรู้ทางศาสนาพุทธแบบมหายาน

เมื่อมีอายุได้เพียง 11 ปีพระถังซำจั๋งสามารถสวดพระคัมภีร์ได้ พอมีอายุได้เพียง 13 ปีจึงทำการบรรพชาเป็นสามเณร เมื่อมีอายุได้ 18 พรรษาท่านจึงกลายเป็นสามเณรที่มีชื่อเสียงมาก ได้รับการยกย่องว่าเป็น “อาจารย์แห่งพระไตรปิฎก” เพราะท่านเป็นผู้มีความแตกฉานในสุคคินตปิฎก วินัยปิฎก และอภิธรรมปิฎก และยึดมั่นในปรัชญาของพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด อีกทั้งยังสามารถแสดงธรรมเทศนาที่เข้าใจง่าย

ในปี ค.ศ. 618 เมื่อเกิดความวุ่นวายและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของจีน เพราะเวลานั้นเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากราชสมัยจากราชวงศ์สุยไปเป็นราชวงศ์ถัง ซึ่งราชวงศ์สุยล่มสลายลง พระถังซำจั๋งกับพระภิกษุพี่ชายจึงหนีไปอยู่ที่เมืองเฉิงตูที่ตั้งอยู่ในมณฑลเสฉวนและในขณะที่บรรพชาเป็นสามเณรก็ออกเดินทางเพื่อไปกราบไหว้พระภิกษุสงฆ์ที่มีชื่อเสียงตามที่ต่างๆ ทั่วอาณาจักรจีน และเพื่อไปศึกษาหาความรู้จากตำราทางศาสนาพุทธที่กระจัดกระจายกันอยู่ตามที่ต่างๆ โดยได้หมั่นศึกษาพระธรรมคัมภีร์จนท่านกลายเป็นสามเณรที่มีความสามารถในการแสดงธรรมเป็นอย่างมาก ในปี ค.ศ. 622 เมื่อมีอายุได้ 20 ปี ท่านอุปสมบทเป็นพระภิกษุที่เมืองเฉิงตู ท่านเที่ยวเดินทางศึกษาพระธรรมไปทั่วจนเดินทางไปถึงเมืองฉางอัน พระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้ครั้งที่ 2 ของราชวงศ์ถัง พอเรียนรู้พระคัมภีร์มากเข้า พระถังซำจั๋งก็รู้สึกว่พระคัมภีร์ที่มีอยู่ในจีนเวลานั้นไม่ค่อยเพียงพอ เนื้อความแปลได้ไม่ครบถ้วนและตีความไม่ถูกต้องท่านสังเกตเห็นว่าแม้คัมภีร์เพียงหนึ่งเล่ม กลับมีคนแปลไปในความหมายที่แตกต่างส่วนใหญ่ เนื้อหามักจะขัดแย้งซึ่งกันและกัน ไม่มีตำราเล่มไหนจะเป็นมาตรฐานในการศึกษาได้เลย ท่านจึงปรารถนาที่จะศึกษาพระพุทธศาสนาให้ถ่องแท้ลึกซึ้งและถูกต้องมากกว่านี้ ท่านจึงเกิดความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเดินทางไปศึกษาพระธรรมที่อินเดียอันเป็นแหล่งต้นกำเนิดดั้งเดิมของพระพุทธศาสนา

วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล (2557) กล่าวถึงประวัติของพระถังซำจั๋งในสมัยราชวงศ์ถัง เมื่อจาริกกลับประเทศจีนท่านได้เริ่มแปลคัมภีร์ได้จำนวนมาก และยังได้เขียนบันทึกการเดินทางไปอินเดียชื่อว่าบันทึกแคว้นตะวันตก หนังสือเล่มนี้ ได้นำประโยชน์อย่างมหาศาลแก่สถาบันพระพุทธศาสนาในสมัยราชวงศ์ถัง และแก่นักศึกษาผู้ค้นคว้าหรือนักโบราณคดี ตลอดถึงนักประวัติศาสตร์ นักศาสนา ได้รับประโยชน์

เช่นกัน เพราะท่านได้บันทึกลัทธิศาสนาของประเทศอินเดียโบราณและของประเทศบริเวณแถบเอเชียกลางนับได้ว่าเป็นสมัยที่พระพุทธศาสนาได้เจริญถึงขีดสูงสุด จนได้ชื่อว่าเป็นยุคทองของพระพุทธศาสนาในประเทศจีนประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแรงกล้า จนชั้นปัญญาชนได้ช่วยกันสนับสนุนเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างสำคัญ

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของพุทธศาสนาตลอดจนถึงที่พระถังซำจั๋งปฏิบัติในขณะที่ศึกษาพระธรรมอยู่ในอินเดีย(ค.ศ. 602 – ค.ศ. 664)

เสถียร โปธิ์นัท (2516)เขียนหนังสือเรื่อง “พุทธศาสนาในเอเชียกลาง” ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 4 ถึงที่ 7 พุทธศาสนาในอินเดียกลายเป็นศาสนาแห่งพิธีกรรม แทนที่จะเป็นศาสนาแห่งการค้นคว้าทางปัญญาและเหตุผล อันเป็นวัตถุประสงค์ และเป้าหมายเดิมของพระพุทธเจ้า หลวงจินฮวนฉ่าง (หรือพระถังซำจั๋ง) นักจาริกแสวงบุญจากประเทศจีน ผู้เดินทางไปสืบพระพุทธศาสนาในอินเดีย ใน ค.ศ. 629 ในรัชสมัยพระเจ้าหรรษวรรณะ ซึ่งครองราชย์อยู่ ณ นครอุชไชน (Ujjain) ได้บันทึกไว้ในรายงานการเดินทางของท่านเกี่ยวกับพิธีกรรมทางมหายานอย่างใหญ่หลวง เช่นเดียวกับพระเจ้าอโศกมหาราชทรงทะนุบำรุงพุทธศาสนา นิกายเถรวาทก่อนหน้านั้นแล้วเปลี่ยนเป็นนิกายมหายานในภายหลัง และนี่เองเป็นเหตุให้พุทธศาสนานิกายมหายานรุ่งเรือง และแผ่ไพศาลกว้างไกลในอินเดียในยุคหลังจากพระเจ้าอโศกมหาราชในด้านการศึกษาพระพุทธศาสนา ราว พ.ศ.1000 การศึกษาทางพุทธศาสนาได้ก้าวหน้าไปมากถึงกับขยายการจัดการศึกษาไปเป็นรูปแบบมหาวิทยาลัย จึงได้เกิดมหาวิทยาลัย แห่งแรกในโลกขึ้นคือมหาวิทยาลัยนาลันทา และมหาวิทยาลัยอื่นๆ ขยายตามมามาก กระจายอยู่ในอินเดียตอนเหนือมหาวิทยาลัยนาลันทามีคณาจารย์สั่งสอนธรรมถึง 1500 ท่าน นักศึกษาจำนวนมากมีทั้งชาวอินเดียและชาวต่างชาติเช่น จีน ทิเบต อินเดีย เอเชีย กัทัง บรรพชิต และคฤหัสถ์ ทั้งฝ่ายมหายานและเถรวาทและศาสนาอื่นๆ การศึกษาพระพุทธศาสนาจึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง

พ.ศ. 1100 พระเจ้าหรรษวรรณะ(พระเจ้าศิลาทิพย์)ราชวงศ์วรรณะแห่งวรรณะแพศย์ ได้กำจัดอำนาจราชวงศ์คุปตะ แห่งวรรณะพราหมณ์ลงได้และขึ้นครองราชเป็นมหาราชที่ยิ่งใหญ่ทรงเลื่อมใสในพุทธศาสนาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและอุปถัมภ์บำรุงมหาวิทยาลัยนาลันทาด้วย ในยุคนี้ได้มีพระภิกษุชาวจีนท่าน หนึ่งชื่อหลวงจินเหียนจิงหรือฮวนฉ่าง(พระถังซำจั๋ง) ได้จาริกสู่ชมพูทวีปนอกจากท่านมาศึกษาพระพุทธศาสนาและแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาจีนเพื่อนำไปยังประเทศจีนแล้วท่านยังได้เขียนจดหมายเหตุไว้เพื่อบันทึกเรื่องราวและสภาพของสังคมด้านพุทธศาสนาไว้มากมายซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาในภายหลัง

ชีว ชูหลุน (2547) เขียนหนังสือเรื่อง “ตั้งชำจั้งจดหมายเหตุการณ์เดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของราชวงศ์ถัง” กล่าวไว้ว่า พระตั้งชำจั้งนามเดิมว่า เซียนจั้ง นามสกุลแซ่ตัน ชาวเมืองตันหลิวมณฑลฮกเกี้ยนราว พ.ศ.1145 เกิดในตระกูลขุนนางเดิม บิดาเป็นนักปราชญ์ฝ่ายขงจื้อสมัยพระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ ครั้นอายุได้ 13 ปี ก็ได้รับพรพาเป็นสามเณรตามพี่ชายที่ได้รับพรพาก่อนหน้านี้แล้ว บวช แล้วเป็นคนเฉลียวฉลาดเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป เมื่ออายุครบบวชก็ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ต่อมาเมื่อได้ศึกษาธรรมกับอาจารย์หลายท่านจึงเห็นความไม่ร่องรอยความบกพร่อง ของคัมภีร์ในสมัยนั้น จึงมีความคิดที่จะไปสืบศาสนาและนำคัมภีร์พระไตรปิฎกจากอินเดีย แต่ไม่ได้รับอนุญาตเพราะประเทศเพิ่งเปลี่ยนรัชกาลจึงไม่อนุญาตให้คนออกนอกประเทศ แต่สุดท้ายก็ได้ออกเดินทางในปี พ.ศ.2272 ท่านเดินทางผ่านเมืองอู่อี้ เกาเซียง อักนี คูจี พาลูกา ซุเย แบะจู้ย สามารถันต์ ตูขารา กปีสะ บามิยัน ตักกศิลา ซาลันธร จนถึงอินเดียเหนือ ได้ผ่านอุปสรรคมากมาย สุดท้ายก็เดินทางมาถึงอินเดียโดยปลอดภัย

อุษา โลหะจรรณู(2553) เขียนหนังสือเรื่อง “พระตั้งชำจั้ง ชีวิตจริงไม่อิงนิยาย” หนังสือชีวประวัติเจาะลึกชีวิตและผลงานที่หยิบยกจากเรื่องจริงในหน้าประวัติศาสตร์ของพระตั้งชำจั้ง หรือ สมณะเสวียนจั้ง มาตีแผ่ให้ได้ศึกษากันอย่างละเอียด เด็กชายอายุเพียง 13 ปี แต่มีปณิธานมุ่งมั่นในการสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกล จนกลายมาเป็นพระนักภาษาศาสตร์ นักแปล นักปฏิบัติ ปราชญ์ผู้รอบรู้ ผู้มุ่งมั่นในการจาริกธรรมไปอัญเชิญพระไตรปิฎกจากอินเดียกลับสู่จีนเพียงลำพัง และได้อุทิศชีวิตให้กับงานพระพุทธศาสนาในการเขียนหนังสือและแปลพระธรรมคัมภีร์ไว้เป็นจำนวนมากที่สุดในบรรดา “สี่นักแปลผู้ยิ่งใหญ่ของจีน” ซึ่งนับเป็นคุณูปการอย่างยิ่งที่ส่งผลให้พระพุทธศาสนาในจีนพัฒนารุ่งเรืองอย่างที่สุด สมณะเสวียนจั้งมีชีวิตในช่วงปลายราชวงศ์สุ่ย ต้นราชวงศ์ถัง ออกบวชเมื่ออายุได้ 13 ปี เป็นช่วงที่กระเสวียชโยคอาจารย์แพร่หลายอย่างกว้างขวาง ประกอบกับท่านมีอุปนิสัยที่เป็นคนชอบขบคิด จึงทำให้ท่านสนใจวิชานี้มากเป็นพิเศษ

ภายหลังได้จาริกไปศึกษากับอาจารย์ที่มีชื่อเสียงตามเมืองใหญ่ๆ ในประเทศจีน กลับพบว่าอาจารย์แต่ละท่าน ต่างมีแนวทางการตีความแตกต่างกัน สาเหตุที่มาจากคัมภีร์ที่แปลกันหลายฝ่ายและแปลไม่ครบตลอดทั้งฉบับ ท่านจึงตัดสินใจจาริกไปชมพูทวีป ได้เข้าศึกษาที่มหาวิทยาลัยนาลันทา ฝากตัวเป็นศิษย์ของพระศีลภัทรศึกษาวิชาโยคอาจารย์ เหตุวิทยา และภาษาสันสกฤตจนแตกฉาน การศึกษาของท่านไม่จำกัดเพียงในมหาวิทยาลัยนาลันทาเท่านั้น ท่านยังจาริกไปขอความรู้จากผู้ทรงคุณวุฒิตามแคว้นต่างๆ ทั่วอินเดียทั้ง 5 (ทั้ง 5 ภาคของประเทศอินเดีย โบราณคือ กลาง เหนือ ใต้ ตะวันออก ตะวันตก) จนมีความรู้ความเชี่ยวชาญในพระไตรปิฎกทั้งฝ่ายมหายานและสาวกยาน ได้รับสมญานามว่า “มหายานเทวะ” และ “โมกษะเทวะ” จากการใช้ชีวิตที่ธรรม

ภายหลังจากที่สมณะเสวียนจั้งเดินทางกลับจากประเทศอินเดีย พร้อมอัญเชิญพระไตรปิฎกฉบับภาษาสันสกฤตเป็นจำนวน 657 ปกรณ์ ท่านได้จัดตั้งสนามแปลคัมภีร์ขึ้นภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ของพระเจ้าถังไท่จงและพระเจ้าถังเกาจง ตลอดเวลา 19 ปี ท่านได้รวบรวมพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาต่างๆ ทำการแปลคัมภีร์ออกมาเป็นจำนวน 75 ปกรณ์ 1334 ผูก ล้วนเป็นการแปลออกมาตลอดทั้งฉบับ ผลงานการแปลคัมภีร์ของท่าน ได้มีอิทธิพลต่อพระพุทธศาสนาในยุคสมัยของท่านและยุคต่อมา ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นระเบียบวิธีการแปล กระบวนการศึกษาวิชาโยคอาจารย์ซึ่งเป็นพระพุทธศาสนาแนวอภิปรัชญา และวิชาเหตุวิทยา จนได้รับการยกย่องว่าเป็นหนึ่งใน “สี่นักแปลผู้ยิ่งใหญ่” (พระกุมารชีพ พระปรมรรต พระโมฆวัชระ) เป็นผู้ที่ทำให้มีการเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศจีนและประเทศอินเดียขึ้นอย่างเป็นทางการ

งานเขียนอีกชิ้นหนึ่งที่ส่งให้ท่านมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันไปทั่วโลก แม้ว่าท่านจะมรณภาพไปก่อนพันปีแล้วคือ บันทึกดินแดนตะวันตกสมัยราชวงศ์ถัง นับตั้งแต่ยุคสมัยศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา บันทึกเล่มนี้ได้กลายเป็นเอกสารชิ้นสำคัญของนักประวัติศาสตร์ โบราณคดี ได้ใช้เป็นเข็มทิศเพื่อนำไปเปิดโลกของประเทศอินเดียโบราณ และแคว้นต่างๆ ในเอเชียกลางในช่วงสมัยพุทธศตวรรษที่ 11-12 เกี่ยวกับการแปลในหนังสือ “ พระถังซัมจั๋ง” ชีวิตจริงไม่อิงนิยาย” ในบทที่ชื่อว่า “ เผยแผ่: 19 ปี แห่งการแปลพระคัมภีร์ งานที่ต้องซื้อสัจทุกลมหายใจ” ได้นำเสนอไว้อย่างละเอียดที่เกี่ยวกับหลักการแปล ตั้งแต่พัฒนาประวัติศาสตร์การแปลพระคัมภีร์ของจีน วางหลักการแปลหรือรายละเอียดตำแหน่งของผู้แปลใน “สนามแปล” ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญที่สุดในการสร้างพระธรรมคัมภีร์เผยแผ่พุทธศาสนาในสมัยนั้น

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยทราบถึงประวัติของพระถังซัมจั๋ง การศึกษา ความสนใจ อุปนิสัยต่างๆ เช่นงานของเล่า ชวน หัว (2553) และรัตนบุรี (2505) พระถังซัมจั๋งในวัยเด็กมีความเฉลียวฉลาดมากและมีความจำเป็นเลิศ ได้เดินทางไปแสวงบุญค้นหาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าในประเทศอินเดีย มีชื่อเสียงมากในสมัยราชวงศ์ถัง เป็นพระภิกษุอุทิศตัวเพื่อพุทธศาสนาและเป็นที่เคารพของฮ่องเต้ถังไท่ ในด้านผลงานคุณความงามดีต่างๆ เช่นงานของ วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล (2557) งานเขียนของพระถังซัมจั๋งได้นำประโยชน์อย่างมหาศาลแก่สถาบันพระพุทธศาสนาในสมัยราชวงศ์ถัง และแก่นักศึกษาผู้ค้นคว้าหรือนักโบราณคดี ตลอดถึงนักประวัติศาสตร์ นักศาสนาและนักแปลด้วย

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของพุทธศาสนาตลอดจนถึงที่พระถังซัมจั๋งปฏิบัติในขณะที่ศึกษาพระธรรมอยู่ในอินเดียที่พบ ว่า เสถียร โพธิ์นันทะ (2516) ในช่วงที่พระถังซัมจั๋งอยู่ในอินเดีย พุทธศาสนาในอินเดียกลายเป็นศาสนาแห่งพิธีกรรมพุทธศาสนา นิยามหายานรุ่งเรืองมาก การศึกษาทางพุทธศาสนาได้มีการจัดตั้งขึ้นเป็นรูปแบบมหาวิทยาลัย จึงได้เกิดมหาวิทยาลัยแห่งแรกในโลกขึ้นคือมหาวิทยาลัยนาลันทา และมหาวิทยาลัยอื่นๆ ขยายตามมาอีก กิจกรรมที่พระถังซัมจั๋งปฏิบัติและผลงานของท่านเช่นงานของชีว ชู

หลุน(2547)และอุษา โลหะจรูญ(2553)สภาพสังคมของอินเดียในยุคนั้นตามแคว้นต่างๆพระถังซำจั๋งได้จดบันทึกไว้รวมไปถึงลักษณะของศาสนาพุทธในเวลานั้น วัควาอาราม พระภิกษุ พุทธศาสนิกชน และพิธีกรรมความเชื่อต่างๆ

อนึ่ง การศึกษาเกี่ยวกับพระถังซำจั๋ง ยังไม่มีใครวิจัยถึงลักษณะความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาพุทธในอินเดียในยุคที่พระถังซำจั๋งจาริกไปแสวงธรรม ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา“การเดินทางศึกษาพระพุทธศาสนาสู่แดนตะวันตกของพระถังซำจั๋ง” เพื่อสร้างองค์ความรู้และขยายขอบเขตการศึกษาเกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาพุทธในอินเดียในยุคที่พระถังซำจั๋งจาริกไปแสวงธรรมอย่างลึกซึ้ง

บทที่ 2

ประวัติการเดินทางจาริกแสวงบุญของพระถังซำจั๋ง*

2.1 ประวัติส่วนตัวของพระถังซำจั๋ง*

พระถังซำจั๋ง หรือพระเสวียนจั้ง¹ เกิดในสกุลเงิน นามเดิมชื่อสูย เงินอ่านออกเสียงตามจีนกลางแต่ถ้าอ่านออกเสียงตามจีนแต้จิ๋วคือ ต้ง ภายหลังต่อมาในราชวงศ์ถังบรรดาคณะตระกูลเงินในเมืองฉางอาน ลี้หวางนำโดยแม่ทัพเงินหยวนกวาง(ตั้ง่วนกวาง) ได้อพยพไปอยู่ตั้งถิ่นฐานถือครองที่ดินและปกครองที่ดินบริเวณแต้จิ๋ว ชัวเถา กวางต้ง สกเกี้ยน โดยรอบ) พระเสวียนจั้ง หรือ เงิน สูย เกิดในรัชสมัยพระเจ้าสุยเหวินตี้ ที่นครลี้หวาง อำเภอโกวซื่อ มณฑลเหอหนาน บิดาชื่อเงิน หุย เคยรับราชการเป็นนายอำเภอในสมัยต้นราชวงศ์สุย เนื่องจากการเมืองในสมัยปลายราชวงศ์สุยเสื่อมทราม จึงลาออกจากราชการกลับไปใช้ชีวิตที่บ้านเกิด

บรรพบุรุษของท่านพระเสวียนจั้ง เป็นเชื้อสายขุนนางในราชวงศ์ฮั่น ปู่ทวดเงินชิน ปู่เงินคัง ล้วนเคยเป็นมหาอำมาตย์มาก่อน เป็นบุตรชายคนสุดท้อง จาก 4 คน เมื่อเขาวิ้วได้ติดตามพี่ชายคนที่สอง ซึ่งบวชเป็นพระภิกษุในเมืองลี้หวาง² และได้รับเลือกให้เป็นนาคหลวง บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ 13 ปี และมีความสามารถในการแสดงธรรมเป็นอย่างมาก เมื่อสิ้นราชวงศ์สุย และเปลี่ยนเป็นราชวงศ์ถังแล้ว ท่านจึงตัดสินใจเดินทางไปแสวงธรรมในประเทศอินเดีย ได้ออกเดินทางเมื่อเดือนสิงหาคม ปี พ.ศ. 1170 เฉากวันปีที่ 1 โดยลัดลอบเดินทางออกนอกประเทศ เพียงคนเดียวในตอนกลางคืน เนื่องจากช่วงนั้นเป็นช่วงสงครามเปลี่ยนราชวงศ์ และสถาปนาราชวงศ์ถัง ตลอดแนวชายแดนยังถูกอิทธิพลของชนชาติเติร์กคุกคาม จึงมีกฎหมายห้ามประชาชนเดินทางออกนอกพรมแดน ถ้าไม่มีหนังสืออนุญาต³

พระถังซำจั๋ง ได้ศึกษาพระธรรมในอินเดีย ที่มหาวิทยาลัยนาลันทา นานถึง 17 ปี รวมระยะเวลาไปกลับทั้งสิ้น 19 ปี เป็นระยะทางกว่า 5 หมื่นลี้ ส่งผลให้จดหมายเหตุชิ้นนี้ของท่านนั้นอุดมไปด้วยข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับดินแดนในเอเชียกลางและเอเชียใต้เมื่อพันกว่าปีที่แล้วกว่า 138 แวันแคว้น โดยในจำนวนนี้มี 110 แคว้นที่ท่านเดินทางไปด้วยตนเอง ขณะที่อีก 28 แคว้นนั้นท่านบันทึกจากคำบอกเล่าของผู้อื่น นับเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่ง

พระถังซำจั๋ง เดินทางกลับจีนพร้อมทั้งนำพระไตรปิฎกฉบับภาษาสันสกฤตกลับมาด้วย โดยจากกลับของการเดินทางท่านมีชื่อเสียงเป็นพระนักเทศน์ ปฏิบัติ ทรงความรู้ อันดับต้นในอินเดียและมีฐานะเป็นรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยนาลันทาในอินเดีย ท่านเดินทางถึงเมืองหลวงของจีนคือ เมืองฉางอาน มีการ

¹ เสวียนจั้ง เป็นสมณะฉายาของพระถังซำจั๋ง

² เมืองหลวงรองของราชวงศ์ถัง คนไทยมักเรียกว่าเมืองลกเอียง

³ เสถียร โพนันนสาร.ประวัติพระถังซำจั๋ง.กรุงเทพฯ:กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม,2529

เตรียมการต้อนรับจากชาวเมืองกับทางการ ในกำหนดการ วันที่ 24 เดือน 1 ปี พ.ศ. 1188 ในสมัย พระเจ้าถังไท่จง พระองค์ทรงเป็นปราชญ์ผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงทรงอุปถัมภ์การแปลพระไตรปิฎก จากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาจีน และ พระเจ้าถังไท่จงได้ทรงอาราธนาพระถังซัมจั๋งให้เขียนบันทึกการเดินทางไปอินเดีย จึงปรากฏหนังสือเรื่อง “คัมภีร์ถัง” ในรัชกาลต่อมาพระเจ้าถังเกาจง พระองค์ทรงรับอุปถัมภ์งานแปลพระไตรปิฎกต่อ พระถังซำจั๋งดำเนินงานต่อไปจนมรณภาพในปี พ.ศ. 1207

เมื่อพระถังซำจั๋งอายุราว 10 ขวบ บิดาได้เสียชีวิตลง พระถังซำจั๋งพี่ชายคนรองจึงมารับพระถังซำจั๋งไปเลี้ยงดูแทน พี่ชายเริ่มให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนาแก่ท่านอันเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ท่านเป็นผู้ที่เรียนรู้ได้เร็วมากมีความจำเป็นเลิศวัยเพียง 11 ปีก็สามารถท่องคัมภีร์ต่างๆได้แม่นยำ เมื่ออายุ 13 ปี ตรงกับพ.ศ.1155 มหาอำมาตย์ฝ่ายยุติธรรมเจิ้งชานกั๋ว รัชราชโองการมาเป็นประธานจัดพิธีอุปสมบทพระภิกษุที่นครหลวงได้เห็นบุคลิกลักษณะเฉลียวฉลาดของพระถังซำจั๋ง จึงอนุญาตให้ท่านออกบวชเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งในหนังสือประวัติพระถังซำจั๋งบันทึกเหตุการณ์ช่วงนี้ว่า “ไม่นานทางการได้มีคำสั่งให้นครโดยจัดอุปสมบทพระภิกษุจำนวน 27 รูป

ในปีนั้นมีผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมนับร้อยคนเนื่องจากท่านอาจารย์อายุน้อยไม่ถึงเกณฑ์ จึงยืนดูอยู่ริมประตูหอหลวง ขณะนั้นท่านอำมาตย์ฝ่ายยุติธรรมเจิ้งชานกั๋วผู้มีสายตาแหลมคม มองเห็นพระถังซำจั๋งด้วยความประหลาดใจ ถามว่า “เจ้าเป็นลูกใคร” พระถังซำจั๋ง จึงบอกชื่อวงศ์ตระกูล ท่านอำมาตย์ก็ถามอีกว่า “ต้องการจะออกบวชหรือ” พระถังซำจั๋งตอบว่า “ใช่ แต่ศึกษามาน้อยจึงโดยบุญวาสนาไม่ได้รับการคัดเลือก” ท่านอำมาตย์ก็ถามอีกว่า “ต้องการบวชเพื่ออะไร” พระถังซำจั๋งตอบว่า “กล่าวในการไกลปรารถนาที่จะได้สืบต่อพระพุทธศาสนา กล่าวในการไกล เพื่อเผยแพร่พระสัจธรรมที่ถูกผู้คนทอดทิ้งให้กลับแผ่ไพศาล” เมื่อได้ยินดังนั้นท่านอำมาตย์ก็สรรเสริญในความคิดของพระถังซำจั๋งจึงรับไว้เป็นกรณีพิเศษ ท่านอำมาตย์ยังได้กล่าวกับขุนนางที่อยู่ในนั้น ว่า “การจะหาพระที่ท่องบ่นคัมภีร์นั้นง่าย แต่จะพบคนที่มีความคิดมีความมุ่งมาดปรารถนาแน่วแน่มั่นคงเช่นนี้ยากกว่า หากเราได้บวชเด็กคนนี้ เชื่อว่าเขาจะต้องเป็นพุทธสาวกที่โดดเด่น เกรงแต่ว่าข้าพเจ้าและท่านทั้งหลายจะไม่มีโอกาสได้อยู่ถึงวันนั้น”⁴

จากชีวิตเด็กบ้านเก่าเข้าสู่ชีวิตเด็กวัด เป็นสามเณรที่มีอายุน้อยที่สุดในวัดจึงได้สมณฉายาว่า “เสวียนจิ่ง”ท่านเริ่มฉายแววอัจฉริยะความเป็นเลิศทางปัญญาให้เห็นตั้งแต่ที่วัดจิ่งถู่ วัดแห่งนี้แต่สิ่งแวดล้อมการศึกษาเริ่มมีปัญหา นครลั่วหยางตกอยู่ในภาวะสงครามมีกลุ่มกบฏการขึ้น เพราะไม่พอใจการปกครองที่โหดร้ายทารุณของพระเจ้าสุยหย่งตี้บ้านเมืองระส่ำระสาย ปังจัยไทยธรรมที่เคยได้รับจากราชสำนักขุนนางและชาวบ้านขาดหายไป ผู้คนไม่มีจิตใจจะศึกษาฟังธรรม ทั้งพระทั้งชาวบ้านต่างพากันอพยพหลบหนีภัย

⁴ อูสา โลหะจรูญ.พระถังซำจั๋งชีวิตจริงไม่อิงนิยาย.กรุงเทพฯ:สุภาพใจ,2551

สงคราม พระถังซำจั๋งและพระพีชาก็ตกอยู่ในสภาพที่ต้องเลือกว่าจะอยู่หรือจะไปเช่นกันที่สุดจึงพากันมาที่ นครฉาง อันแต่ก็หาได้สงบดังที่คิดเพราะเมืองนี้ถูกตีแตกและยึดครองโดยกองทัพของหลี่เวียน⁵ วัดในนคร ฉางอัน ไม่มีกิจกรรมการแสดงธรรม ขณะเดียวกันก็ได้ข่าวว่าพระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงจำนวนมากล้วนต่าง เดินทางลงใต้สู่มณฑลเสฉวน พระถังซำจั๋งและพระพีชาก็ตกลงกันเดินทางไปนครเฉิงตู เมืองเอกของ มณฑลเสฉวน ระหว่างเดินทางลงใต้ท่านก็ไม่ได้ปล่อยให้เวลาผ่านไป เพราะได้พบกับอาจารย์หลาย ท่านที่หลบภัยสงครามลงมาทางใต้เช่นกัน จึงได้เพื่อนร่วมทางพร้อมทั้งศึกษาคัมภีร์กับอาจารย์เหล่านี้ด้วย มณฑลเสฉวนได้รับการขนานนามว่าเมือง ฟ้าประทาน เพราะเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ในสมัยราชวงศ์ เหนือใต้ เศรษฐกิจและวัฒนธรรมมีความเจริญรุ่งเรืองมากพุทธศาสนา ได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง และต่อเนื่อง

จนกระทั่งถึงปลายราชวงศ์สุยแม้ว่าจะมีการการกบฏล้มล้างราชวงศ์สุยเกิดขึ้นทั่วทั้งเมือง แต่ที่เมือง นี้กลับสงบสุขปลอดภัยจากสงครามดังนั้นบรรดาพ่อค้าคหบดี ชุนนางเจ้าที่ดินต่างหนีมาหลบภัยสงคราม ที่นี้ พระเถระที่มีชื่อเสียงต่างหลั่งไหลมาชุมนุมอยู่ที่เมืองนี้เช่นกัน ตามปกติเมืองนี้จะมีการจัดกิจกรรม บรรยายธรรมเป็นประจำ เมื่อทางเมืองหลวงเกิดสงครามขึ้นนครเฉิงตูจึงกลายเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและพุทธศาสนาอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง

การศึกษาธรรมเป็นไปอย่างคึกคักและแพร่หลายบรรยากาศเช่นนี้เป็นที่ถูกจริตกับความกระหาย ใใคร่ศึกษาของพระถังซำจั๋งเป็นอย่างยิ่ง พระถังซำจั๋งและพระพีชาก็พำนักอยู่ที่นั่นต่อมาได้อุปสมบทเป็น พระภิกษุในพศ. 1165 ที่เมืองนี้ด้วย นครเฉิงตูเป็นเมืองสัปปายะ พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง สืบเนื่องมาตลอดจึงมีคัมภีร์พระพุทธศาสนาให้ศึกษามากมายและสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยประกอบกับ ความกระตือรือร้นไปศึกษาใฝ่หาความรู้เมื่อมีข้อสงสัยท่านก็ไม่อายที่จะสอบถามเพื่อขอความกระจ่างจาก ท่านผู้รู้

ในช่วงเวลา 3 ถึง 4 ปีที่อาศัยอยู่ที่เมืองนี้ท่านได้ศึกษาธรรมความเข้าใจในหลักธรรมแนวคิทธิยปฏิ ทางของฝ่ายมหายานและสาวกยาน สมณะจิ่งเจี๋ยพีชาก็มีความรู้แตกฉานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา อีกทั้งยังแตกฉานในคัมภีร์ลัทธิเต๋า สามารถนำปรัชญาเต๋ามาอธิบายเข้ากับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ตรงผู้ฟังได้เป็นจำนวนมากพี่น้องทั้งสองจึงมีชื่อเสียงเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนจะมีคำกล่าว ขานเปรียบสองพี่น้องนี้ว่า “สองอาษาแห่งสกุลฉิน” พี่ชายท่านพอใจกับนครเฉิงตูนี้มาก โดยเห็นว่าเป็น ที่สัปปายะสำหรับพระภิกษุผู้ต้องการความสงบจึงไม่เห็นด้วยที่น้องชายจะเดินทางไปอื่นอีกแต่ชื่อเสียง

⁵ พระเจ้าถังเกาจู่ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์ถัง

ลากสักการะไม่อาจครอบงำหรือจิตใจที่ต้องการแสวงหาความรู้เพิ่มขึ้นของพระถังซำจั๋งได้ เพราะเมื่อใดที่รู้สึกว่าตนเองได้มาถึงจุดอิ่มตัวพระถังซำจั๋งก็คิดจะเดินทางไปแสวงหาความรู้จากแหล่งใหม่ เพื่อเสริมสร้างทำให้กับตนเองท่านจึงคิดออกเดินทางขึ้นไปทางเหนือโดยไม่สนใจคำทัดทานของพี่ชาย

ราว พศ.1166 พระถังซำจั๋งได้แอบนัดแนะกับพ่อค้าลงเรือกลางดึก ล่องไปเมืองต่างๆ เลียบแม่น้ำแยงซีเกียง ซึ่งปัจจุบันคือมณฑลหูเป่ย์ เจียงซูเจ้อเจียงจากนั้นกลับขึ้นเหนือไปเหอเป่ย์ สุดท้ายย้อนกลับมานครฮัยอันอีกครั้งซึ่งบัดนี้ราชวงศ์ถังได้สถาปนาขึ้นอย่างมั่นคง บ้านเมืองได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่จนรุ่งเรืองเช่นในอดีต กลับมาเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรมอีกครั้ง กิจกรรมทางพระพุทธศาสนามีความคึกคักขึ้น

8 ปีของการจาริกศึกษาตลอดเส้นทางที่ไป นั้นมีทั้งการศึกษาและการบรรยายธรรมคือให้คำอธิบายแก่ผู้ที่ไม่รู้และเข้าหาความรู้จากผู้รู้เมื่อมีโอกาสก็จะไปตามข้อธรรมในคัมภีร์ที่มีการแปลแตกต่างกันไป ด้วยปฏิภาณไพเราะที่ชาญฉลาด กิริยาที่อ่อนน้อมถ่อมตนใฝ่ศึกษาของพระถังซำจั๋งเป็นที่ประทับใจของบรรดาอาจารย์ถึงกับกล่าวสรรเสริญว่า “ท่านนี้ควรได้ชื่อว่า อาชาไนยของพระพุทธศาสนาที่วิ่งเร็วได้วันละพันลี้การที่จะให้แสงสว่างแห่งดวงปัญญารุ่งโรจน์อีกนั้น ควรต้องได้แก่ตัวโดยแท้”

พระถังซำจั๋งเดินทางจาริกไปตลอดเกือบครึ่งก่อนแผ่นดินจีน ราวกับว่าท่านกำลังสั่งสมประสบการณ์เพื่อปูพื้นฐานให้กับการเดินทางไกลสู่ชมพูทวีป จาริกเพื่อแสวงหาพระสัทธรรมในประเทศครั้งนี้ หากดูผิวเผินเหมือนกับว่าท่านได้รับผลเกี่ยวเกี่ยวอย่างมหาศาล ซึ่งนับตั้งแต่ออกบวชที่นครลั่วหยางปี พศ.1155 อาจารย์ที่ท่านฝากตัวเป็นศิษย์รวม 13 ท่าน ล้วนเป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่มีชื่อเสียงในประเทศจีนยุคนั้นส่วนคัมภีร์ที่ศึกษา เช่น อภิธรรมศาสตร์ อภิธรรมโกศศาสตร์ มหายานสัมปรีทศาสตร์ ลัทธิยลิตทวิยกรณศาสตร์ และมหาปรินิพพานสูตร เป็นต้น จึงเป็นที่คาดเดาว่าความรู้ที่ท่านศึกษามานั้นลึกซึ้งเจนจบเพียงใด อาจกล่าวได้ว่าก่อนที่จะจาริกไปดินแดนตะวันตกท่านได้ศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายมหายานและสาวกยานเกือบหมดแล้ว พระถังซำจั๋งเป็นผู้ที่มีฉันทะในการศึกษามาก ความช่างคิดช่างถามของท่านนั้นเกินคนธรรมดาทั่วไป หากมีข้อธรรมที่ติดข้องใจอยู่ท่านจะต้องสอบถามขอความรู้จนกระจ่างใสในข้อสงสัยนั้นๆ⁶

การเดินทางครั้งนี้ไม่เพียงไม่ได้ทำให้ท่านมีความรู้แจ้งในหลักธรรมเพิ่มขึ้น ตรงกันข้ามท่านกลับมีข้อสงสัย ในหลักธรรมเกิดขึ้นมากมาย เพราะอาจารย์แต่ละท่านที่ศึกษาด้วย แม้เป็นการบรรยายคัมภีร์เล่มเดียวกันแต่กลับมีการตีความที่ต่างกันไปตามความคิดความเข้าใจของพระอาจารย์ท่านนั้นๆ ครั้นจะ

⁶ อูสา โลหะจรูญ. พระถังซำจั๋งชีวิตจริงไม่อิงนิยาย. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2551

ค้นหาคำตอบที่ถูกต้องในคัมภีร์ ก็จะทำให้เกิดปัญหาคำที่ไม่ครบสมบูรณ์บ้าง มีการแปลที่รวบรัดบ้างผิดเพี้ยนบ้าง ดังในสมณสารที่ท่านได้เขียนข้อความถึงเจ้าเมืองเกาซาง ปัจจุบันอยู่ในเขตเมืองเดอร์ฟานมณฑลซินเจียง มีความตอนหนึ่งว่า “เนื่องด้วยผู้แปลเป็นผู้มาแต่บ้านเมืองไกล การแปลจึงมีความผิดเพี้ยนทั้งข้อความและสำเนียง ยิ่งห่างไกลจากพุทธกาลมาเป็นเวลานาน ความเข้าใจในข้อธรรมก็ยิ่งไขว่เขวเคลื่อนคลาด เหตุฉะนั้นพระนิพพานอันเป็นเอกรสแห่งพระพุทธโอวาท ปรากฏจำแนกเป็น 2 คติหลักธรรมซึ่งไม่ควรผันแปลเป็นอื่นก็ถือแตกต่างกันเป็น 2 ฝ่ายคือ คณะเหนือและใต้ ต่างได้เถียงกันยุ่งเหยิงเป็นเวลานานหลายร้อยปี ทั่วประเทศมีความสับสน โดยไม่มีผู้ที่สามารถจะวินิจฉัยชี้ขาดได้”

อีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้พระถังซำจั๋งเกิดความคิดว่าจะต้องไปสืบพระคัมภีร์ยังดินแดนชมพูทวีป ดั้งเดิมที่กในประวัติพระถังซำจั๋ง มีความตอนหนึ่งว่า “ท่านอาจารย์ไปสู่วุฒุนายกต่าง ๆ ด้วยความคารวะนั้น ได้ชิมชั้บคำอธิบายของท่านเหล่านั้นอย่างมากมายและเมื่อพิจารณาถึงความหมายโดยแท้เห็นว่าต่างฝ่ายต่างยึดมั่นแนวความเชื่อถือของตน ครั้นตรวจสอบกับคัมภีร์ ก็ยิ่งปรากฏความแตกต่างกันจนไม่ทราบว่าจะควรเห็นต่างฝ่ายใดได้” ด้วยเหตุนี้ท่านอาจารย์จึงตั้งสัจจะว่าจะต้องไปยังดินแดนตะวันตกเพื่อสอบถามข้อสงสัย พร้อมทั้งอัญเชิญพระคัมภีร์สัตตทศภูมิศาสตร์ มาเป็นหลักฐานแก้ข้อสงสัยทั้งหลาย คัมภีร์นี้ในปัจจุบันเรียกว่าโยคจารภูมิศาสตร์

การที่พระอาจารย์ในประเทศจีนมีการตีความในหลักธรรมที่แตกต่างกันทั้งที่เป็นคัมภีร์เดียวกันนั้น สาเหตุอาจจะเป็นเพราะปัจจัยทางการเมืองเนื่องจากช่วงพุทธศตวรรษที่ 8 - 9 ประเทศจีนได้แตกออกเป็นสองฝ่าย(ราชวงศ์ฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้) พุทธสาวกต่างแยกกันศึกษาค้นคว้า แม้จะเป็นคนที่เล่มเดียวกัน แต่ผู้แปลต่างบุคคล ต่างยุค ต่างสมัย บางครั้งจึงแปลขัดแย้งกันและไม่กลมกลืนกันทั้งเบื้องต้นและลงท้าย จึงเกิดความเข้าใจและการอธิบายข้อธรรมที่แปลกแยกแตกต่างกันออกไปจนยากที่จะสรุปเป็นมติเดียวกันได้และเหตุแห่งการแตกแยกออกเป็น 2 คติดังกล่าวข้างต้น น่าจะหมายถึงหลักธรรมในคัมภีร์มหาปรินิพพานสูตร ที่กล่าวว่า “สรรพสัตว์ล้วนมีพุทธภาวะ”แต่ทุกคนจะสามารถบรรลุธรรมได้หรือไม่นั้น ในส่วนแรกของคำที่กล่าวว่า “พวกมิจฉาทิฐิ” แม้จะมี พุทธสภาวะแต่มีกิเลสหนาจึงไม่อาจบรรลุธรรมได้ แต่ส่วนหลังของคัมภีร์กลับตรงกันข้ามว่า “พวกมิจฉาทิฐิ” นี้ในที่สุดก็บรรลุธรรมได้เช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดความคิดแตกออกเป็น 2 กลุ่มคือกลุ่มหนึ่งยึดตามหลักคัมภีร์ส่วนแรกที่ว่าพุทธภาวะมีมาแต่กำเนิด ส่วนอีกกลุ่มยึดตามคัมภีร์ส่วนหลังที่ว่าพุทธภาวะเกิดจากการสั่งสมในปัจจุบันชาติ ทั้งนี้คัมภีร์มหาปรินิพพานสูตรส่วนแรก 6 บทและในปีพ.ศ. 960 โดยสมณปาเลี่ยน และพระพุทธรภัทร ส่วนหลัง 36 บทแปลในปีพุทธศักราช 965 โดยพระธรรมรักษ์ นอกจากนี้ผลงานของผู้บุกเบิกการจาริกสู่ดินแดนตะวันตกในยุคที่ผ่านมา ล้วนเป็นที่เคารพยกย่องและใฝ่ฝัน เพื่อเป็นเยี่ยงอย่างของพระ

ถึงชำจิ่ง โดยท่านกล่าวว่า “ในการผ่านมาสมณะฝ่าเสี้ยน สมณะจื่อเอี้ยน พวกท่านได้เคยประกอบคุณประโยชน์ในช่วงหนึ่งของชีวิต โดยการจาริกไปแสวงหาพระสังฆกรรมในดินแดนตะวันตก ท่านเหล่านี้ล้วนทำไปเพื่อแนะทางธรรมประกอบประโยชน์สุขแก่ปวงชนแล้วจะปล่อยให้ภณิกกิจอันสูงส่ง จาริตอันประเสริฐ ของพวกท่านเหล่านั้นไร้ผู้เจริญรอยตามได้อย่างไรลูกผู้ชายสมควรจะสืบทอดและรับมาปฏิบัติตาม”

ขณะเดียวกันในช่วงปีพ.ศ.1169 ราชวงศ์ถังได้ส่งคณะทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศทางแถบเอเชียกลาง ขากลับมีพระภิกษุจากอินเดียกลาง ชื่อพระประภากรมิตร ตามคณะทูตราชวงศ์ถังมายังนครฉางอัน พระประภากรมิตรเป็นศิษย์ของพระศิลภัทร เจ้าสำนักนิกายโยคาจารย์ อธิการบดีแห่งมหาวิทยาลัยนาลันทา พระถังซำจิ่งอาจจะได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยนาลันทาจากพระอินเดียรูปนี้ซึ่งทำให้การไปอินเดียของท่านมีเป้าหมายชัดเจนยิ่งขึ้นโดยไม่สนใจกับลาภยศชื่อเสียงที่เสนอมายู่ในขณะนั้น เพราะในปีพ.ศ. 1170 พระเถระแห่งวัดจวงเอี้ยน นครฉางอัน ได้มรณภาพลง ขุนนางผู้ใหญ่ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในตัวพระถังซำจิ่งได้ปรารภนาให้ท่านไปรับหน้าที่เจ้าอาวาสในวัดแห่งนี้ ซึ่งอาจเป็นจุดสูงสุดในชีวิตของผู้ถือบวชทั่วไปที่จะได้ไปนั้น แต่พระถังซำจิ่งกับเลือกที่จะไปอินเดียนับ ตั้งแต่ยุคปลายราชวงศ์ถังเป็นต้นมาการเดินทางออกนอกประเทศไม่สามารถทำได้ตามอำเภอใจ รัฐมีกฎหมายกำหนดว่าจะต้องมีหนังสืออนุญาตผ่านแดนที่ออกโดยรัฐ (คล้ายหนังสือเดินทางและวีซ่าผ่านแดน) จึงจะเดินทางผ่านเข้าออกประเทศได้และจะต้องแสดงหนังสืออนุญาตผ่านแดนนี้ทุกครั้งที่ผ่านด่านตามเมืองชายแดนต่างๆ เมื่อเจ้าหน้าที่ตรวจสอบพบว่าเอกสารถูกต้องก็จะปล่อยผ่านไป แต่หากพบว่าเป็นเอกสารปลอมก็จะถูกจับกุมลงโทษ

ปีพ.ศ.1169 พระถังซำจิ่งและเพื่อนสมาชิกสหธรรมิกได้ร่วมกันยื่นเรื่องขอหนังสือผ่านแดนกับทางราชการถึง 3 ครั้งแต่ช่วงเวลานั้นเนื่องจากพระเจ้าถังไท่จงเพิ่งขึ้นครองราชย์ ราชวงศ์ถังสถาปนาขึ้นได้ไม่นานการเมืองยังไม่มั่นคงชายแดนด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ยังอยู่แค่บริเวณแค้วนอิ้อู๋ ปัจจุบันคือเมืองฮามิ มณฑลซินเจียง ส่วนแถบทิศตะวันตกเฉียงใต้ ตลอดแนวชายแดนถูกอิทธิพลของชนชาติเติร์กคุกคาม ดังในบทที่หนึ่งของประวัติพระถังซำจิ่งความว่า “ขณะนั้นบ้านเมืองยังใหม่ชายแดนยังไม่กว้างไกล จึงมีกฎหมายห้ามประชาชนเดินทางออกนอกพรมแดน” ดังนั้นเรื่องที่พระถังซำจิ่งและสหธรรมิกยื่นเรื่องขอออกนอกราชอาณาจักร จึงไม่ได้รับการอนุญาต เพื่อนๆของท่านต่างละทิ้งความพยายาม คงเหลือแต่ท่านเท่านั้นที่

ยื่นหยัดมั่นคงในอุดมการณ์ของตน เมื่อไปโดยเปิดเผยไม่ได้ต้องไปอย่างลับๆ โดยการลักลอบเดินทางในตอนกลางคืน พักตอนกลางวัน จนกระทั่งพ้นชายแดนเข้าสู่เขตทะเลทรายโกบี⁷

2.2 สภาพทั่วไปของพุทธศาสนาในประเทศจีนในช่วงยุคของพระเจ้าซำจิ้ง

พุทธศาสนาในยุคต้นราชวงศ์สุย นับแต่พระเจ้าโจวอู่ตี้(พ.ศ.1103-1121) แห่งราชวงศ์ฝ่ายเหนือได้หันไปเลื่อมใสศรัทธาในลัทธิเต๋า จึงมีนโยบายในการลดบทบาทขององค์พระพุทธรูปต่าง ๆ ทรงสั่งทำลาย วัตถุอาราม พระพุทธรูป พระคัมภีร์ ภิกษุ ภิกษุณี จำนวนมากถูกจับสึก ในพ.ศ. 1124 หย่งเจียน ได้โค่นล้มราชวงศ์ฝ่ายเหนือทำการปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระเจ้าสุยเหวินตี้ และได้รวมประเทศจีนที่แตกออกเป็นฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ภายใต้การปกครองของผู้นำที่เป็นหนึ่งเดียว

พระเจ้าสุยเหวินตี้เมื่อครั้งยังเยาว์ บิดาได้นำไปฝากไว้กับพระภิกษุชื่อเซียนให้ช่วยอบรมเลี้ยงดู จนกระทั่งอายุได้ 13 ปีจึงกลับไปอยู่กับบิดามารดาตามเดิม จากที่มีความผูกพันอย่างลึกซึ้งกับพระศาสนา ตั้งแต่เด็กจึงทรงเห็นว่าพระพุทธรูปเป็นหนทางในการ “ช่วยชาติสร้างคุณธรรม” ให้เกิดขึ้นในสังคมได้ เมื่อขึ้นครองราชย์จึงได้ปรับเปลี่ยนนโยบาย การทำลายพระพุทธรูปของพระเจ้าโจวอู่ตี้ในราชวงศ์ฝ่ายเหนือด้วยการนำพระพุทธรูปมาเป็นแนวทาง ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับอำนาจการปกครองทรงเห็นว่าการที่พระองค์สามารถขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ได้ก็ด้วยบุญญาธิการแห่งพระพุทธรูปตราว่า “ข้าพเจ้าเจริญขึ้นมาด้วยพุทธธรรม” เมื่อขึ้นครองราชย์ใหม่ๆ ในปีพ.ศ. 1124 ทรงมีพระบรมราชโองการฟื้นฟูพระพุทธรูปโดยอนุญาตให้ประชาชนออกบวชได้ตามความสมัครใจ ให้ผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคเงินสร้างพระพุทธรูปให้ข้าราชการในเมืองหลวงและเมืองใหญ่แต่ละแห่ง เช่น เมืองปี้งโจว เมืองเซียงโจว และเมืองถั่วหยาง เป็นต้น ช่วยเป็นธุระคัดลอกพระคัมภีร์ที่มีอยู่ในขณะนั้นทั้งหมดเก็บไว้ภายในวัดชุด 1 คัดลอกอีกชุดหนึ่ง เก็บไว้ในกรูรับประชาชนทั่วประเทศต่างน้อมรับไปปฏิบัติตามด้วยความเคารพศรัทธา พระธรรมคัมภีร์ที่มีอยู่ในบ้านเมืองยุคนี้ มีจำนวนมากกว่าคัมภีร์ลัทธิเต๋านับพันเท่า วัดที่สร้างขึ้นในรัชกาลนี้มีมากถึง 3,792 แห่ง โดยมีวัดต้าซิงชาน เป็นพระอารามหลวงและมีผู้นำองค์กรพระพุทธรูปทั่วประเทศมีภิกษุ ภิกษุณี ออกบวชกว่า 500,000 รูป

พระเจ้าสุยเหวินตี้เคยได้รับพระบรมสารีริกธาตุจากพระภิกษุชาวอินเดียไว้ให้บูชา ครั้นเมื่อขึ้นครองราชย์จึงได้จัดคณะพระภิกษุและข้าราชการจำนวนหนึ่ง แบ่งเป็น 3 ครั้งในช่วงปีพ.ศ. 1144 -1147 เพื่ออัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปประดิษฐานตามเมืองต่างๆ 111 เมืองทั่วไปเทศ มีพระบรมราชโองการให้เมืองต่างๆเร่งสร้างพระสถูปเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุให้แล้วเสร็จตามกำหนดเวลา พระสถูปที่ถูก

⁷ อูสา โลหะจรูญ. พระเจ้าซำจิ้งชีวิตจริงไม่อิงนิยาย. กรุงเทพฯ:สุภาพใจ,2551

สร้างขึ้นรวม 111 องค์ (ราชวงศ์สุยมี 190 เมือง) เมื่อพระศุลปสร้างเสร็จทรงโปรดให้เจ้าเมืองต่างๆเป็นเจ้าภาพร่วมกับข้าราชการและประชาชนจัดงานเฉลิมฉลองบูชาพระบรมสารีริกธาตุพร้อมทั้งเจริญพระพุทธมนต์ถวายพระพรแด่พระมหากษัตริย์ตลอดไปถึงเหล่าข้าราชการและประชาชนให้ได้อยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข

ในรัชกาลนี้ยังได้มีการจัดระเบียบการปกครองสงฆ์ ตามแบบยุคมัยฝ่ายเหนือมีการแต่งตั้งสมณะศักดิ์ของพระภิกษุ เพื่อทำหน้าที่ดูแลภิกษุภิกษุณี ให้อยู่ในระเบียบวินัยสนับสนุนให้มีการศึกษาพุทธธรรม คัดเลือกผู้นำที่มีชื่อเสียงของสำนักต่างๆในยุคนั้นมาจำพรรษาในนครหลวงฉางอาน ให้นครฉางอานเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยแบ่งเป็น 5 คณะ คือ คณะนิรวาณ คณะอวตสภ คณะปรัชญา คณะวินัย และคณะชยาน จัดให้แต่ละคณะมีหัวหน้าคณะเป็นผู้นำการเผยแผ่พระธรรมคำสอนพระเจ้าสุยเหวินตี้ยังทรงให้การสนับสนุนการแปลพระคัมภีร์ ในรัชกาลนี้มีการแปลมีคัมภีร์ที่แปลออกมาจำนวน 500 ผูก

หยั่งกว้าง ได้กระทำปีศาจโดยการปลงพระชนม์พระเจ้าสุยเหวินตี้ ทำการปราบดาภิเษกเป็นพระเจ้าสุยหยังตี้ขึ้นครองราชย์ในช่วงปีพ.ศ. 1148 - 1159

ด้วยความรำลึกในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาและความรู้อันกว้างขวางของพระภิกษุ ประกอบกับความเป็นผู้ชื่นชอบในวรรณคดี อาจมีส่วนโน้มนำทำให้พระเจ้าสุยหยังตี้เกิดความสนพระทัยพระพุทธศาสนา อีกทั้งได้รับมรดกทางพระพุทธศาสนาจากพระบิดา พระเจ้าสุยหยังตี้ทรงเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาตั้งแต่ยังทรงดำรงพระยศเป็นจีนหวัง ได้เคยนิมนต์สมณะจื่ออี้เจ้าสำนักเทียนไถไปประกอบพิธีให้พระองค์รับศีลพระโพธิสัตว์ โดยถือพระพุทธศาสนาเป็นสรณะ

พระเจ้าสุยหยังตี้แม้จะส่งเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา แต่ก็ไม่ได้มีการสร้าง ศาสนสถานหรือบวชภิกษุ ภิกษุณี อย่างมากมาย เช่น รัชกาลก่อนเพียงแต่ทำการบูรณะขยายพื้นที่ของพระศุลปพระอารามที่มีอยู่เดิมให้กว้างใหญ่ขึ้น และให้การอุปถัมภ์ การแปลพระคัมภีร์ การคัดลอก พระคัมภีร์การซ่อมแซม พระคัมภีร์ และสร้างพระพุทธรูป เนื่องจากพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีจิตใจโหดเหี้ยมขาดคุณธรรมมัวเมาในกามคุณ ส่งเกณฑ์แรงงานราษฎรมาสร้างพระราชวังเนืองๆ ขณะเดียวกันได้เกณฑ์ทหารไปทำสงครามกับประเทศเกาหลี ต้องพ่ายแพ้ติดต่อกันหลายครั้งสูญเสียทรัพย์สิน และผู้คนไปเป็นจำนวนมาก ประกอบกับเกิดภัยพิบัติจากธรรมชาติ ผู้คนอดอยากแร้นแค้น เป็นเหตุให้เกิดกบฏขึ้นทั่วประเทศเริ่มตั้งแต่กลุ่มกบฏชานเจินไปถึงแม่ทัพนายกองคนสนิท ในที่สุดอำนาจราชบัลลังก์ก็ตกอยู่ในมือของแม่ทัพสกุลหลี่ คือ หลี่เวียน ได้สถาปนาตนเองขึ้นเป็น พระเจ้าถังเกาจู่ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์ถัง

พระพุทธศาสนาในยุคต้นราชวงศ์ถัง ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนามักจะนำเอายุคสมัยของราชวงศ์สุยและราชวงศ์ถัง รวมกันเป็นหนึ่งเดียวในการศึกษาพัฒนาการของพระพุทธศาสนา ในช่วงนี้ทั้งนี้ก็เป็นเพราะพระพุทธศาสนาใน 2 ราชวงศ์นี้ ไม่เพียงแต่มีลักษณะที่คล้ายคลึงและต่อเนื่องกันเท่านั้นหากนโยบายที่มีต่อพระพุทธศาสนาของราชวงศ์ถังยังเป็นการต่อยอดจากพื้นฐานของราชวงศ์สุยด้วย นอกจากนี้ประวัติศาสตร์ของราชวงศ์สุยมีอายุสั้นๆ เพียง 37 ปี พ.ศ. 1124 -1161 มีกษัตริย์เพียง 2 พระองค์เมื่อเทียบกับระยะเวลาอันยาวนานเกือบ 300 ปีของราชวงศ์ถังแล้ว จึงมีลักษณะคล้ายเป็นเพียงยุคตอนหนึ่งของราชวงศ์ถังเท่านั้น แต่ทั้งนี้ก็ไม่อาจมองข้ามความเป็นจริงไปได้ว่าในเวลาสั้นๆ 37 ปี แห่งราชวงศ์สุยได้สร้างความสำเร็จอันยิ่งใหญ่โดยการรวมพระพุทธศาสนาที่แยกกันเป็นแบบเหิน-ได้ ให้เป็นหนึ่งเดียวสนับสนุนกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้มีศักยภาพที่เข้มแข็ง เป็นปึกแผ่น มั่นคง โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าสุยเหวินตี้ พระองค์ได้สร้างความมั่นคงให้แก่พระพุทธศาสนา ด้วยการตรากฎหมายรองรับการก่อสร้างวัด วางระเบียบการอุปสมบท โดยรัฐทรงอุปถัมภ์การแปลพระคัมภีร์ จัดรวบรวมเรียบเรียงพระคัมภีร์ให้เป็นหมวดหมู่ สนับสนุนการเผยแผ่พุทธธรรม เหล่านี้นับเป็นความสำเร็จครั้งยิ่งใหญ่ของพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่ยุคสมัยราชวงศ์เหิน-ได้ เป็นต้นมา และเป็นจุดหักเหของพระพุทธศาสนาที่เริ่มพัฒนาสร้างสรรค์รูปลักษณ์ที่เป็นแบบจริงแท้ ขึ้นเป็นรากฐานที่แข็งแกร่งในการก้าวไปสู่ยุคทองของพระพุทธศาสนาในสมัยราชวงศ์ถัง

พระเจ้าถังเกาจู่ พ.ศ. 1161 - 1169 ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์ถังขึ้นครองราชย์ด้วยการโค่นล้มราชวงศ์สุย ความสำเร็จครั้งนี้ส่วนหนึ่ง เป็นเพราะได้รับการสนับสนุนจากพระภิกษุในพุทธศาสนา และนักพรตในลัทธิเต๋า ดังนั้น เมื่อขึ้นครองราชย์ จึงยังคงนี้ระลึกถึงบุญคุณที่ได้รับจากพระพุทธศาสนา และลัทธิเต๋า ได้มีนโยบายให้การอุปถัมภ์ทางพระพุทธศาสนาและลัทธิเต๋า รวมทั้งลัทธิขงจื้อด้วย ในพงศาวดารจีนถึงชื่อชวักว่าไว้ตอนหนึ่ง “ว่าพระเจ้าถังเกาจู่ ต้องการที่จะส่งเสริมการศึกษาของรัฐ จึงมีพระราชโองการให้ สวีเหวินจิน บรรยายเรื่อง “ความกตัญญู” สมณะสุขเจิง บรรยายคัมภีร์ “วัชรปรัชญาปารมิตาสูต” นักพรตหลิวจินเจีย บรรยายคัมภีร์ “เหล่าจื่อ”

เหตุการณ์ที่ทำให้พระเจ้าถังเกาจู่เริ่มผูกพันกับพระพุทธศาสนา เกิดขึ้นในสมัยที่พระองค์ยังเป็นเจ้าเมืองเจิ้งโจว หลี่ซื่อหมิน บุตรชายคนรองของท่าน (ภายหลังได้ขึ้นของรัฐเป็นพระเจ้าถังไท่จง) ขณะที่มีอายุ 9 ปี มีอาการเจ็บป่วยรักษาอย่างไรก็ไม่หาย พระเจ้าถังเกาจู่จึงได้ไปบนขอที่วัดเซ้าถิง ซึ่งอยู่ในละแวกเมืองเจิ้งโจวหลังจากนั้นหลี่ซื่อหมิน ก็หายป่วยยังน่าอัศจรรย์ โดยความปีติทราบซึ่งในพระพุทธคุณ พระเจ้าถังเกาจู่จึงได้นำพระพุทธรูปศิลา ไปถวายวัดเป็นพุทธบูชา

เมื่อครั้งที่พระเจ้าถังเกาจู่ก่อการใหม่ๆ ยังมีกำลังพลน้อยไม่มั่นใจว่าจะก่อการได้สำเร็จหรือไม่ ขณะยกทัพลงมาตีเมืองฉางอาน ระหว่างทางได้ไปกราบนมัสการพระที่วัดชิงถง ด้านหนึ่งเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับทหารที่วายชนม์ อีกด้านหนึ่งเพื่อเป็นการบำรุงขวัญของทหารที่ยังอยู่ และเพื่อเป็นสิริมงคล นอกจากนี้ ยังได้รับความช่วยเหลือทางด้านกำลังจากพระภิกษุวัดเส้าหลินในการก่อครั้งนี้ด้วย ดังนั้น พระองค์จึงรุ่งโรจน์จะมีพระราชโองการ ลดบทบาทของจักรพรรดิล่ง ในคราวที่ พู่อี้ ขุนนางผู้ใหญ่ผู้นิยมลัทธิเต๋า ได้ถวายฎีกาเสนอแนะถึง 3 ครั้ง ครั้งแรกในปีพ.ศ. 1164 ครั้งที่ 2 ปีพ.ศ. 1167 และครั้งที่ 3 ในปีพ.ศ. 1169 พระเจ้าถังเกาจู่จึงทรงคล้อยตามและมีพระราชโองการยุบจำนวนวัดพุทธและพระอารามเต๋าให้เหลือเพียงเมืองละ 1 แห่งส่วนที่เหลือให้ทำลายเสีย คำสั่งนี้ยังไม่ทันได้ดำเนินการเพราะ หลี่ซื่อหมิน ได้คัดค้านไม่เห็นด้วย และเมื่อขึ้นครองราชย์ จึงมีคำสั่งยกเลิกราชโองการนั้นเสีย

พระเจ้าถังไท่จง พ.ศ. 1169 - 1192 ทรงมีนโยบายเปิดกว้าง อนุญาตให้ศาสนาต่างๆ เข้ามาเผยแพร่ในประเทศจีนได้โดยเสรี ขณะที่เข้าไปเผยแพร่ในยุคนี้ มีศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนามานาภิ ศาสนาไซโรอัสเตอร์ อย่างไรก็ตามพระเจ้าถังไท่จง ยังคงให้ความสำคัญและส่งเสริมให้การสนับสนุนพระพุทธศาสนาเช่นเดิม ความผูกพันของพระองค์กับพระพุทธศาสนาเริ่มขึ้นตั้งแต่เมื่อครั้งวัยเยาว์ที่ส่งเจี๋ยป๋วย และที่สำคัญยิ่งคือครั้งทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นฉินหวัง ถึงแม้ว่าพระเจ้าถังไท่จง จะมีความเลื่อมใสและให้การสนับสนุนงาน เผยแพร่พระพุทธศาสนา แต่ก็มีบางเรื่องเกี่ยวกับวินัยสงฆ์โดยเฉพาะ การที่พระสงฆ์ไม่กราบไหว้บิดามารดา ซึ่งเป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรมประเพณีของสังคมจีน ทรงเคยปรารภกับข้าราชการบริพารว่า

“หลักคำสอนของพุทธศาสนานั้น สั่งสอนให้คนทำดีแต่ทำไมจึงปล่อยให้ภิกษุ ภิกษุณี มักใหญ่ลืมหิว รับการจากกราบไหว้จากบิดามารดา และเป็นการทำลายขนบธรรมเนียมสร้างความเป็นป่วนแก่จารีตประเพณี สมควรจะต้องยับยั้งห้ามปรามและให้กลับไปกราบไหว้บิดามารดาเช่นเดิม”

จึงมีพระราชโองการ ห้ามภิกษุ ภิกษุณี รับการกราบไหว้จากบิดามารดาและผู้อาวุโส และต่อมามีพระราชโองการอีกฉบับ ให้ “พระและนักพรตกราบไหว้บิดามารดา” เรื่องภิกษุสงฆ์ไม่กราบไหว้บิดามารดา นับเป็นข้อครหาและเป็นประเด็นที่ศาสนาอื่น เช่นลัทธิเต๋ามักหยิบยกขึ้นมาโจมตีหรือเป็นข้ออ้างในการเรียนพระพุทธรูปที่ เกิดขึ้นมาโดยตลอดประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในจีน

พระเจ้าถังเกาจงพ.ศ. 1192 - 1226 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่ง ในยุคต้นราชวงศ์ถัง ที่ ทรงเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธศาสนาเมื่อครั้งยังเป็นมกุฎราชกุมาร ทรงเขียนค่านำร่วมกับพระราชนิพนธ์ของพระเจ้าถังไท่จง ในคัมภีร์ที่สมณะเสวียนจั้งแปล ทรงเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนงานแปลและคำภีร์ของสมณะเสวียนจั้ง ไม่ว่าจะเป็นด้านกำลังคนและกำลังทรัพย์ ในปีพ.ศ. 1191 ทรงสร้างวัดฉือเอิน

เพื่ออุทิศส่วนกุศลถวายพระราชชนนี ได้มีมติสมณะเสวียนจั้ง มาเป็นเจ้าอาวาสพร้อมทั้งย้ายคณะทำงานแปลพระคัมภีร์มาอยู่ที่วัดฉือเอิน แห่งนี้ด้วย เพื่อสมณะเสวียนจั้งจะได้มีสมาธิในการแปลพระคัมภีร์ทรงมีความเคารพสมณะเสวียนจั้งเป็นอย่างยิ่ง เมื่อคราวที่ทรงทราบข่าวการมรณภาพของสมณะเสวียนจั้งถึงกับทรงกรรแสง ตรัสว่า “ดวงมณีของชาติได้แตกไปแล้ว”

ยุคสมัยราชวงศ์ถังนับตั้งแต่รัชกาลพระเจ้าถังไท่จง ประเทศจีนมีการพัฒนาเจริญเติบโตขึ้นในทุกๆ ด้านดำเนินสืบเนื่องถึงสมัยพระเจ้าถังเกาจง ต่อมาในยุคจักรพรรดิฉู่เจ๋อเทียนปีพ.ศ. 1233- 1248 ทรงเป็นโอรุฎฐากสมณะอี่จั้ง ให้การอุปถัมภ์งานแปลพระคัมภีร์อย่างแข็งขัน

ในสมัยพระเจ้าถังเสวียนจงปีพ.ศ. 1255 - 1299 ได้ให้การอุปถัมภ์การแปลพระคัมภีร์ ของพระอโมทวัชร ราชวงศ์ถังได้ดำเนินไปภายใต้สภาวะที่สงบสุขปลอดจากภัยสงครามเป็นเวลาร้อย กว่าปีได้นำเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม พัฒนาขึ้นถึงจุดสูงสุด ด้วยสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เอื้ออำนวย เช่นนี้ ย่อมเป็นปัจจัยผลักดัน ให้กระแสแห่งการศึกษาพุทธธรรมเป็นไปอย่างแพร่หลาย และเจริญรุ่งเรืองจนได้รับการขนานนามว่า “ยุคทองแห่งพระพุทธศาสนา” งานแปลพระคัมภีร์ในยุคนี้ได้ดำเนินไปภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ตั้งแต่ปีพ.ศ.1172 ในสมัยพระเจ้าถังไท่จงเริ่มก่อตั้งคณะทำงานแปลพระคัมภีร์ขึ้น สืบต่อเนื่องมาทุกรัชกาลจนปีพ.ศ.1354 ในรัชสมัยพระเจ้าถังเสวียนจงกิจกรรมการแปลพระคัมภีร์จึงเริ่มลดน้อยลง และหยุดชะงักไป เนื่องจากบ้านเมืองอยู่ในความวุ่นวายของการแย่งชิงพระราชบัลลังก์ และสงครามประเทศจีนเริ่มแต่เป็นก๊กเป็นเหล่าอีกครั้ง แม้ภายหลังจะรวมกันเป็นปึกแผ่นอีกครั้งในสมัยราชวงศ์ซ่ง แต่กิจกรรมพระพุทธศาสนาก็ไม่อาจเจริญรุ่งเรืองเทียบเท่าในสมัยราชวงศ์ถังได้อีก

สมณะเสวียนจั้ง มีชีวิตในช่วงปลายราชวงศ์สุยต้นราชวงศ์ถัง ซึ่งเป็นยุคที่บ้านเมืองสงบสุขพระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง นับเป็นสิ่งแวดล้อมส่วนหนึ่งที่เอื้ออำนวยให้ทำประสบความสำเร็จในกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในส่วนของชีวิตและการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในประเทศจีนและประเทศอินเดียของท่าน อันเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญในการเกื้อหนุนให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในพระพุทธศาสนา ทั้งฝ่ายสาวกยาน และมหายาน⁸

⁸ อูสา โลหะจรูญ.การศึกษาชีวิตและวรรณกรรมพระพุทธศาสนาของสมณะเสวียนจั้ง(พระถังซำจั๋ง).วิทยานิพนธ์ สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย,2546

2.3 การเดินทางจาริกแสวงบุญของพระถังซำจั๋งจากประเทศจีนไปยังประเทศอินเดีย(ชมพูทวีป)

ปีที่พระถังซำจั๋งเดินทางไปยังประเทศอินเดียนั้น เนื่องจากในหนังสือหลายเล่มต่างมีการบันทึกแตกต่างกันจึงเป็นอีกประเด็นหนึ่ง ที่เป็นข้อถกเถียงในหมู่นักวิชาการประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกับปีเกิดของท่าน

ศาสตราจารย์เหลียงฉีเซา นักประวัติศาสตร์และการเมืองจริงในยุคปลายราชวงศ์ซ่งต้นสาธารณรัฐ เป็นผู้จุดประเด็นการศึกษาปีที่สมณะเสวียนจิ้งเริ่มออกเดินทาง โดยมีการศึกษาในประเด็นนี้อย่างจริงจังจากบันทึกโบราณหลายฉบับซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่ได้ข้อสรุปที่เห็นพ้องตรงกันว่า สมณะเสวียนจิ้งจะเริ่มเดินทางจากนครฉางอันสู่ชมพูทวีปในเดือนสิงหาคม พศ. 1170 เงินกวานปีที่ 1⁹ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า

ก.เงินกวานปีที่ 1 ตามชายแดนมีภัยธรรมชาติ เกิดภาวะอดอยากชาวบ้านไม่สามารถทำการเกษตรได้ ทางกรจึงมีประกาศอนุญาตให้ประชาชนเดินทางหลบภัยไปหาแหล่งทำกินแห่งใหม่ได้ สมณะเสวียนจิ้งจึงถือโอกาสนี้เดินทางปะปนไปกับชาวบ้าน

ข.สมณะเสวียนจิ้งจาริกถึงแคว้นเกาซาง เจ้าเมืองเกาซางมีความเลื่อมใสศรัทธาท่านมาก ได้ปฏิบัติพระองค์ต่อหน้าองค์พระปฏิมาข้อความเคารพรักใคร่ เป็นพี่น้องกับท่าน พยายามเหนี่ยวรั้งให้ท่านพำนักที่แคว้นเกาซางอยู่ระยะหนึ่ง ตามพงศาวดารการปกครองจีน¹⁰ บันทึกว่าเจ้าเมืองเกาซางได้เข้าเฝ้าพระเจ้าถังไท่จง ในเดือน 12 รัชศกเงินกวานปีที่ 4 ดังนั้นสมณะเสวียนจิ้งจึงน่าจะเริ่มเดินทางในปีเงินกวานที่ 1 เพราะถ้าเป็นปีที่ 3 ก็คงไม่ได้พบกับเจ้าเมืองเกาซางองค์นี้ หรือทั้งสองสวนทางกันก็ได้

ค. ปีรุ่งขึ้นของการออกจาริก สมณะเสวียนจิ้งได้พบกับเยซูชาน ผู้นำแคว้นสมารกันด์แห่งเตอร์กตะวันตก (เตอร์กิสถาน) ที่เมืองซุ่ยบ ตามประวัติศาสตร์จีนบันทึกว่าเยซูชาน เสียชีวิตในปีเงินกวานที่ 2 ดังนั้นสมณะเสวียนจิ้งจะต้องเดินทางในปีเงินกวานที่ 1 จึงจะได้พบกับเยซูชาน

แคว้นอู่ – แคว้นแรกของการเดินทางหลังรอดชีวิตจากทะเลทรายโกบี

หลังจากผ่านชายแดนของประเทศจีนมาแล้ว แม้พระองค์จะไม่ต้องวิตกกังวลกับเรื่องถูกตามจับกุมตัวอีกต่อไป แต่ก็เกือบเอาชีวิตไปทิ้งกลางทะเลทราย เพราะทำถุงน้ำดื่มตกลงบนพื้นทรายทำให้เดินทางอย่างโชซัดโชเซ่ไม่มีน้ำดื่มเป็นเวลา 5 วัน 5 คืน จนหมดสติไปทั้งคนและม้า เมื่อฟื้นคืนสติ โชคดีที่ได้ม้าแก่ชานาญทางพาไปพบแหล่งน้ำจึงรอดตาย เมื่อทั้งคนและม้าได้ดื่มน้ำและพักผ่อนจนเรี่ยวแรงกลับคืนมาอีกครั้ง จึงเดินทางต่อไปถึงแคว้นอู่ได้พักค้างแรมที่วัดพระหยก คิดว่าพักพอหายเหนื่อยก็จะเดินทาง

⁹ เป็นชื่อปีครองราชย์ของพระเจ้าถังไท่จง

¹⁰ พงศาวดารการปกครองจีน แต่งโดยชื่อหม่ากวาง โดยบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองและการปกครองเป็นหลัก

ต่อไป แต่ข่าวการจาริกไปชมพู่ทิวของท่าน คงแพร่มาถึงแคว้นต่างๆในดินแดนแถบนี้ล่วงหน้าก่อนแล้ว เมื่อท่านมาถึงจึงมีชาวเมืองทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์จำนวนมาก พวกเขามากกราบนมัสการ ข่าวดาราไปถึง พระราชาแห่งแคว้น ทรงเสด็จมากกราบนมัสการพร้อมนิมนต์ท่านย้ายไปพักอาศัยในพระราชวัง ให้การอุปฐากด้วยความเคารพอย่างสูงและปรารถนาให้ท่านพักอาศัยอยู่นานๆ

พระราชาแห่งแคว้นอู่เป็นพระราชาองค์แรกที่ทำให้การต้อนรับสมณะเสวียนจิ้งอย่างสูง นับแต่ออกจากชายแดนประเทศจีน ท่านพักอาศัยอยู่ที่แคว้นนี้เป็นเวลากว่า 10 วัน เนื่องจากราชทูตของแคว้นเกาซางมาเจริญสัมพันธไมตรีที่แคว้นอู่ จึงทราบข่าวการจาริกของพระนักแสวงบุญพระถังซำจั๋ง เมื่อกลับถึงแคว้นเกาซางได้นำความกราบทูล พระราชาจัดส่งข้าหลวงถือรับสั่งมาอาราธนา ท่านจึงจำต้องเดินทางย้อนกลับไปยังเมืองเกาซาง แคว้นอู่ในปัจจุบันคือเมืองฮามิ เขตปกครองตนเองเหวยอูเออร์ มณฑลซินเจียง ประเทศจีนประชาชนพลเมืองที่นี้ส่วนใหญ่กลายเป็นอิสลามิกไปหมดแล้ว

พระราชาแห่งแคว้นเกาซางผู้ให้ทุนการศึกษาแก่พระถังซำจั๋ง 20 ปี

แคว้นเกาซางไม่ได้อยู่ในแผนการเดินทางของสมณะเสวียนจิ้งเลย แต่เมื่อพระราชาแห่งแคว้นส่งข้าหลวงมานิมนต์จึงไม่อาจปฏิเสธได้ เมื่อพระราชาจะจิวเหวินไท่ได้พบปะวิสันาธรรม ด้วยแล้วส่งให้ความเคารพเลื่อมใสท่านอย่างยิ่งปรารถนาให้ท่านอยู่เผยแผ่ธรรมในแคว้นเกาซางตลอดไป จึงทรงทักท้วงเหนียวรั้งการไปชมพู่ทิวของท่าน โดยไม่ตรัสถึงการเดินทางของท่านอีก ทั้งส่งพระเถระอาวโสไนแคว้นหลายรูปผลัดเปลี่ยนกันมาพูดจาหวานล่อม แต่การกระทำทั้งหมดนี้ไม่อาจเปลี่ยนความตั้งใจของท่านได้ ครั้งท่านยืนยันความตั้งใจแน่วแน่ที่จะจาริกต่อไป พระองค์ถึงกับใช้อำนาจข่มขู่ว่าจะนำตัวท่านส่งกลับประเทศจีนให้ทางการจีนลงโทษในฐานะบุคคลที่ลอบออกจากราชอาณาจักร โดยไม่ได้รับอนุญาตเมื่อกลับเป็นเช่นนี้ ท่านจึงประท้วงด้วยการอดอาหาร ไม่ยอมแตะต้องเมื่อน้ำสักหยด ไม่ว่าพระราชาจะส่งอ้อนวอนอะไรท่านก็ไม่หวั่นไหวเปลี่ยนใจ จนถึงวันที่ 4 ของการอดอาหารพระราชาเห็นท่านมีท่าทางอดโรยจวนเจียนแก่ชีวิตเต็มทีในพระทัยรู้สึกผิดเกรงกลัวต่อบาป จึงนมนัสการขอขมาและยินยอมให้ท่านเดินทางต่อไปตามประสงค์ขอแต่ให้ท่านยอมฉันอาหารท่านเกรงว่าพระราชาจะบิดพลิ้วอีก จึงขอร้องให้เป็นคำสาบานต่อฟ้าดินพระราชาจึงตรัสขอนับถือเป็นที่นั่งร่วมสาบานโดยทำพิธีกันในวัด มีพระชนนี ทรงประทับ ณ ที่นั้นเป็นประจักษ์พยานพระราชาทรงอธิษฐานขอให้ได้เป็นผู้อุปฐากท่านเช่นเดียวกับพระเจ้าปเสนทิโกศล และพระเจ้าพิมพิสารที่ได้เป็นผู้อุปฐากพระพุทธเจ้า และเมื่อท่านสำเร็จการศึกษาแล้วขอให้กลับมากเผยแผ่พุทธธรรมที่แคว้นเกาซางเป็นเวลา 3 ปีแต่ระหว่างนี้ขอให้ท่านอยู่ต่ออีกเดือนหนึ่ง เพื่อแสดงธรรมเรื่องราชไมตรีโลกบาลและปรัชญาปารมิตาสูตแก่ชาวเมืองเกาซาง ขณะเดียวกันพระองค์จะได้มีเวลา

ตระเตรียมสิ่งของจำเป็นต่อการเดินทางและอยู่ศึกษาในอินเดียให้ท่าน

ทุกวันนี้เมื่อถึงเวลาแสดงธรรมพระราชาทรงยกกระถางรูปเสด็จมาพร้อมด้วยเหล่าข้าราชการทรงนำสมณะเสวียนจึงเข้าสู่พระราชรรณศาลาที่จัดสร้างขึ้นเฉพาะกิจ พอถึงก็ลดพระวรกายลง ให้ทันเหยียบหลังก้าวขึ้นสู่ธรรมาสน์ พระองค์ทรงปฏิบัติเช่นนี้ตลอดระยะเวลา 1 เดือนจนกระทั่งการแสดงธรรมสิ้นสุดลง พระชนนีทรงปลาบปลื้มเป็นที่ยิ่งนัก ทรงอธิษฐานขอให้ได้กลับมาเป็นญาติโยมของท่านตลอดทุกภพทุกชาติ

พระราชาทรงมีรับสั่งให้บวชเณร 4 รูป เพื่อติดตามรับใช้ท่านในระหว่างเดินทาง ทำสบงจีวร 30 ชุดสำหรับใช้ตลอด 4 ฤดู ยังได้จัดเตรียมเครื่องกันหนาว อาทิ ผ้าคลุมหน้า ถุงมือ ถุงเท้า รองเท้าหนังหุ้มแข็ง รวมกว่า 50 สิ่ง ทองคำ 100 ตำลึง เงินตรา 30,000 ผ้าแพรพรรณ 500 พับ ซึ่งเป็นทุนเพียงพอที่ท่านจะอยู่ศึกษาในอินเดียถึง 20 ปี พร้อมด้วยพาหนะม้า 30 ตัว คนรับใช้ 25 คน อีกทั้งมีราชสาส์นและผ้าแพรพรรณ เป็นเครื่องบรรณาการ ถึงแคว้นต่างๆที่ท่านจะต้องเดินทางจาริกผ่านไปรวม 24 แคว้น เพื่อขอให้แคว้นต่างๆคอยอำนวยความสะดวก ทรงเสด็จพร้อมด้วยข้าราชการตามส่งหลายสิบลิ้น ด้วยความโสภะสร้าอาลัย

สมณะเสวียนจึงชาวซึ่งในพระอุปการคุณอันใหญ่หลวงของพระราชแห่งแคว้นเกาซางยิ่งนัก ได้ถวายปฏิการะลิขิตแสดงเจตจำนง ในการจาริกไปอินเดีย และต่อมาเมื่อท่านเรียนจบได้ตั้งใจปฏิบัติตามข้อสัญญาอย่างซื่อสัตย์ โดยท่านไม่ทราบว่พระราชได้สิ้นพระชนม์ตั้งแต่พ.ศ. 1183 หลังท่านจากมาเพียงปีเศษ เนื่องจากภายในแขวงเกาซาง เกิดกบฏจึงถูกยึดครองและกลายเป็นเขตเมืองรอบนอกของอาณาจักรราชวงศ์ถังในกาลต่อมา

แคว้นเกาซางเป็นแคว้นโบราณในดินแดนฝั่งตะวันตกของจีนอยู่ห่างจากนครหลวงฉางอานราวสี่พันเก้าร้อยลิ ปัจจุบันคือบริเวณที่ตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองเตอร์ฟาน มณฑลซินเจียง เป็นเส้นทางสายไหมสายเหนือที่สำคัญของประเทศจีนโบราณ ในการผ่านเข้าสู่เอเชียกลาง เนื่องจากเป็นชัยภูมิที่ดีสภาพภูมิอากาศอบอุ่น พื้นดินอุดมสมบูรณ์ การเกษตรให้ผลเก็บเกี่ยวดี นับแต่ราชวงศ์ฮั่นเป็นต้นมาจึงเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่ประเทศจีนมักทำศึกแย่งชิงดินแดนกับชนชาติเติร์กแถบภาคเหนือมาตลอด

ได้รับความอนุเคราะห์จากเยชู่ชานแห่งแคว้นสมารกันด์

เยชู่ชานผู้นำแขวนสมารกันด์แห่งเตอร์กตะวันตก แม้จะเลื่อมใสลัทธิบูซาไฟ แต่พระองค์เคยรับรองคณะพระประภากรมิตร จากอินเดียกลาง ซึ่งติดตามคณะทูตราชวงศ์ถัง ไปยังนครฉางอาน ได้เคยแสดงธรรมขณะแหวะพักที่นี่ เยชู่ชานจงมีศรัทธาปสาทะในพระพุทธศาสนาพอสมควร ร็อกทั้งสมณะเสวียน

จึง มีพระราชสาส์นของพระราชอาแคว้นเกาซาง จึงทรงให้การต้อนรับด้วยความกระตือรือร้น จัดสุรา อาหารล้วนเป็นจำพวกเนื้อแกะเนื้อลูกโค มีดนตรีบรรเลง เลี้ยงต้อนรับ พวกราชทูตผู้ติดตาม แต่ได้จัด อาหารเจมาถวายท่าน จากนั้นขอให้ท่านแสดงวิเศษนาธรรม ท่านแสดงธรรมโดยการยกกุศลกกรรมบถ 10 และศีล 5 ขึ้นแสดงให้มีเมตตากรุณาไม่เบียดเบียนชีวิต เยสุข่านเมื่อได้สดับฟังแล้วรู้สึกปีติยินดีคิดว่า สรรเสริญว่า เป็นธรรมที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน ทรงวิงวอนขอให้สมณะเสวียนจั้งอยู่ต่อไป สัมเลิการ จาริกไปอินเดียเสีย โดยอ้างว่าที่อินเดียเป็นบ้านป่าเมืองเถื่อน ผู้คนสกปรก เนื้อตัวดำมอซอ ไม่เป็นที่ เจริญหูเจริญตา เพราะอากาศร้อนอบ อ้าวเกรงว่าสุขภาพร่างกายอันแสนบอบบางของท่าน จะทนไม่ได้ เนื่องจากท่านมีประสบการณ์ จากการถูกกักตัวที่แขวนเกาซางมาแล้ว เมื่อได้ยินดังนั้นในใจรู้สึกประหวั่น ทรานทูลว่า การที่ตนเองยอมเสี่ยงภัยอันตราย ทั้งนี้เพื่อประสงค์ที่จะไปแสวงหาอัญเชิญคัมภีร์พระธรรม วินัย และนัมสการปูชนียสถานเท่านั้น เยสุข่านเห็นท่านมีความมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวจึงมิได้เหนี่ยวรั้งท่านอีก ครั้นเมื่อถึงเวลาออกเดินทางเยสุข่าน ทรงถวายสบงจีวรแพร 1 สำรับ ผ้าแพรพรรณ 50 พับ รับสั่งให้ล่ามที่รู้ ภาษาจีน และภาษาเอเชียกลางเดินทางร่วมไปด้วยกับสมณะเสวียนจั้ง พร้อมมีราชสาส์น ถึงแคว้นต่างๆที่ ท่านต้องจาริกผ่านไปเพื่อขอให้แคว้นเหล่านั้น อำนวยความสะดวกให้ ทรงกำชับข้าหลวงให้คอยคุ้มครอง อุปฐากท่านให้ถึงจนถึงแคว้นกปีสะ พระองค์ยังเสด็จพร้อมด้วยเหล่าข้าราชการบริพารตามส่งเป็นระยะทางห้า ลิบลิ แคว้นสมารกันด์ (เตอร์กิสถาน) เมืองซุขับ (ปัจจุบันคือ เมืองAk Beshim ทางตะวันตกเฉียงใต้ของ เมือง Tokmak ทางเหนือของประเทศคีร์กีซสถาน) ชาวเมืองศรัทธาลัทธิโซโลอิสเตอร์หรือลัทธิบูซาไฟเป็น ลัทธิที่นับถือกันแพร่หลายในดินแดนเอเชียกลาง ต่อมาได้เผยแพร่สู่ประเทศจีนในสมัยราชวงศ์ถัง¹¹

พบสหธรรมิกขณะพักศึกษาที่แคว้นพัลซ์

แคว้นพัลซ์ ปัจจุบันคือเมือง Balkh ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองภาคเหนือของประเทศ อัฟกานิสถาน สมณะเสวียนจั้งได้พบพระปรัชญากร ชาวแคว้นกุกกะซึ่งเดินทางมานัมสการพุทธสถาน ที่ แคว้นพัลซ์ และพำนักที่วัดนวัตังฆาราม พระภิกษุรูปนี้เป็นผู้มีสติปัญญาและความรู้กว้างขวางเชี่ยวชาญใน พระไตรปิฎกฝ่ายสาวกยาน เช่น อภิธรรมกัจจายนปกรณัม อภิธรรมโกศศาสตร์ ฆฎปาทาภิธรรมศาสตร์ อภิธรรมปิฎก และคัมภีร์ อื่นๆจนปรากฏชื่อเสียงไปทั่วในประเทศอินเดีย สมณะเสวียนจั้งได้พักอยู่ที่ อารามนี้ ประมาณเดือนเศษเพื่อศึกษาคัมภีร์ วิทยาศาสตร์ และสนทนาถึงข้อสนทนา ในคัมภีร์อภิธรรม โศศศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และข้อธรรม อื่นๆซึ่งได้รับคำอธิบายจากพระปรัชญากรอย่างละเอียด

¹¹ อุสา โทหะจรุญ. พระถังซำจั๋งชีวิตจริงไม่อิงนิยาย. กรุงเทพฯ:สุภาพใจ, 2551

นอกจากนี้ยังมีพระธรรมปริย และพระธรรมกร ร่วมวิชันนาข้อธรรมด้วย ทั้งหมดต่างสนทนาเป็นที่ถูก อธิษาศัยกันมากจึงพร้อมใจกันจาริกไปนมัสการพุทธสถานต่างๆด้วยกัน

จาริกและไต่ว่าที่ธรรม นักร้อยแคว้นดินแดนตะวันตก

จาริกสู่แคว้นกัสมิระ

พ.ศ. 1171 ราชทูตหนาวเดินทางถึงแคว้นกัสมิระ (ปัจจุบันคือมลรัฐแคชเมียร์ ประเทศอินเดีย) ที่ แคว้นนี้ สมณะเสวียนจั้ง เข้าพำนัก ที่อารามชยเนทร เป็นระยะเวลาประมาณ 2 ปี กับพระอาจารย์ศ สัมปาโมกษ์ อายุ 70 ปี ผู้แตกฉานพระไตรปิฎกและคัมภีร์อภิธรรมมกโกศศาสตร์ อภิธรรมนยานุ ศาสตร์ ตอนกลางวัน จะร่วมศึกษาข้อธรรมในคัมภีร์อภิธรรมมกโกศศาสตร์และอภิธรรมนยานุศาสตร์ ร่วมกับอาจารย์ ตอนกลางคืน ฟังบรรยายเรื่องเหตุวิทยาศาสตร์ ศัพทวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ยังศึกษาภาษาสันสกฤตด้วย

ขณะเดียวกัน ได้มีธรรมสาธกจากกับหมู่สงฆ์ที่มาชุมนุมกันที่นี่ ซึ่งล้วนเป็นผู้มีความรู้กว้างขวางและ เครื่องคิดในพระพุทธศาสนา อาทิ พระวิสุทตสิงห และพระชินพันธุ ผู้ศึกษาในฝ่ายมหายาน พระสุคตมิตร และพระวสุมิตร ฝ่ายสรวาสติวาท พระสุรยเทวะและพระชินตราต ฝ่ายมหาสังฆิก เป็นต้น

จาริกสู่แคว้นภูักกะ

พ.ศ. 1172 ฤดูใบไม้ร่วง จากแคว้นกัสมิระไปทางตะวันออกเฉียงใต้สู่อินเดียกลางจาริก ถึงแคว้น ภูักกะ (ปัจจุบันอยู่บริเวณเมือง punjal ประเทศปากีสถาน) ณ ป่ามะม่วง ท่านได้พบกับพราหมณ์ท่านหนึ่ง (อาจารย์เสถียร โพธิ์นันทะ วิเคราะห์ว่าน่าจะเป็นพระนาคโพธิ) ตามบันทึกว่าท่านมีอายุ 700 ปี แต่กลับดู เหมือนคนที่น่าจะอายุเพียง 30 ปีเศษ อ้างว่าเป็นศิษย์ของพระนาคารชุน มีความรู้เชี่ยวชาญใน คัมภีร์มาชยมิกศาสตร์และศตศาสตร์ ทั้งรอบรู้ในคัมภีร์พระเวทของนิกายมนตรยาน(คุยหยาน) สมณะ เสวียนจั้ง อยู่ศึกษาศตศาสตร์ ศตศาสตร์ไปบุลย์กับพราหมณ์ท่านนี้เป็นเวลาเดือนเศษ

จาริกสู่แคว้นจินภุกติ

พ.ศ. 1173 จาริกสู่แคว้นจินภุกติ ที่อารามโตยาสน มีพระวินิตประภา ซึ่งเดิมเป็นโอรสในราชาแห่ง อินเดียเหนือแตกฉานในพระไตรปิฎกเป็นผู้แต่งฎีกาปัญญาสกันธศาสตร์ วิทยามาตราสิทธิตรีทศศาสตร์ ทั้ง เชี่ยวชาญในหลักธรรมของฝ่ายสรวาสติวาท โยคจาร และเหตุวิทยาศาสตร์ สมณะเสวียนจั้งพำนักอยู่ที่นี้ ศึกษาอภิธรรมสมุคจยชยศาสตร์ อภิธรรมปกรณศาสนศาสตร์ นยายทวารตรรกศาสตร์ เป็นเวลา 4 เดือน (ในประวัติพระถังซำจั๋ง บันทึกว่า 14 เดือน ศาสตราจารย์เหลียงฉีเฉา แก้ไขเป็น 4 เดือนเพื่อให้ สอดคล้องกับช่วงเวลาที่สมณะเสวียนจั้งอยู่ในประเทศอินเดีย)

ปัจจุบันคาดว่าแคว้นนี้น่าจะอยู่ที่เมือง Firizpur มลรัฐ Panjap ประเทศอินเดีย ตาม “บันทึกการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตก” บันทึกว่า ที่นี่คือพระราชวังฤดูหนาวของเจ้าชายประเทศจีนที่พระเจ้ากนิษกะได้มาเป็นตัวประกัน จึงเรียกแคว้นนี้ว่า จินะ หรือ ชินะ และเรียกชาวจีนทั่วไป

จาริกสู่แคว้นชาลันธร

พ.ศ. 1173 ฤดูใบไม้ผลิ สมณะเสวียนจั้ง ออกจากแคว้นจินกุกติ มุ่งไปทางตะวันออกเฉียงเหนือราว 150 ลี้ จาริกถึงแคว้นชาลันธร (ปัจจุบันคือเมือง Jullundur มลรัฐ PanJap ประเทศอินเดีย) ที่แคว้นนี้ พระพุทธศาสนารุ่งเรืองมาก ท่านเข้าพำนักที่อารามนครชน ศึกษาคัมภีร์ปรกณปาทวิภาษาศาสตร์ กับพระอาจารย์จันวรมัน เป็นเวลา 4 เดือน

จาริกสู่แคว้นสรุมนะ

พ.ศ. 1173 ต้นฤดูหนาว จาริกถึงแคว้นสรุมนะในอินเดียกลาง (ปัจจุบันคือเมือง Jullundur มลรัฐ PanJap ประเทศอินเดีย)ศึกษาคัมภีร์วิทยาศาสตร์ของนิกายเสาตรานติกกับพระอาจารย์ชัชคุปต์ เป็นเวลาเดือนเศษ

จาริกสู่แคว้นมติปุระ

พ.ศ. 1174 ต้นฤดูใบไม้ผลิ จาริกถึงแคว้นมติปุระ (ปัจจุบันในเมือง Mandawar ทางเหนือของเมือง Bijnor ประเทศอินเดีย) พำนักอยู่กับพระมิตรเสนอายุ 90 ปี เป็นศิษย์ของพระคุณประภา ผู้แต่งคัมภีร์ตัดตวสันเทศศาสตร์ อยู่ศึกษาคัมภีร์คัมภีร์ตัดตวสันเทศศาสตร์ และอภิธรรมขณานุปริสถานศาสตร์ และคัมภีร์อื่นๆของนิกายสรวาสตีวาท เป็นเวลา 4 เดือนเศษ

จาริกสู่แคว้นกันยาคุพะชะ

พ.ศ. 1174 ปลายฤดูร้อน จาริกสู่แคว้นกันยาคุพะชะ (ปัจจุบันคือเมือง Kanauj ในมลรัฐทางเหนือของประเทศอินเดีย) พำนักอยู่ที่อารามภัทรวิหาร 3 เดือน ศึกษาคัมภีร์วิทยาศาสตร์ของพระพุทธทาส และวิทยาศาสตร์ของพระสุรยวรมัน กับพระวีรยเสน

ต่อมาภายหลังท่านได้กลับมาที่แคว้นกันยาคุพะชะ อีกครั้งโดยตามเสด็จพระเจ้าศิลาทิตย์และพระเจ้ากุมาร เพื่อมาไต่वाที่ธรรมกับพระในฝ่ายสาวกยาน ซึ่งเป็นการไต่वाที่ธรรม ครั้งประวัติศาสตร์เป็นเหตุการณ์ครั้งสำคัญอันเป็นที่กล่าวขวัญถึงตลอดข้ามยุคข้ามสมัย สร้างชื่อเสียงให้กับท่านจากการชนะการไต่वाที่ธรรมครั้งนี้ ทำให้ท่านได้รับความเลื่อมใสศรัทธาจากผู้คนในชมพูทวีป

มหาวิทยาลัยนาลันทา

มหาวิทยาลัยนาลันทาหรือนาลันทามหาวิหาร เป็นสถาบันการศึกษาของพระพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงของประเทศอินเดียโบราณ ตั้งอยู่ในเมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ (ปัจจุบันคือหมู่บ้าน Baragom เมือง Rajir ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองปัตนะ และเมืองพุทธคยา มลรัฐพิหาร ประเทศอินเดีย) ตามประวัติสืบกันมาว่าหลังพุทธกาล ราวสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชได้มีการรวมวัดประมาณ 6 เข้าด้วยกัน กำแพงรอบวัดทั้ง 6 วัด ให้อยู่ในอาณาเขตเดียวกัน จึงมีชื่อว่า “มหาวิหาร” หรือ “วัดใหญ่” และมีการขยายตัวเป็นลำดับตามยุคสมัย การพัฒนามาเป็นสถาบันการศึกษาในสมัยใด นั้นยังไม่มีใครทราบแน่ชัดแต่จากหลักฐานที่ ตารนาถ นักประวัติศาสตร์ชาวทิเบตเขียนไว้ว่า พระนาคารรชุน ปราชญ์ คนสำคัญของมหายานผู้ก่อตั้งปรัชญามัชยิก อยู่ที่นาลันทา ก็แสดงว่า ในสมัยของพระนาคารรชุน (ราวพ.ศ. 613 -713) มหาวิทยาลัยนาลันทาได้มีอยู่แล้ว

ยุคที่อาจถือได้ว่าเป็นยุคทองของมหาวิทยาลัยนาลันทาคือ สมัยราชวงศ์คุปตะ (พ.ศ. 800 - 1100) กษัตริย์ในราชวงศ์นี้ แม้จะนับถือศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูแต่ก็ให้การสนับสนุนพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่พระเจ้าศักราทิตย์ และกษัตริย์องค์ต่อๆมาก็ได้สร้างสังฆารามขึ้นรวม 5 หลัง มหาวิทยาลัยนาลันทาได้รับการอุปถัมภ์สนับสนุนจากกษัตริย์ราชวงศ์ต่อๆมา จนถึงราชวงศ์วัชรณะ สมัยพระเจ้าศีลาทิตย์ที่สมณะเสวียนจึงได้เข้าเฝ้าใกล้ชิด

ในด้านการศึกษาศาสนาอันแห่งนี้นอกจากเปิดสอนหลักสูตรพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานและสาวก ยานทั้ง 18 นิกาย ยังเปิดสอนสาขาวิชาอื่นๆ เช่น คัมภีร์พระเวท เหตุวิทยา(ตรรกศาสตร์) ศัพทวิทยา (ภาษาและไวยากรณ์) จิกิตสาวิทยา(การแพทย์) สางขยะวิทยา(คณิตศาสตร์) เป็นต้น โดยมีพระเถระฝ่ายมหายานเป็นผู้บริหารสูงสุด ในอดีตนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงด้านพระพุทธศาสนาของประเทศอินเดีย ล้วนเคยอยู่สอนและทำงานวิจัยศึกษาพุทธศาสตร์ที่นี่ บางรูปเป็นอธิการบดีของสถาบันแห่งนี้ เช่น พระอสังคะ พระวสุพันธู พระปรมัตถ์ พระชินะ พระธรรมมปาละ พระจันทรปาละ พระคุณมดี พระसारมดี พระประภามิตร พระศีลภัทร เป็นต้น

ทุกวันภายในมหาวิทยาลัยจะเปิดเวทีบรรยายธรรมขึ้นนับร้อยแห่งสถาบันแห่งนี้นอกจากจะมีพระนักศึกษาเป็นชาวท้องถิ่นแล้วยังมีพระนักศึกษจากประเทศจีนเกาหลี ญี่ปุ่น เป็นต้น เพราะนักศึกษาวาเงินนอกจากสมณะเสวียนจึง ยังมีสมณะอีจิง สมณะเต้าเซิง และสมณะอู๋คง เป็นต้น

สมณะเสวียนจึงได้บันทึกถึงสภาพการศึกษาในช่วงที่ท่านอยู่ศึกษาที่นี่ยามหาวิทยาลัยแห่งนี้มีพระนักศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศรวม 10,000 รูป ครูอาจารย์ 1500 รูป ในจำนวนนี้ผู้ที่แตกฉาน คัมภีร์จำนวน 20 หมวดมีกว่า 1000 รูป แดกฉาน 30 หมวดมี มากกว่า 500 รูป แดกฉาน 50 หมวดเรียกว่า

“ตรีปิฎกจารย์” มี 10 รูป ในจำนวนนี้รวมพระศีลภัทรและสมณะเสวียนจั้งด้วย พระศีลภัทรเป็นผู้รอบรู้ในคัมภีร์ทุกนิกายจึงได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำสูงสุดของสถาบันแห่งนี้

ด้วยความเป็นเลิศทางวิชาการดังกล่าวทำให้พุทธศาสนิกชนผู้ไปศึกษาทั่วทุกสารทิศ เดินทางมายังมหาวิทยาลัยแห่งนี้ บ้างมาเพื่อศึกษา บ้างก็มาเพื่อสอบถามข้อสงสัย หรือเพื่อพิสูจน์ว่าสิ่งที่ตนเข้าใจนั้นมีความถูกต้องเพียงใด แต่พระภิกษุผู้ที่จะเข้าศึกษาในสถาบันแห่งนี้ได้ จำเป็นต้องผ่านการสอบปากเปล่าตอบข้อซักถามต่างๆ เพื่อวัดภูมิความรู้จากผู้เฝ้าประตูเป็นด่านแรก มีเพียงผู้ที่รู้สึกในคัมภีร์โบราณและปัจจุบันเท่านั้น จึงจะสอบผ่านเข้าไปศึกษาในสถาบันแห่งนี้ได้ ดังนั้นพระนักศึกษาหนุ่มจากต่างถิ่น 7 - 8 ใน 10 ต้องเส่ร้างกลับไป เพราะวิชาความรู้ไม่แน่นพอ ส่วนผู้ที่สอบผ่านตลอดช่วงเวลาอาทิตย์ที่ศึกษาอยู่จะต้องเจอกระทู้ธรรมประเด็นยากจากพระนักศึกษากันหลาย ครั้งแล้วครั้งเล่า ไม่มีใครเลยที่จะเติบโตเข้มแข็งโดยไม่ผ่านขั้นตอนการทดสอบอย่างเข้มข้น ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ด้วยวิธีการหล่อหลอมภายใต้สภาพแวดล้อมของการศึกษาอย่างเอาจริงเอาจังเช่น นี้ได้สร้างนักปราชญ์ผู้ทรงความรู้ ทรงคุณธรรมให้แก่มหาวิทยาลัยแห่งนี้ไม่ขาดสาย

นอกจากระเบียบการการรับนักศึกษาที่เข้มงวดแล้วกฎระเบียบของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ก็อย่างเคร่งครัดมากด้วย ดังนั้นพระนักศึกษานิมหาวิทยาลัยแห่งนี้นับพันรูป จึงเป็นผู้มีภูมิความรู้กว้างขวางมีคุณธรรมและมีชื่อเสียงลือเลื่องไปถึงต่างแดนนับร้อยรูป ล้วนเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ปฏิบัติตามระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด แคว้นต่างๆให้ความเลื่อมใสศรัทธา

พระนักศึกษานิมสถาบันล้วนเป็นผู้ทรงศีล มีจริยวัตรอันงดงาม ใส่ใจใฝ่คุณธรรมและการศึกษา จึงได้รับการสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์ทรงโปรดให้หัวเมืองต่างๆกว่า 100 เมืองให้การทะนุบำรุงโดยมีหมู่บ้านกว่า 200 หมู่บ้านในเมืองหนึ่งๆ รับหน้าที่จัดส่งเครื่องอุปโภคบริโภคนำไปถวายวัดทุกวันภายใต้พระราชูปถัมภ์ดังนี้ พระนักศึกษานิมมหาวิทยาลัยจึงสามารถตั้งใจศึกษาเล่าเรียน โดยไม่ต้องวิตกกังวลในเรื่องจตุปัจจัย

ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 12 มหาวิทยาลัยนาลันทาถูกของกองทัพเตอร์กมุสลิมรุกรานและวางเพลิงเผาทำลายไม่เหลือร่องรอย จนถึงพุทธศตวรรษที่ 19 นักโบราณคดียุโรปได้ทำการขุดค้นซากโบราณสถานแห่งนี้โดยอาศัยบันทึกการเดินทางของสมณะเสวียนจั้ง ทำให้ผู้คนมีโอกาสได้เห็นภาพความยิ่งใหญ่อลังการของมหาวิทยาลัยนาลันทาในอดีตกาลอีกครั้ง ในปีพ.ศ.2500 รัฐบาลจีนได้บริจาคเงินจำนวน 300,000 หยวน พร้อมด้วยพิมพ์เขียว ก่อสร้างอาคารอนุสถานและประดิษฐานอัฐิธาตุของสมณะเสวียนจั้งเพื่อเป็นการรำลึกถึงมิตรภาพอันล้ำค่าระหว่างประชาชนจีนและประชาชนอินเดียความรู้เรื่องและเสื่อมทรุดของมหาวิทยาลัย

นาลันทาจึงเป็นเครื่องเตือนสติผู้คนได้เป็นอย่างดีว่า “จงอย่าได้ประมาทในชีวิต สรรพสิ่งในโลกล้วนเป็นอนิจจังไม่เที่ยง”

ผู้ร่วมมหาวิทยาลัยนาลันทา

สมณะเสวียนจิ่งจาริกถึงมหาวิทยาลัยนาลันทา ราวต้นเดือน 10 พ.ศ. 1174 ที่ซึ่งเป็นจุดหมายสำคัญของการจาริกสู่ชมพูทวีปที่ท่านพักอยู่ที่นี่เป็นเวลาค่อนข้างนานหลายปี ตามประวัติพระถังซำจั๋งบันทึกว่าท่านพักอยู่ที่มหาวิทยาลัยนาลันทาแห่งนี้ศึกษาคัมภีร์สันสกฤตต่างๆ เป็นเวลาห้าปี ก็ตั้งแต่พ.ศ.1174 - 1179

เมื่อสมณะเสวียนจิ่งเดินทางมาถึงแคว้นมคธ ทางมหาวิทยาลัยได้จัดพระเถระผู้ใหญ่ 4 รูป เดินทางไปรับท่านที่พุทธคยา และเมื่อมาถึงเขตของมหาวิทยาลัย ก็ได้รับการต้อนรับอย่างเอิกเกริก มีการเคาะระฆังประกาศให้ทราบโดยทั่วกันว่า ในช่วงที่ท่านพักอยู่ ณ มหาวิทยาลัยแห่งนี้สามารถใช้สอยสรรพพืชผักและเครื่องสังฆภัณฑ์อื่นๆ ร่วมกับหมูสงฆ์ได้ทั้งสิ้น นอกจากนี้ในแต่ละวันท่านจะได้รับตามปุระ(เป็นส้มชนิดหนึ่ง) 120 ผล หมาก 20 ผล ผลกระวาน 20 ผล การบูร 1 ตำลึง (50 กรัม) ข้าวมหาศาลา 1 ลิตร(ข้าวชนิดนี้เม็ดใหญ่กว่าถั่วดำเมื่อหุงสุกแล้วมีกลิ่นหอมไม่มีข้าวชนิดอื่นเหมือน ปลูกได้แต่ในแคว้นมคธแห่งเดียว เป็นข้าวที่ถวายเฉพาะพระราชาและผู้ทรงศีลธรรมเท่านั้น) น้ำมัน 3 ลิตรต่อเดือน เครื่องบริโภครูปอื่นๆ เช่น นมเนย มีเพียงพอตามความต้องการประจำวัน สามเณรรับใช้ 1 รูป พรหมณ์ 1 คน ท่านไม่ต้องทำงานวัดเหมือนพระภิกษุทั่วไป เวลาเดินทางมีช้างเป็นพาหนะ ในมหาวิทยาลัยแห่งนี้บุคคลที่ได้รับการปฏิบัติอย่างสูงสุดเช่นนี้มีเพียง 10 ท่าน รวมทั้งสมณะเสวียนจิ่งด้วย

ที่มหาวิทยาลัยนาลันทาแห่งนี้ สมณะเสวียนจิ่งได้ฟังพระอาจารย์ศีลภัทรอธิการบดีมหาวิทยาลัยนาลันทาที่มีอายุกว่า 100 ปี บรรยายคัมภีร์โยคอากรมูนิศาสตร์ 3 จบ ฟังเที่ยวแรกใช้เวลาประมาณ 15 วัน นอกจากนี้ยังศึกษาคัมภีร์นยานุสารศาสตร์ อภิธรรมสมุจจยวชาชาศตวรรษอย่างละ 1 จบ และเหตุวิทาศษสตร์ ศัพทวิทาศษสตร์ ประมาณสมุจจยศาสตร์ และศตศตวรรษอย่างละ 3 จบ

นอกจากนี้ยังได้ศึกษาทบทวนทำความเข้าใจในคัมภีร์ ที่ได้เคยศึกษามาก่อนแล้วจะแคว้นอื่น เช่น โภทศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และอภิธรรมมปทศาสตร์ เป็นต้น ศึกษาคัมภีร์ไวยากรณ์และภาษาสันสกฤต กระทั่งสามารถรจนาปกรณ์ต่างๆด้วยภาษาสันสกฤตได้อย่างถูกต้อง สละสลวย

หลังจากที่ได้ศึกษาคัมภีร์ต่างๆตามที่ปรารภมาแล้วท่านจึงกลับขออนุญาตพระอาจารย์ศีลภัทรเดินทางไปยังแคว้นใกล้เคียง นมัสการสังฆเขษณีสถาน ต่างๆพร้อมทั้งกราบพระอาจารย์ที่ส่งความรู้เพื่อขอความรู้เพิ่มเติมขณะเดียวกันก็ทดสอบภูมิความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมา แคว้นที่ท่านจาริกต่อไปมีดังนี้

จาริกสู่แคว้นอิธมบรรพต

ประมาณพ.ศ. 1179 ถึง จาริกสู่แคว้นอิธมบรรพต (ปัจจุบันอยู่ในเมือง Monghyr มลรัฐพิหาร ประเทศอินเดีย) อยู่ศึกษาคัมภีร์วิทยาศาสตร์และนยานุสารศาสตร์ กับพระตถาคตคุปต์ และพระกษานติสิงห์ ผู้แตกฉานในคัมภีร์ฝ่ายสรวาสติวาท

จาริกสู่แคว้นโกศล

จาริกถึงแคว้นโกศลในอินเดียกลาง ราวพ.ศ. 1180 เดือน 10 พักอยู่ที่นี้ประมาณเดือนเศษ เพื่อศึกษาคัมภีร์ประมาณสมุจยศาสตร์ กับพราหมณ์ผู้แตกฉานในคัมภีร์เหตุวิทยาศาสตร์ แคว้นโกศลนี้เข้าใจว่าเป็นเมือง Chanda หรือแถบแม่น้ำโคทาวารี หรือเมือง Wairagarh ที่อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

จาริกสู่แคว้นชานยกภูก

จาริกลงอินเดียใต้ ถึงแคว้นชานยกภูก (แคว้นชานยกภูก ปัจจุบันอยู่บริเวณเมืองอมราวดี ปลายแม่น้ำกฤษณา ประเทศอินเดีย) ได้พบกับพระสุภูติ และพระสุรบ ผู้ทรงความรู้ในพระไตรปิฎกฝ่ายมหาสังฆิกะ ได้พักอยู่ที่นี้หลายเดือนเพื่อศึกษาคัมภีร์มูลลาภิธรรมศาสตร์ และพระอาจารย์ทั้งสองท่านก็ได้ขอศึกษาคัมภีร์ฝ่ายมหายานกับสมณะเสวียนจิ้งด้วย ทั้งสามท่านต่างรู้สึกลูกอัยาศัยกันมาก จึงได้ร่วมกันจาริกไปนมัสการพุทธสถานด้วยกัน

จาริกสู่แคว้นบรรพต

ราว พ.ศ. 1181 จาริกไปอินเดียเหนือถึงแคว้นบรรพต ที่นี้มีพระเถระหลายรูปที่ทรงความรู้ในคัมภีร์ของฝ่ายสัมมตियะ สมณะเสวียนจิ้งจึงพำนักอยู่ที่นี้นานนับปี เพื่อศึกษาคัมภีร์มูลลาภิธรรมศาสตร์ สัทธรรมสัมปริครหศาสตร์ และสัตยสิทธิศาสตร์ (ในบันทึกการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของสมณะเสวียนจิ้ง บันทึกว่าเป็นคัมภีร์สัตยสิทธิวิทยากรรมศาสตร์)

พ.ศ.1182 เดินทางกลับมหาวิทยาลัยนาลันทา เมื่อได้กราบนมัสการพระอาจารย์ศีลภัทร เพื่อรายงานถึงความคืบหน้าของการทัศนศึกษาแล้ว พักอยู่ไม่กี่วันจึงจาริกต่อไปยังอารามดิโลกก ซึ่งอยู่ห่างจากมหาวิทยาลัยนาลันทาทางตะวันตกราว 3 โยชน์ ที่นี้มีพระเถระชื่อ ปรัชญาภัทร ท่านเป็นชาวเมืองพัลซ์ แดกฉานในพระไตรปิฎกฝ่ายสรวาสติวาท และคัมภีร์ศัพทศาสตร์ เหตุวิทยาศาสตร์ ท่านพำนักอยู่ที่นี้ราว 2 เดือน เพื่อสอบถามข้อสงสัยในธรรมกับพระเถระรูปนี้ หลังจากนั้นได้เดินทางต่อไปยังภูเขายัชฎิวานา สำนักของท่านชยเสน ท่านเป็นชาวเมืองสุราชฎร์ ในวรรณกษัตริย์ เคยศึกษาเหตุวิทยาศาสตร์กับพระภัทรรุจิ ศึกษาศัพทวิทยาศาสตร์ และศาสตร์อื่นๆของนิกายมหายาน สวากยานกับพระสถิรมติ และศึกษาโยคาจารกับพระศีลภัทร นอกจากนี้ยังเจนจบในคัมภีร์พระเวททั้ง 4 คือ ดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เวชศาสตร์ คณิตศาสตร์ สมณะเสวียนจิ้งพักอยู่ที่นี้ประมาณ 2 ปี ได้ศึกษาคัมภีร์วิทยามาตรสิทธิศาสตร์ ปฏิจสมุขบาท และสอบถามข้อสงสัยในโยคาจารย์ภูมิศาสตร์ เหตุวิทยาศาสตร์ กระทั่งเดือน 1 พ.ศ. 1183 ได้กราบลาพระชยเสน กลับมหาวิทยาลัยนาลันทา

แคว้นบรพต ปัจจุบันอยู่ที่เมือง Jammu ทางใต้ของแคว้นแคชเมียร์ ประเทศอินเดีย แต่ก็มีนักวิชาการเชื่อว่าอยู่ที่เมืองหะร็ปะยะ มลรัฐ Punjab หรือบริเวณ Uchh ประเทศปากีสถาน

อาจารย์และวิชาที่ศึกษาในอินเดีย

การจาริกกลุ่มพวทวิปของสมณะเสวียนจั้ง แม้ว่าจะมีเป้าหมายหลัก คือการศึกษาคัมภีร์โยคอาจารย์ ภูมิศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยนาลันทา แต่ระหว่างเดินทางผ่านแคว้นต่างๆ ท่านก็ไม่ปล่อยให้โอกาสแห่งการศึกษาผ่านไป หากพบว่ามีพระอาจารย์ท่านใดมีความรู้แตกฉานเฉพาะทาง แม้ว่าบางท่านอาจจะเป็นพระอาจารย์ในลัทธินิกายอื่น แต่ถ้าความรู้ของพระอาจารย์เป็นที่ถูกอชยาศัยท่านก็จะแวะพัก เพื่อศึกษาคัมภีร์กับท่านผู้รู้เหล่านั้น หรืออาจสอบถามวิสัยธรรมในความรู้ที่ตนมีอยู่แล้วให้เข้าใจกระจ่างชัดยิ่งขึ้น รูปแบบการจาริกไปชมพวทวิปของท่าน จึงเป็นแบบนัมัสการพุทธสถาน พร้อมกับการศึกษาวิสัยธรรมกับท่านผู้รู้ไปตลอดช่วงเวลา 10 กว่าปี ที่อยู่ในดินแดนชมพวทวิป พระอาจารย์ที่สมณะเสวียนจั้งได้พบและศึกษาวิสัยธรรมที่มีชื่อบันทึกชัดเจนนั้นมี 15 ท่าน คือ พระปรัชญากร พระยศสังฆปาโมกข์ ทพระนาคโพธิ พระวินิตประภา พระจันทรธรรมัน พระชัยคุปต์ พระมิตรพระวิริยเสน พระศีลภัทร พระตถาคตคุปต์ พระกษานตติสิงห์ พระสุภูติ พระสุรย พระปรัชญาภัทร และพระชยเสน และที่ไม่ทราบชื่อแน่ชัดอีกหลายท่าน

วิชาที่ท่านศึกษาคือ อภิธรรมโกศศาสตร์ อภิธรรมนยานุศาสตร์ อภิธรรมสมุจจยวชยาศาสตร์ อภิธรรมปรกณศาสนศาสตร์ อภิธรรมชญาณปรีสถานศาสตร์ เหตุวิทยาศาสตร์ ศัพทวิทยาศาสตร์ ศตศาสตร์ ศตศาสตร์ไพบูลย์ นยายทวารตรรกศาสตร์ ปรกณปาทวิทยาศาสตร์ ปกรณารวจาศาสตร์ ตัตตวสันเทศศาสตร์ โยคอาจารย์ศาสตร์ ประมาณสูงจยศาสตร์ มัชยมิกศาสตร์ วิชยามาตรสัททศาสตร์ ปฏิจจสมุปบาท สทธรรมสัมปริครหศาสตร์ สัตยสัททศาสตร์ มูลลาภิธรรมศาสตร์ ฝ่ายมหาสังฆิกะ วิทยาศาสตร์ หลายสำนัก

นอกจากนี้ยังได้ศึกษาคัมภีร์ไวยากรณ์ และภาษาสันสกฤต แม้ว่าท่านจะศึกษาคัมภีร์ของฝ่ายอื่นๆ รวมอยู่ด้วย แต่โดยหลักแล้วจะเน้นหนักในฝ่ายโยคจาร

บรรยายธรรมแทนอธิการบดี

เมื่อกลับมาที่มหาวิทยาลัยนาลันทา พระอาจารย์ศีลภัทร ให้สมณะเสวียนจั้ง ขึ้นบรรยายธรรมในคัมภีร์มหานสัมปริครหศาสตร์ และวิชยามาตรสัททศาสตร์ เพราะก่อนหน้านี้มี พระสิงประภา ฝ่ายสุญญตา ผู้เชี่ยวชาญคัมภีร์มัชยมิกศาสตร์และศตศาสตร์ ได้บรรยายหลักธรรมลบล้างหลักธรรมสำคัญของโยคจารภูมิศาสตร์ (ในยุคนี้มหาวิทยาลัยนาลันทามีผู้นำพุทธศาสนา 2 นิกายที่แข่งรัศมีกัน คือพระสิงประภา ฝ่ายมัชยมิก และพระศีลภัทร ฝ่ายโยคจาร)

เนื่องจากสมณะเสวียนจิ่งแตกฉานในคัมภีร์ทั้ง 2 ฝ่ายทั้งมาชยามิก ศตศาสตร์และโยจจาร จึงสามารถแก้ข้อกล่าวหาของพระสิงประกาได้ และเพื่ออธิบายให้เข้าใจว่า หลักธรรมในคัมภีร์ทั้งสองนั้นไม่ขัดแย้งกัน ท่านจึงได้รจนาปกรณ์ขุมนุมวิจิตรธรรม (ปัจจุบันสูญหายไปแล้ว) 3000 โสลก เป็นภาษาสันสกฤต เสนอต่อพระศีลภัทร ได้รับการสรรเสริญจากพระศีลภัทร และนำออกเผยแพร่ให้ทราบโดยทั่วกัน ขณะเดียวกัน สมณะเสวียนจิ่งเริ่มเตรียมตัวกับประเทศจีน

ในช่วงเวลาเดียวกันนั้นพระเจ้าศิลาทิพย์ ซึ่งเลื่อมใสพระพุทธศาสนานิกายมหายาน มีพระราชสาส์นถึงพระศีลภัทร ให้ส่งพระเถระผู้แตกฉานในคัมภีร์มหายานและอื่นๆ ไปได้กระตุ้ธรรมกับฝ่ายสาวกยาน ที่แขวนอุฑูร (ปัจจุบันอยู่บริเวณทางเหนือของมลรัฐโอริสสา ประเทศอินเดีย) เนื่องจากก่อนหน้านี้มีพราหมณ์ชื่อปรัชญาคุปต์ เป็นปุโรหิตของพระราชองค์หนึ่ง ในอินเดียได้ มีความรู้ดีในลัทธิสัมมตियะ ได้แต่งหนังสือแก้กรรมมหายาน (ปัจจุบันสูญหายไปแล้ว) ซึ่งเป็นที่ถูกใจฝ่ายสาวกอย่างพระเจ้าศิลาทิพย์ จึงอยากให้พระเถระฝ่ายมหายาน มาแก้กระตุ้นี้ ทางมหาวิทยาลัยนาลันทา จึงมีมติเลือกสมณะเสวียนจิ่ง พระสิงประกา พระสาครมดี และพระปรัชญาประกา เป็นผู้รับผิดชอบในการไปแก้กระตุ้ที่เมืองอุฑูร

โต้กระตุ้ 40 ข้อของพราหมณ์ลัทธิโลกายัต

ขณะที่สมณะเสวียนจิ่งได้นำหนังสือแก้กรรมมหายานมาศึกษา เพื่อเตรียมการไปโต้กระตุ้ธรรมอยู่นั้นพราหมณ์ลัทธิโลกายัตคนหนึ่ง ได้เขียนกระตุ้ 40 ข้อ แขวงไว้ที่หน้าประตูมหาวิทยาลัยนาลันทา เพื่อขอถ้าได้ปัญหาธรรม ท่านให้คนรับใช้ไปเอากระตุ้ลงเรียกพราหมณ์ไปพบและบอกว่ายินดีที่จะแก้กระตุ้ 40 ข้อ โดยมีอธิการบดีพระศีลภัทรและพระเถระอื่นๆ ในมหาวิทยาลัยเป็นประจักษ์พยาน เมื่อทุกท่านได้มาชุมนุมกันพร้อมหน้า ท่านจึงเริ่มพิจารณาตั้งแต่ลัทธิและข้อปฏิบัติของพวกที่มีความเห็นต่างในทางธรรม เช่น พวกภูติก นิครนถ์ กาลาติก และชุกิก 4 เหล่านี้ ที่ถือการแต่งกายแปลกๆ ฝ่ายหนึ่ง กับพวกสาขะและไวเศยิก ซึ่งถือคติผิดแผกอีกฝ่ายหนึ่ง ท่านแจกแจงว่า

“ พวกภูติก มีข้อปฏิบัติโดยใช้จีเถ้าทาตัว เนื้อตัวมอซอ เหมือนแมวที่มุดออกมาจากกองจีเถ้า ส่วนข้อปฏิบัติของพวกนิครนถ์ การเปลือยกายตั้งทิ้งเส้นผมเป็นคุณธรรม ผิวหนังแห้งแตกกระแหง มีสภาพไม่ต่างกับไม้สุริมน้ำ พวกกาลาติก เอากระดูกร้อยเป็นเครื่องมาลาคล้องคอ ไม่ต่างกับผีตายซากหลุดออกจากป่าช้า สาวกของพวกชุกิกนั้นเล่า แต่งกายด้วยเครื่องปฏิภูล บริโภคอาหารบูด นำเหม็นกลิ่นสาบสาบ เป็นที่น่าสะอิดสะเอียน ไม่ต่างอะไรกับสุกรที่เกลือกกลิ้ง อยู่ในกองปฏิภูลสิ่งสกปรก

การที่พวกเขาถือสิ่งเหล่านี้เป็นคุณธรรมเช่นนี้แล้ว ไม่เรียกว่าโง่เขลาเบาปัญญา หรือฝ่ายลัทธิสาขะ ถือหลักธาตุ 25 ชนิด มีมูลประกฤติ (ปฐมเหตุ) ทำให้โลกวัฏฏวิวัฒนาการขึ้นมา ผลผลิตอันเป็นธาตุ

แรกจากประภคคือ มหัตหรือพุทธิ ซึ่งเป็นองค์กรต้นของโลกวัตถุอันกว้างขวาง มหัตคือมหาศาล จากมหัตเกิดอหังการ (ตัวกูของกู) จากอหังการเกิดต้นมาตระ 5 (ชนิดเป็นธาตุมีพลังแฝงหรือเป็นธาตุแท้ของเสียง ผัสสะ สี รสและกลิ่น เป็นธาตุละเอียด) จากต้นมาตระเกิดมหาภูต 5 (เป็นธาตุหยาบของเสียง ผัสสะ สี รสและกลิ่น) จากมหาภูต 5 เกิดอินทรีย์รับรู้ 11

ธาตุมูลฐาน 24 ชนิด เป็นเครื่องปรุงแต่งและบำรุงหล่อเลี้ยงอาตมัน เมื่ออาตมันปลดเปลื้องหลุดพ้นจากเครื่องพันธนาการเหล่านี้จึงถึงซึ่งความสะอาดบริสุทธิ์ เท่ากับ ได้ชำระล้างจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ลัทธินิวเศิก ตั้งปหารด 6 (หมายถึงวัตถุทุกอย่างเรารับรู้ได้ตามจริงทุกอย่าง) อันมี ทรัพย์ 1 คุณ 1 กรรม 1 สามานยะ 1 วิเศษ 1 สมวาเย 1 ทั้ง 6 นี้ เป็นเครื่องปรุงแต่งเกาะเกี่ยวของอาตมัน แต่เมื่อปลดเปลื้องหลุดพ้นจากปหารด 6 นี้แล้วก็จะเข้าถึงนิพพาน

บัดนี้จะขอแก้หลัก 25 ชนิดของลัทธินิวเศิก ที่ถือว่าอาตมันเป็นธาตุเดียว โดดเดียวอยู่ตามลำพัง ส่วนอีก 24 ชนิดนั้นผสมผสานเกาะเกี่ยวเป็นธาตุเดียว ส่วนประภคติประกอบด้วยตรีคุณ (คุณทั้ง 3) คือ สัตตวะ ระชะ ตมะ ตรีคุณแยกตัวและรวมตัวกันก่อนกำเนิดเป็นมหัตและธาตุนั้นๆรวม 23 ชนิด ทั้ง 23 ชนิดต่างรวมตัวกันเป็นธาตุเดียวกับตรีคุณ ซึ่งถ้าบอกว่ามหัตและธาตุนั้นๆทั้ง 23 ชนิด รวมเข้ากับตรีคุณเป็นหนึ่งเดียว เมื่อเป็นดังนี้ มนุษย์กับต้นไม้คือความไม่มีอยู่จริง เช่นนี้แล้วจะกล่าวว่าทุกสิ่งเป็นความจริงได้อย่างไร

ส่วนที่ว่ามีมหัตและธาตุนั้นๆ ต่างก่อตัวขึ้นจากตรีคุณคือ หนึ่งเดียว ถ้าหนึ่งเดียวคือทุกสิ่งแล้ว ในหนึ่งเดียวก็ควรมีทุกสิ่งดำรงอยู่ แต่กาลกับไม่เป็นเช่นนั้น แล้วทำไมถึงกล่าวว่าตรีคุณคือคุณสมบัติของทุกสิ่ง ถ้าจะกล่าวว่าธาตุชนิดเดียวคือทุกสิ่งแล้ว ก็ต้องกล่าวว่าปากและตาเป็นอินทรีย์เดียวกัน ควรทำหน้าที่ทั้งทวารหนักและทวารเบาเหมือนกัน เมื่อเป็นอินทรีย์หนึ่งเดียวย่อมต้องมีคุณสมบัติทุกสิ่งเหมือนกัน กล่าวคือ ปากและหูก็ควรจะสามารถรับรู้กลิ่นรสและแยกแยะสีได้เช่นกัน

และถ้าประภคติเป็นของเที่ยง ทำไมจึงแปรเปลี่ยนเป็นมหัตและธาตุนั้นๆได้ ถ้ากล่าวว่ามีพุทธิของอาตมันเป็นของเที่ยง ก็ควรเป็นประภคติ ไม่ควรเป็นอาตมัน ถ้าประภคติ ไม่เป็นอาตมัน ก็ไม่ควรต้องใช้ธาตุ 24 ชนิด เป็นเครื่องปรุงแต่ง

เมื่อเป็นเช่นนี้ อาตมันก็ไม่สามารถเกาะเกี่ยวได้ธาตุ 24 ชนิด ก็ไม่ใช่ที่เกาะเกี่ยวทั้งไม่ใช่เป็นที่รับหรือที่ตั้งของเครื่องปรุงแต่งเหล่านี้ ทั้งหมดไม่มีตัวตนอยู่”

สมณะเสวียนจึงได้โต้แย้งด้วยเหตุและผลทบทวนไปมาหลายตลบ กระทั่งพราหมณ์จนได้ปัญญาต้องยอมจำนนโดยคุณิ ลูกขึ้นยกธงแพ้ ในที่สุดยอมให้ตัดศีรษะตามที่สัญญาไว้ แต่ท่านกล่าวว่า “ พวกเราเหล่าสาภกยบุตร ไม่ประสงค์เบียดเบียนประทุษร้ายชีวิตผู้อื่น ท่านจงอยู่ทำงานเป็นทาสรับใช้แทนการตัดศีรษะเถิด”

เนื่องจากพราหมณ์ ผู้นี้เคยฟังบรรยายทำเรื่องแก้กรรมหายมาแล้ว 5 จบท่านจึงขอให้พราหมณ์ ขยายความให้ฟังพราหมณ์ พูดออกตัวว่าตนอยู่ในฐานะทาส จะบรรยายธรรมต่อพระเถระผู้ใหญ่ได้อย่างไร เกรงว่าผู้คนผ่านไปมาเห็นเข้าจะเป็นที่ตำหนิว่า ท่านขอความรู้จักทาส ทำให้ท่านเสื่อมเสียชื่อเสียง จึง ขอร้องให้รอหลังเที่ยงคืนปลอดภัยก่อน นับว่าพราหมณ์ผู้นี้ มีคุณธรรมดีมากหลังจากได้ขอความรู้ในข้อ ธรรมที่ยังค้างค้างสงสัยจากพราหมณ์ผู้นี้ จนเข้าใจกระจ่างแล้วท่านได้รจนาปกรณ์กัจฉกัมมัฏฐา 1600 โสลก (ปัจจุบันสูญหายไปแล้ว) เป็นภาษาสันสกฤตเสนอต่อพระศีลภัทรแล้วยกเลิกสัญญาโดยปล่อย พราหมณ์โลกายตเป็นอิสระ พราหมณ์ได้เดินทางกลับแคว้นกามรูป

โปรดพระเจ้ากุมารแห่งแคว้นกามรูป(มลรัฐอัสสัมในปัจจุบัน)

เมื่อพราหมณ์เดินทางกลับถึงแคว้นกามรูป ได้นำเรื่องราวเกี่ยวกับสมณะเสวียนจิ้ง ขึ้นกราบทูล พระเจ้ากุมารทรงทราบพระเจ้ากุมารบังเกิดศรัทธาสาธุ ได้ส่งเจ้าหน้าที่นำพระราชสาส์นมาอาราธนา สมณะเสวียนจิ้งไปยังแคว้นกามรูปถึง 3 ครั้ง เนื่องจากพระศีลภัทรอธิการบดีมหาวิทาลัยนาลันทาได้ถวาย รายงานกับพระเจ้าศิลาทิตแล้วว่า จะส่งสมณะเสวียนจิ้งไปได้ว่าอิทธิธรรม เกรงว่าถ้าพระเจ้าศิลาทิตย์ประสงค์ ขึ้นมาแล้วจะทำอย่างไร จึงปฏิเสธไปว่าสมณะจิ้งกำลังเตรียมตัว ที่จะเดินทางกลับมาตุภูมิ ไม่อาจเดินทางไป แคว้นกามรูป ได้พระเจ้ากุมารทรงกริ้วมากรับสั่งให้ข้าหลวงอัญเชิญพระราชสาส์นมายังพระศีลภัทร ขู่ สำนับทว่า ถ้าไม่ส่งสมณะจิ้งไป พระองค์จะส่งกองทัพทหารไปยึดยี่นาลันทาให้ป็นเป็นจวน

เพื่อไม่ให้สถาบันที่เคารพต้องเดือดร้อนท่านจึงต้องกราบลาพระอาจารย์ เพื่อนนักศึกษาไปแคว้น กามรูป และจากจากมหาวิทาลัยนาลันทาโดยไม่มีโอกาสได้หวนกลับอีกเลย

สมณะเสวียนจิ้งเดินทางพร้อมกับข้าหลวงถึงแคว้นกามรูป ราวพ.ศ. 1183 พระเจ้ากุมารพอพระ ราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง เสด็จนำข้าราชการออกมาต้อนรับและกล่าวสวัสดีตามพิธีการ นิมนต์ท่านพำนักใน ราชวัง ทุกๆวันจะมีการประโคมดนตรีและถวายอาหาร ดอกไม้ เครื่องหอมพร้อมมูล ท่านพำนักอยู่ ประมาณเดือนเศษ ได้บรรยายธรรมว่าด้วยเรื่อง ตรีกายของพระตถาคตเจ้า อันทรงมีพระเมตตาให้การ อบรมสั่งสอนยังประโยชน์แก่สรรพสัตว์ พระเจ้ากุมาร ทรงปิติยินดีว่าเป็นธรรมที่ไม่เคยมีในแคว้นของ พระองค์ และทรงขอสมათานศีล ประกาศตนเป็นพุทธมามกะ ท่านได้รจนาปกรณ์ ตรีกายศาสตร์ 300 โสลก (ปัจจุบันสูญหายไปแล้ว) เป็นภาษาสันสกฤตถวายพระเจ้ากุมาร เพื่อเป็นการฉลองพระราชสาส์น พระของพระองค์ที่มีต่อพระพุทธศาสนา จึงนับได้ว่าท่านเป็นสมณะทูตรูปแรกที่นำพระพุทธศาสนา มาเผยแผ่ในดินแดนแห่งนี้

ตามหนังสือ บันทึกการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของสมณะเสวียนจิ้ง บรรยายว่า “แคว้นกามรูปแห่งอินเดียภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอาณาจรโดยรอบกว่าหมื่นลี้ พื้นที่ในเขตนครหลวงกว่าสามลี้ นับถึงบัดนี้ยังไม่มีพระศาสนา บูชาเทพ มีเทวะวิหารนัปร้อย นักบวชนับหมื่น มีพระเจ้ากุมารหรือภาสกรวรรมัน วรรณะพราหมณ์เป็นเจ้าผู้ปกครองแคว้น สืบสันตติวงศ์มานับพันปี เป็นดินแดนที่มีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์ พืชพรรณเขียวขจี จาริตประเพณีเข้มข้นเรียบง่าย อากาศอบอุ่น ประชากรหนาแน่น ผู้คนร่างเล็กผิวดำคล้ำ ภาษาที่ใช้แตกต่างจากอินเดียภาคกลางเล็กน้อย อุปนิสัยผู้คนก้าวร้าวชายแดนฝั่งตะวันออกของแคว้นกามรูปเป็นทิวเทือกเขาน้อยใหญ่สุดประมาณ ไม่มีเมืองใหญ่สอบถามชาวบ้านได้ความว่า ใช้เดินทางด้วยเท้าราวสองเดือนจะถึงเขตแดนฝั่งตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองผู้ชายแดนราชอาณาจักรถัง(มณฑลเสฉวน) แต่เส้นทางเป็นป่าเขา มีอันตรายจากไข้ป่า งูพิษ หลุมพิษ ชนเผ่าต่างๆในเขตชายแดนเหล่านี้ ส่งเครื่องบรรณาการไปเจริญสัมพันธไมตรีทางการค้ากับจีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น แคว้นกามรูปมีช้างป่าจำนวนมาก นิสัยดุร้าย กองทัพคชสารของแคว้น จึงเข้มแข็งเกรียงไกรมาก”

ศูนย์กลางอาณาจักรกามรูปในปัจจุบันคือ วัดกามาชา เมืองกัวฮาตี เมืองหลวงของมลรัฐอัสสัม ฝั่งตะวันออกของประเทศอินเดียมีนักวิชาการอินเดีย ได้ทำการศึกษาวิจัย เชื่อว่า วัดกามาชา น่าจะเคยเป็นวัดพุทธมาก่อน ซึ่งดูจากที่ตั้งของวัดที่อยู่บนเนินเขา ห่างไกลชุมชน อันเป็นลักษณะพิเศษของวัดในพระพุทธศาสนา เพราะวัดฮินดูส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ใกล้แยกริมทางในพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้พุทธปฏิมาในวัดบางแห่งยังมีร่องรอยของการต่อเติมพระกร หรือเครื่องทรงให้เป็นแบบเทวรูปในลัทธิฮินดู ซึ่งหากไม่ได้พิจารณาโดยละเอียดจากผู้เชี่ยวชาญก็ยากที่จะแยกแยะได้

ตามหนังสือประวัติพระถังซำจั๋งบันทึกว่าพระเจ้ากุมารจะทรงปวารณาตัวเป็นศิษย์สาวกในพระพุทธศาสนาและการสร้างวัดพุทธ 100 วัดถวายเป็นพุทธบูชา หากสมณะเสวียนจิ้งตกลงใจที่จะไม่กลับประเทศจีน อยู่เผยแผ่พุทธธรรมที่แคว้นกามรูปนี้สืบไป น่าคิดเหมือนกันว่าถ้าท่านรับอาราธนาในคราวนั้นวัฒนธรรมประเพณีแคว้นกามรูป หรือมลรัฐอัสสัมในปัจจุบันจะเป็นเช่นไร

ในสวนสาธารณะสังการเทพ กาลาเคทรา เมืองกัวฮาตี ที่สวนแห่งนี้มีกำแพงรูปภาพประวัติศาสตร์วัฒนธรรมอัสสัม สร้างด้วยกระเบื้องดินเผาในกลุ่มภาพเหล่านี้มีรูปสมณะเสวียนจิ้งเข้าเฝ้าพระเจ้ากุมารรวมอยู่ด้วยชาวอัสสัม ส่วนใหญ่รู้จักและมีความเคารพในตัวท่านมาก

ไต่ถามที่ธรรมต่อหน้าพระพักตร์พระเจ้าสีลาทิศย์

ต่อมา เมื่อพระเจ้าสีลาทิศย์ทรงทราบว่า พระเจ้ากุมารทรงรับสมณะเสวียนจิ้งไปพำนักอยู่ที่แคว้นกามรูป ทรงส่งราชบุรุษมาอาราธนาท่านไปเข้าเฝ้า แต่พระเจ้ากุมารกลับตอบว่า ยินดีจะถวายพระเศียรยัง

กว่าส่งสมณะเสวียนจั้งไป ทำให้พระเจ้าศีลาทิตย์ส่งพิโรธ ถึงกับมีพระราชสาส์นไปทวงพระเศียรพระเจ้ากุมารทันที พระเจ้ากุมารทรงหวั่นพระทัยที่ได้ปลั่งพระโอรสไป จำต้องพาสมณะเสวียนจั้งไปเข้าเฝ้าพระเจ้าศีลาทิตย์ เมื่อได้เข้าเฝ้าถวายพระพรด้วยธรรมกถาภาษิตแล้ว พระเจ้าศีลาทิตย์โปรดขอทอดพระเนตรคัมภีร์ว่าด้วยกำจัดมิชฌาทีฐที่ท่านรจนา หลังจากทรงพิจารณาแล้วรู้สึกพอพระทัยมาก

พระเจ้าศีลาทิตย์ มีพระกนิษฐภคินีผู้ทรงพระปริชาเนลียวฉลาด มีความรู้แตกฉานในลัทธิสัมมัตติยะ ทรงประทับอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์ เมื่อสดับคำบรรยายของสมณะเสวียนจั้ง ถึงอุคคคติแห่งนิคายมหายานแล้วส่งยินดี และสรรเสริญไม่หยุดหย่อน

พระเจ้าศีลาทิตย์ จึงมีพระราชประสงค์ให้สมณะเสวียนจั้งได้ปัญหาธรรม กับคนต่างลัทธิต่างศาสนาเพื่อให้เพื่อให้ทราบความดีงามของฝ่ายมหายาน ทั้งเป็นการขจัดความคิดขัดแย้งแตกแยกอย่าให้มีขึ้นอีกต่อไป จึงออกกระแสพระราชโองการ ให้มีธรรมสภาจณขึ้นที่แคว้นกันยาคุพะชะ ให้บรรดาผู้รู้ธรรมทั้งหลายในแคว้นต่างๆมาชุมนุม

พร้อมกันพ.ศ.1183 สมณะเสวียนจั้งได้ร่วมขบวนเสด็จทางชลมารคของพระเจ้าศีลาทิตย์ ทวนกระแสน้ำขึ้นไปตามลำน้ำคงคา โดยทางฝั่งทิศใต้ของแม่น้ำเป็นขบวนเสด็จของพระเจ้าศีลาทิตย์ ส่วนทางฝั่งทิศเหนือเป็นขบวนเสด็จของพระเจ้ากุมาร เริ่มเดินทางตั้งแต่ต้นฤดูหนาวจนถึงเดือนธันวาคม ใช้เวลาเดินทางประมาณ 90 วัน จึงถึงแคว้นกันยาคุพะชะ ผู้มาชุมนุมในงานนี้มีพระราชสา 18 แขนงในอินเดียทั้ง 5 (ตามจดหมายเหตุจีน ได้แบ่งประเทศอินเดียออกเป็น 5 ภาคคือ ภาคกลาง ตะวันออก ตะวันตก เหนือและใต้ ราวกว่า 70 แคว้น) นอกจากนี้ยังมีพระภิกษุสงฆ์ผู้แตกฉานทั้งฝ่ายสาวกยานและมหายานกว่า 3000 รูป พรหมณ์นิครนถ์ 3000 กว่าคน พระภิกษุจากมหาวิทยาลัยนาลันทา 1000 กว่ารูป ยังมีเหล่าบริวารคณะผู้ติดตามของผู้มาชุมนุมอีกจำนวนมาก

การชุมนุมใหญ่เริ่มขึ้นในฤดูใบไม้ผลิพ.ศ.1184 ขณะนั้นสมณะเสวียนจั้งมีอายุ 42 ปี ในวันแรกสมณะเสวียนจั้ง เป็นผู้นำการบรรยายอรรถาธิบายข้อธรรมหลักสำคัญของเนื้อความ ในปกรณ์กำจัดมิชฌาทีฐที่ท่านรจนาขึ้น พระวิทยากรแห่งมหาวิทยาลัยนาลันทาเป็นผู้นำหนังสือนี้อ่านประกาศต่อหน้าผู้ชุมนุมพร้อมด้วยคำประกาศของสมณะเสวียนจั้งว่า “ถ้าผู้ใดเห็นว่าข้อความนี้ไม่สมเหตุผลแม้แต่น้อย แม้แต่เพียงข้อหนึ่งคำใดก็ตามสามารถหักโค่นความเห็นนั้นไซ้ ข้าพเจ้าเสวียนจั้งจะยอมให้ตัดศีรษะเป็นเครื่องตอบแทน ”

หลังเสร็จสิ้นการชุมนุมวันแรก ขณะที่พระเจ้าศีลาทิตย์กำลังเสด็จพระราชดำเนินกลับที่ประทับ ได้เกิดเพลิงลุกไหม้ขึ้นที่รัตนสถูปฝั่งทิศตะวันออกของอาราม เปลวเพลิงลุกโชติช่วง พระองค์ทรงพุ่งตรงเข้าไปยังกองเพลิง โดยไม่หวั่นพระวรกาย ขณะกระโดดข้ามธรณีประตู เพลิงที่กำลังลุกไหม้ก็ดับลงพลัน แม้

ตกอยู่ในสถานการณ์คับขันเช่นนี้ก็ได้ทรงหวั่นพระทัยแต่อย่างไร ทรงมีสติสงบเยือกเย็น เสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปยังยอดพระสถูปพร้อมกับพระราชอาคันตุกะต่างๆ เพื่อทอดพระเนตรสภาพในเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุทรงโล่งพระทัยที่ไม่มีความเสียหายร้ายแรงอันใด

ขณะก้าวลงบันไดเพื่อจะเสด็จพระราชดำเนินกลับ ทันใดนั้นได้มีบุรุษถือมิดฟุ้งตรงเข้ามาหมายประทุษร้ายพระวรกาย โชคดีที่พระองค์เคยเป็นนักรบเก่า มีความเชี่ยวชาญในการต่อสู้จึงสามารถจับกุมตัวผู้ร้ายได้ในที่สุด เมื่อสอบถามได้ความว่ามีพราหมณ์ 5 คนซึ่งคิดว่าตนเองมีคุณธรรมมีความรู้สูงมาร่วมชุมนุมในงานนี้ แต่กลับถูกละเลยไม่ได้รับการเอาใจใส่ ให้อิจฉาเหล่าพระภิกษุที่ได้รับความเคารพศรัทธา จึงวางแผนร้ายโดยยิงธนูไฟ หวังเผาพระสถูปและถือโอกาสที่ผู้คนหลุมบอนกว่าอยู่นั้นส่งคนเข้าปลงพระชนม์ เมื่อความจริงเป็นเช่นนี้ เหล่าขุนนางต่างเรียกร้องให้สำเร็จโทษพวกก่อการเหล่านี้ ให้ถึงแก่ชีวิตแต่พระเจ้าสีลาทิพย์กลับทรงมีพระเมตตาให้ลงโทษเฉพาะผู้ที่ป่วนหัวหน้า โดยมีรับสั่งให้ขับไล่พราหมณ์ทั้ง 5 ออกจากพระราชอาณาจักรอินเดีย ส่วนคนอื่นๆ ทรงประทานอภัยโทษสถานการณ์จึงกลับเข้าสู่ภาวะปกติ

การชุมนุมดำเนินต่อไปได้ประมาณ 4 - 5 วัน มีข่าวกระจายออกมาว่ามีกลุ่มผู้คัดค้านต่อต้านวางแผนจะประทุษร้ายสมณะเสวียนจั้ง พระเจ้าสีลาทิพย์จึงมีประกาศพระราชกฤษฎีกาความว่า “ถ้าผู้ใดประทุษร้ายพระภิกษุจิ้น ให้ลงโทษด้วยการตัดศีรษะ แต่ถ้าผู้ใดเสนอข้อคัดค้านหรือสนับสนุนในกระทุษกรรมไม่ต้องด้วยบทบังคับนี้” ดังนั้นแม้จะมีผู้ที่คิดจะโต้แย้งก็คงไม่กล้า ด้วยเกรงอาญานั้นด้วยเหตุนี้การชุมนุม จึงดำเนินไปตลอด 18 วันโดยไม่มีผู้ออกมาคัดค้านพระเจ้าสีลาทิพย์ทรงพอพระทัยมาก ที่สมณะเสวียนจั้งแสดงปรีชาสามารถให้ปรากฏทั้งพระองค์และเจ้าประเทศราชได้ถวายเครื่องมหัทธภัณฑ์เป็นอันมาก ตามประเพณีอินเดียโบราณจะต้องเชิญผู้ชนะขึ้นนั่งบนหลังช้างแวดล้อมไปด้วยขุนนางข้าราชการแห่แหนไป เพื่อให้ฝูงชนได้ชมบารมีจนรอบพระนคร แต่ท่านขอไม่ประพฤติตามประเพณีนี้จึงได้แต่เนาเอาเครื่องบริขารของท่านไปแห่แทนตัว ชื่อเสียงของท่านขจรขยายไปทั่วอินเดียทั้ง 5 และได้สมญานามว่า “มหายานเทวะ” ในฝ่ายมหายานและ “โมกษเทวะ” ในฝ่ายสาวกยานจาก การโต้วาทีธรรมในครั้งนี้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการชุมนุมโต้วาทีธรรมครั้งนี้ เป็นอุทาหรณ์เตือนใจแต่สมณะเสวียนจั้งว่าการที่พระพุทธศาสนาจะสามารถตั้งมั่นอยู่ได้นั้นจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองจากผู้มีอำนาจบารมี ซึ่งคนในสังคมซึ่งในสังคมระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ผู้ที่มีอำนาจบารมีในสังคมไม่มีใครยิ่งใหญ่ไปกว่าพระมหากษัตริย์ จึงไม่เป็นที่สงสัยว่าภายหลังกลับสู่ประเทศจีน เหตุใดท่านจึงมีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพระมหากษัตริย์ตลอดช่วงครึ่งหลังของชีวิตการทำงานแปลคัมภีร์เผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งนี้ก็เพื่อธำรง

รักษาปกป้องพระพุทธศาสนาให้สามารถตั้งมั่น มีแต่สถานะเทียบเท่ากับลัทธิเต๋าและขงจื้อ ซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาของพระมหากษัตริย์และประชาชนจีนมาช้านาน¹²

¹² อูสา โทหะจรูญ. พระถังซำจั๋งชีวิตจริงไม่อิงนิยาย. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2551

บทที่ 3

สภาพการณ์ทั่วไปและศาสนาพุทธในอินเดียในยุคที่พระถังซำจั๋งเดินทางไปจาริกแสวงบุญ

สภาพทั่วไปของอินเดีย

ในอินเดียนั้นผู้คนแบ่งชั้นวรรณะกัน และแยกกันเป็นวงศ์ตระกูล วรรณะพราหมณ์ เป็นวรรณะที่ได้รับการนับถือว่าเป็นวรรณะที่สูงส่งที่สุด ด้วยนามอันดังมานี้ ผู้คนจึงขนานนามประเทศนี้ว่าเมืองพราหมณ์และเผยแพร่สืบต่อกันมาจนเป็นประเพณี แม้ทำเลทางภูมิศาสตร์จะต่างกันไปก็ตาม

เนื้อที่อาณาเขต

อาณาเขตของอินเดียทั้ง 5 คำนวณโดยประมาณก็กว่า 9 ล้านลี้ มีมหาสมุทรโอบล้อม 3 ด้าน ด้านเหนือติดต่อกับเทือกเขาหิมา¹³ ลักษณะภูมิประเทศด้านเหนือกว้าง ด้านใต้แคบ รูปร่างคล้ายจันทร์ครึ่งดวง ทั่วประเทศแบ่งออกเป็นแคว้นต่าง ๆ นับได้กว่า 70 แคว้น แคว้น อากาศร้อนจัด พื้นที่ส่วนใหญ่ชื้นแฉะ ทางเหนือมีภูเขาใหญ่น้อยมากมาย พื้นที่ที่เป็นโคกเนินส่วนใหญ่จะเป็นดินเค็ม ดินดำ พื้นที่ทางภาคตะวันออกส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ดินดีอุดมสมบูรณ์ ทางด้านทิศใต้ตั้งไม้เบญจพรรณเจริญงอกงาม ภาคตะวันตกเนื้อดินแข็ง ขาดความอุดมสมบูรณ์ ทั้งหมดนี้เป็นสภาพทั่วไปที่

มาตราวัดระยะ

วิธีนับจำนวนเรียกว่า โยชน์ คำว่า โยชน์ นั้นมาจากการคำนวณการเดินทางของกษัตริย์มาแต่โบราณกาล ที่แล้วมาเชื่อกันว่าระยะทาง 1 โยชน์เทียบกับ 40 ลี้ แต่ถ้านับแบบอินเดีย ก็จะมีเพียง 30 ลี้ แต่ถ้ากันตามที่บันทึกในพุทธศาสนาก็จะมีเพียง 16 ลี้ เท่านั้น ถ้าคำนวณย่อยลงไปอีก 1 โยชน์ เท่ากับ 8 โกรศ คำว่า โกรศ เป็นการวัดระยะทางที่ถือเสียงโคใหญ่ร้องเป็นเกณฑ์ เสียงโคใหญ่ร้องได้ยินถึงที่ไหนที่นั่นคือ 1 โกรศ

มาตราเวลา

พูดถึงการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลการหมุนเวียนของทิวาและราตรี แม้จะมีชื่อเรียกต่างกันไปแต่เวลาคำนวณมิได้ผิดแผกแตกต่างกัน การเรียกชื่อเดือนจากเรียกตามตำแหน่งกลุ่มดาว การเรียกเวลาที่สั้นที่สุดเรียกว่า กษณะ 120 กษณะเป็น 1 ตตกษณะ 60 ตตกษณะเป็น 1 ลวา 30 ลวาเป็น 1 มุหุรต 5 มุหุรต เป็น 1 ยาม 6 ยามเป็น 1 วันคืน กลางวัน 3 ยามกลางคืน 3 ยาม แต่ชาวบ้านจะแบ่ง 1 วันคืนออกเป็น 8 ยาม

¹³ หมายถึงเทือกเขาหิมาลัยและเทือกเขาอินดูกุช

กลางวัน 4 ยาม กลางคืน 4 ยาม 1 ยาม เท่ากับ 4 เฟิน¹⁴ พระจันทร์นับเริ่มนับแต่เริ่มข้างขึ้นจนเต็มดวง เรียกว่า สุกลปักษ์ นับแต่เริ่มแรมจนสิ้นแรมเรียกว่า กฤษณปักษ์¹⁵ กฤษณปักษ์มี 14 หรือไม่กี่ 15 วันทั้งนี้ เพราะมีเดือนเล็กและเดือนใหญ่ กฤษณปักษ์อยู่หน้าสุกลปักษ์อยู่หลัง (2 ปักษ์) รวมเรียกว่า 1 เดือน 6 เดือน เรียกว่า 1 โจรดวงตะวัน โจรทางด้านใดเป็นการ โจรไปทางเหนือดวงตะวัน โจรทางด้านนอกเป็นการ โจรไปทางใต้รวม 2 โจรเข้าด้วยกันก็คือ 1 ปี

1 ปีแบ่งออกเป็น 6 ฤดูกาลแต่วันที่ 16 เดือนอ้าย¹⁶ถึงวันที่เดือน 3 เป็นฤดูร้อน วันที่ 16 เดือน 3 ถึงวันที่ 15 เดือน 5 เป็นฤดูร้อนจัด วันที่ 16 เดือน 5 ถึงวันที่ 15 เดือน 7 เป็นฤดูฝน วันที่ 16 เดือน 7 ถึงวันที่ 15 เดือน 9 เป็นฤดูพฤษภาคมเจริญงอกงาม วันที่ 16 เดือน 9 ถึงวันที่ 15 เดือน 11 เป็นฤดูเริ่มหนาว วันที่ 16 เดือน 11 ถึงวันที่ 15 เดือนอ้ายเป็นฤดูหนาวจัด

ส่วนพุทธศาสนาของพระตถาคตเจ้าแบ่งปี 1 ออกเป็น 3 ฤดูตั้งแต่วันที่ 16 เดือนอ้ายถึงวันที่ 15 เดือน 5 เป็นฤดูร้อน ตั้งแต่วันที่ 16 เดือน 5 ถึงวันที่ 15 เดือน 9 เป็นฤดูฝน ตั้งแต่วันที่ 16 เดือน 9 ถึงวันที่ 15 เดือนอ้ายเป็นฤดูหนาว หรือไม่กี่แบ่งออกเป็น 4 ฤดู คือ ฤดูใบไม้ผลิ ฤดูร้อน ฤดูหนาว ฤดูใบไม้ร่วง

ที่อยู่อาศัย

บริเวณที่อยู่อาศัยของชาวเมืองมีกำแพงเมืองสูงใหญ่ลักษณะสี่เหลี่ยมล้อมรอบ ถนนหนทางน้อยใหญ่เลี้ยวคดคดเคี้ยว ร้านรวงตั้งกระจายอยู่ตามทางแยกต่างๆ มีบ้านเรือนขนานสองข้างทาง ส่วนบ้านเรือนของพวกคนฆ่าสัตว์ พวกชาวประมง นางคณิกา พวกร้องรำทำเพลง เพชฌฆาต คนกวาดถนน จะมีเครื่องหมายพิเศษบอกให้รู้ คนเหล่านี้ถูกขับให้ออกไปอยู่นอกเมืองและถ้าเข้ามาในเมืองก็ต้องเดินทิศด้านซ้ายของทางเดิน

สำหรับโครงสร้างของบ้านเรือนและการสร้างกำแพงเมืองนั้น เนื่องด้วยพื้นที่ทำเลต่ำอากาศชื้น กำแพงเมืองส่วนใหญ่จะก่อด้วยอิฐซ้อนกันเป็นชั้นๆ ส่วนผนังบ้าน บ้างก็กั้นด้วยไม้ไผ่ ห้องหับขนานเรือนระเบียบ หลังคา จะทำด้วยไม้ฉาบปูนแล้วปูกระเบื้องทับอีกที บางบ้านสร้างหลังคาไว้สูงมากลักษณะแบบเดียวกับบ้านของชาวจีน หลังคาบ้านปูด้วยหญ้าคาหรือไม่กี่กระเบื้องหรือไม่กี่ไม้แผ่นฉาบด้วยปูนเพื่อความสวยงาม พื้นบ้านทาด้วยซีเมนต์ เชื่อว่าจะทำให้บ้านสะอาด มีการโปรยดอกไม้สดลงกับพื้นด้วย ข้อนี้

¹⁴ ทับศัพท์ตามสำเนียงจีน ประมาณ 3 ชั่วโมง

¹⁵ ซึ่งก็คือกาฬปักษ์

¹⁶ จีน ไม่แบ่งเดือนออกเป็นข้างขึ้นข้างแรม แต่จะนับวันที่ 1 ไปจนถึง 30

แตกต่างกับประเพณีวัฒนธรรมของจีน¹⁷

วัดวาอารามแต่ละแห่ง ก็มีลักษณะโครงสร้างที่แลดูแปลกตา สีส้มของวัดอารามจะสร้างเป็นหอสูง 3 ชั้น จันทันกับซื่อแกะสลักไว้อย่างงดงามแปลกตา ประตู หน้าต่าง และผนังเป็นภาพวาดหลากหลาย บ้านเรือนของสามัญชนทั่วไป ภายในตกแต่งอย่างงดงามแต่ภายนอกเรียบง่าย ห้องและห้องโถงสูงต่ำใหญ่ เล็กต่างกันไป หอคอยและชานบ้านก็มีลักษณะต่างๆกันประตูหันหน้าไปทางทิศตะวันออก บัลลังก์ที่ประทับของพระราชาก็หันหน้าไปทางทิศตะวันออกเช่นกัน

ตั้งที่นั่งสานด้วยเชือก ตั้งในราชสำนัก ในบ้านขุนนางผู้ใหญ่ปัญญาชนคบดี จะประดับประดา ด้วยเครื่องประดับต่างๆ แต่ตัวตั้งนั้นไม่ได้แตกต่างกันแต่อย่างไร ตั้งที่ประทับของพระราชาก็กว้างใหญ่ กว่า ประกอบด้วยเพชรนิลจินดา เรียกว่า สิงหาสน์ มีฝ้าकरรรปาสึก เนื้อละเอียดปรองอยู่เหนืออาสนะ มีที่วางพระบาทอยู่หน้าตั้ง ส่วนตั้งของขุนนางน้อยใหญ่ทั่วไปจะแกะสลักเป็นลวดลายต่างๆและประดับด้วย วัตถุมีค่าตามความพอใจของตน

เครื่องนุ่งห่ม

เครื่องนุ่งห่มไม่ว่าจะเป็นชุดชั้นในหรือชุดชั้นนอกก็ไม่เย็บเป็นตัว นิยมสีขาวล้วนไม่นิยมสีอื่น บุรุษจะใช้แถบคาดเอวสูงจรดใต้รักแร้ เนียงจิ้นพาดไหล่เบื้องซ้ายและเปิดไหล่ขวา สตรีจะแต่งกายด้วยผ้าคลุมยาวปิดสองไหล่มัดชิด ผมเกล้าเป็นจุกอยู่เหนือศรีษะ ผมที่เหลือปล่อยสยายลงมา บุรุษบางนายโกน หนวดโกนเคราทิ้ง ที่แต่งแปลกๆ ก็ยังมีอีกมากมาย เช่น สวมมาลัยไว้บนศรีษะประดับกายด้วยสร้อย ชนิด ต่างๆ

เครื่องนุ่งห่มของพวกเขารเรียกว่า เสื้อเกาไสย เสื้อมัสลิน เป็นต้น คำว่าเกาไสย ก็คือผ้าที่ทอจากไหม ป่า ส่วนเสื้อโกสุ่มเป็นเสื้อประเภทปาน เสื้อกำพลเป็นผ้าประเภททอด้วยคนแกะ เสื้อเฮอซือหลี¹⁸ เป็นผ้าที่ ทอจากขนสัตว์ปีก ขนสัตว์เหล่านี้ทั้งนุ่มและเนียน นำมาทอได้ จึงนิยมเอามาทำเครื่องนุ่งห่ม อินเดียนเหนือ อากาศหนาวจัดเครื่องนุ่งห่มจึงเป็นแบบรัดรูป ลักษณะคล้ายของชาวฮั่น

ส่วนเครื่องนุ่งห่มของพวกนักบวชนอกศาสนาพุทธนั้น มีหลากหลายรูปแบบตัดเย็บเป็นแบบ แปลกๆ บางคนนุ่งห่มขนนกยูง บางคนเอาหัวกะโหลกคนคลั่งคอ บางคนเปลือยกายล่อนจ้อน บางคนใช้ หญ้าและแผ่นกระดาษปกปิดร่างกาย บางคนทิ้งผมและหนวดเคราทิ้ง บางคนกลับปล่อยหนวดเคราให้ยาว รกเป็นกระเซิง เกล้าจุกไว้บนศรีษะ เครื่องนุ่งห่มไม่มีแบบที่แน่นอน ใช้สีแดงบ้าง สีขาวบ้างเอาแน่ไม่ได้

¹⁷ ชิว ซูหลุน. (2549). ถังซำจิ้ง จดหมายเหตุการณ้เดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง. กรุงเทพฯ : มติชน

¹⁸ แปลทับเสียงภาษาจีนกลาง ศัพท์คำนี้สันนิษฐานว่าเป็นเสียงผสมสันสกฤตและจีน

ส่วนเครื่องนุ่งห่มของสมณะ ก็มีเพียงไตรจีวรกลับสงกษิกานีและนิวาสน์¹⁹ วิธีเย็บไตรจีวรก็แตกต่างกันไปตามแต่ละนิกายบ้างสาบใหญ่เล็กไม่เท่ากัน บ้างก็จีบไม่เท่ากัน

สงกษิกานีจะคลุมไหล่ซ้าย ปกปิดรักแร้และทั้งสองข้าง ข้างซ้ายเปิดข้างขวาปิด นิวาสน์นั้น เนื่องด้วยไม่มีสายผูก เวลาครองต้องดึงให้รัดตัว จะเป็นจีบใช้โยยไหมผูกไว้ ลักษณะของการจีบก็แตกต่างกันไปตามแต่ละนิกายเช่นกันส่วนสี นั้น ก็มีสีเหลืองบ้าง สีแดงบ้าง

พวกวรรณะกษัตริย์กับพราหมณ์จะนุ่งห่มอย่างเรียบง่ายประหยัด เครื่องแต่งกายของกษัตริย์กับอำมาตย์แตกต่างกันมาก มงกุฎมาลัยเป็นเครื่องประดับศีรษะ กำไลกับเกอูรมีไว้ประดับกายคหบดี บางคนจะใส่แต่กำไล ประชาชนทั่วไปจะเปลือยเท้าหาคนที่ใส่รองเท้าก่อนข้างยาก ฟันจะข้อมเป็นสีแดงบ้าง สีดำบ้าง ผมตัดสั้น เจาะใบหู จมูกโค้ง ตาโต นี่คือนิยามหน้าตาของคนที่นี่

การกินอยู่

การที่ชาวอินเดียรักความสะอาดเรียบร้อย หาใช่เพราะถูกบังคับจากภายนอกไม่ พวกเขาเวลาจะกินอาหารต้องชำระมือให้สะอาดก่อนทุกครั้ง อาหารที่เหลือค้างคืนห้ามกินอีกอย่างเด็ดขาด ด้วยโธโธชาวมห้ามใช้ร่วมกัน ด้วยขามที่ทำด้วยกระเบื้องและไม้ นั้น ใช้แล้วจะทิ้งเลย พวกเครื่องทอง เครื่องเงิน ทองแดงและเหล็กจะต้องขัดถูให้เงาอยู่เป็นนิจ หลังอาหารต้องเกี้ยวกิ้งหิว เพื่อทำความสะอาดฟันและปาก ยามใดที่ยังอาบน้ำชำระกายและล้างปากไม่แล้วจะไม่เข้าไปใกล้ชิดกัน ทุกครั้งเมื่อปลดทุกข์หนักและเบาแล้วต้องชำระล้างให้สะอาดหมดจด ร่างกายจะประพินด้วยเครื่องหอมต่างๆ เช่น แก่นจันทร์ กุณกุ่ม²⁰ เป็นต้น พระราชาเวลาจะลงทรง จักต้องมีการคิดสี่ตีเป่า ประโคมดนตรีนำก่อน ในงานพิธีกรรม เช่น เซ่นสรวงสังเวช จะต้องชำระล้างร่างกายให้บริสุทธิ์หมดจด

ตัวอักษร

ถ้าพินิจพิเคราะห์ตัวอักษรของอินเดียอย่างถี่ถ้วน ก็จะพบว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างขึ้น จำเดิมนั้นพยัญชนะนี้มี 47 ตัว เมื่อประสมกันแล้วสามารถสื่อให้รู้ถึงชื่อสิ่งของและเรื่องราวต่างๆตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของเรื่องราว สิ่งของที่เกิดขึ้น จึงได้ใช้กันอย่างแพร่หลาย ตัวอักษรเหล่านี้ผิดแผกแตกต่างออกไปบ้างตามสภาพท้องถิ่นและผู้ใช้ แต่โดยทั่วไปแล้วก็ไม่ได้ห่างไกลจากต้นกำเนิดเดิมนัก

¹⁹ ผ้าสำหรับนุ่งในเวลากลางวันเมื่ออยู่ในกุฏิ

²⁰ ดอกทิวลิป

ภาษาของอินเดียกลาง ละเอียดสมบุรณ์และถูกต้อง สำเนียงที่พูดกันนุ่มนวลสุภาพ เปรียบได้ดังเสียงของเทวา สำเนียงชัดเจนดังกังวาน เป็นแบบฉบับของคนทั่วไป แต่ดินแดนใกล้เคียงและแคว้นอื่นนั้นคุ้นเคยกับการพูดการใช้ที่ผิดๆจนกลายเป็นสิ่งที่ถูกต้องไปโดยปริยาย แล้วยังชอบเลียนแบบการใช้อย่างผิดๆไม่สนใจที่จะปฏิบัติตามลักษณะเรียบง่ายที่มีอยู่ ส่วนการบันทึกด้วยภาษาและการบรรยายเรื่องราวต่างๆก็มีผู้ทำหน้าที่เป็นฝ่ายๆไป หนังสือพงษาวดารและราชกิจจานุเบกษา รวมเรียกว่า นิลปิฎะ²¹ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องดีหรือเรื่องร้าย ก็จะรวบรวมไว้หมดสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องมงคลหรืออวมงคล ก็จะบันทึกไว้อย่างละเอียด

การศึกษา

การให้การศึกษาแก่เหล่ากุลบุตร จะปูพื้นให้ด้วยการเรียนรู้ สิทธมคัมภีร์ 12²² และเมื่อพ้นวัย 7 ขวบแล้วก็เริ่มสอนให้เรียนรู้ใน เบญจวิทยาอัน ได้แก่ 1. ศัพทวิทยา คือการอธิบายศัพท์และการแยกประเภทของศัพท์ 2. ศิลปกรรมสถานวิทยา อันเป็นการประสิทธิ์ประสาทวิชาด้านฝีมือและความรู้เกี่ยวกับปฏิทินและดาราศาสตร์ 3. จิกิตสาวิทยา อันเป็นการใช้คาถาอาคมป้องกันเสนียดเภทภัย การวิจัยสมุนไพร การฝังเข็มและการรักษาโรคด้วยวิธีรมควัน 4. เหตุวิทยา อันเป็นการประเมินความถูกต้องและวินิจฉัยความถูกต้องและการแปลกล่อมของตรรกทฤษฎี 5. อัชยาดมวิทยา คือการค้นคว้าเหตุและผลพร้อมทั้งหลักทฤษฎีอันล้าลึกในเบญจยาน

ส่วนพราหมณ์นั้น ต้องศึกษาเรียนรู้หลักทฤษฎีจตุรเวท อัน ได้แก่ 1. โชนว²³ ว่าด้วยวิธีการทำนุบำรุงร่างกายและอบรมกล่อมเกลากุณิสัย 2. ฉือ²⁴ ว่าด้วยการสวดอันวอนและพิธีบูชาอัน 3. ผิง²⁵ ว่าด้วยพิธีกรรมการพยากรณ์ตำราพิชัยสงครามและการจัดกระบวนทัพ 4. ชุ²⁶ ว่าด้วยการใช้เวทมนตร์คาถาการเสกป่าวการป้องกันอันตรายต่างๆและการออกไปตั้งยา

อาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาจำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าวิชาความรู้และสมมุติฐานแห่งวิชานั้นให้ลึกซึ้งพิสดาร ต้องศึกษาวิเคราะห์ความลึกลับมหัศจรรย์ให้ถ่องแท้ สามารถใช้ภาษาที่ลึกซึ้งอธิบายความรู้ทั่วไปและโน้มน้าวให้สติเหล่ากุลบุตร ซึ่งทางสว่างแห่งปัญญาแก่พวกเขาและเป็นแรงหนุนนำให้

²¹ ที่เก็บรวบรวมเกี่ยวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และพระบรมราชโองการ

²² เป็นหนังสือแบบเรียนเร็วเกี่ยวกับอักษรวิธสำหรับเด็กและมีไวยากรณ์ด้วย

²³ อุกเวท

²⁴ ยชुरเวท

²⁵ สามเวท

²⁶ อาถรรพเวท

เยาวชนที่ด้อยสติปัญญาเจริญก้าวหน้า ดั่งหนึ่งใช้ไม้ผู้กร่อนแกะสลักให้เป็นภาชนะ ใช้โลหะแผ่นบางๆ ฝนให้มีคม กับพวกที่ฉลาดหลักแหลม แต่ทว่าคิดจะหลีกหนี การเรียนนั้นอาจารย์ก็จะกักขังเอาไว้ในห้องเรียนจนกว่าจะเรียนสำเร็จ

นักศึกษาเมื่ออายุล่วง 30 แล้วย่อมมีปณิธานแน่วแน่ การศึกษาก็สำเร็จลุล่วงด้วยดี แม้นเข้าเข้ารับราชการบ้านเมือง เป็นขุนนางขุนนางก็ควรต้องที่สนองคุณครูบาอาจารย์ นักศึกษาบางคนเป็นพหูสูตในวิชาความรู้โบราณรักชีวิตสันโดษเรียบง่าย มักปลีกตัวไปจากทางโลก ไม่แยแสหรือใส่ใจกับชื่อเสียงเกียรติยศหรือความเสื่อมสูลงใดๆ ถึงแม้พระราชจะทรงโปรดปรานเพียงไรก็ไม่อาจโน้มน้าวให้เข้ามาถวายตัวต่อราชสำนัก แม้กระนั้นบ้านเมืองนี้ก็ให้ความสำคัญกับผู้มีความรู้ โดยประเพณีจะยกย่องนับถือผู้มีวิชาความรู้ คนเหล่านี้จะได้รับการเคารพยกย่องอย่างสูงจะได้รับทั้งกำลังใจและวัตถุสิ่งของ

ผู้คนจึงยินดีหาความรู้ใส่ตัวยังไม่รู้ย่อท้อเบื่อหน่าย บากบั่นใฝ่หาศิลปะวิชาเสาะแสวงหาทศิปาโมกษ์ มอบตัวเป็นสิทธิ์ให้กับผู้ที่ถึงพร้อมด้วยเมตตากุณา แม้ต้องสัญจรด้วยระยะทางเป็นพันลี้ก็ไม่ได้ไกลเกินในความรู้ลึก แม้จะเกิดในตระกูลมั่งคั่งมหาศาลแต่ก็มีปณิธานแรงกล้าที่จะสัญจรสู่แดนไกล อาหารที่ใช้ยังชีพก็เที่ยวเร่ร่อนขอทานมา เขาเหล่านั้นมุ่งเน้นการแสวงหามาให้ได้ซึ่งสังฆกรรม โดยไม่คิดอับอายแต่ความยากไร้ของตน พวกคนเกียจคร้านสันหลังยาว ชำยังละโมภในการกินเอาแต่แต่งตัวเลิศหรูอลังการแต่ไร้คุณธรรมทั้งอย่างไรศิลปวิทยาการต่างหากที่นำความอภัยสอดสูมาสู่ตน

วรรณะ

เกี่ยวกับการแบ่งชนชั้นวรรณะแบ่งออกเป็น 4 วรรณะ อันได้แก่ 1. วรรณะพราหมณ์ ซึ่งได้แก่พวกตระกูลนักพรต เป็นพวกที่มีความประพฤติสะอาดหมดจด ปฏิบัติตามข้อกำหนดทางศาสนาอย่างเคร่งครัด ยืนหยัดในความถูกต้อง 2. วรรณะกษัตริย์ ได้แก่ผู้ที่เกิดในกับตระกูลกษัตริย์ เป็นวรรณะที่ปกครองบ้านเมืองตลอดทุกชั่วคน เป็นผู้ตั้งมั่นในเมตตากรุณาและโอบอ้อมอารี 3. วรรณะแพทย์ ได้แก่พวกที่เกิดในตระกูลพ่อค้าวานิช เป็นผู้ขนถ่ายสินค้าเพื่อค้ากำไรอย่างต่างๆ ทั้งใกล้และไกล และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสินค้าขึ้น 4. วรรณะสูตร ได้แก่ผู้ที่เกิดในตระกูลชาวนา เป็นผู้ใช้แรงงานในท้องทุ่งท้องนาตั้งหน้าเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวพืชพรรณธัญญาหาร

ทั้ง 4 วรรณะนี้ มีศักดิ์สูงส่งและด้อยต่ำแตกต่างกันเห็นได้ชัด จะแต่งงานกันก็แต่คนในวรรณะเดียวกันเท่านั้น คนมั่งมีกับคนยากคนจนจะไม่มีมีทางแต่งงานกันเด็ดขาด เครือญาติทางพ่อกับแม่ก็ไม่มีมีการแต่งงานกัน สตรีเมื่อมีคู่ไปแล้ว จะถูกห้ามมิให้แต่งงานใหม่อีกตลอดชีวิต

นอกจาก 4 วรรณะนี้แล้ว ยังมีวรรณะย่อยมากมายแต่ละพวกก็จะอยู่ร่วมกันเฉพาะกลุ่มของตนเท่านั้น

การทหาร

คนในวรรณะกษัตริย์เท่านั้นที่ดำรงตำแหน่งพระราชพิธีราชตลอดทุกยุคทุกสมัย เนื่องด้วยมักเกิดกบฏช่วงชิงราชบัลลังก์และประหารกษัตริย์บ่อยครั้ง จนราชบัลลังก์ผลัดเปลี่ยนไปอยู่ในมือของคนวงศ์ตระกูลอื่น ฉะนั้น การคัดเลือกทหารจึงเลือกพวกที่เก่งกล้าสามารถในการสู้รบ ตำแหน่งในกองทัพเป็นตำแหน่งที่สืบทอดจากบิดาถึงบุตร ทหารเหล่านี้ล้วนเชี่ยวชาญเจนจัดในการรบ ยามปกติพวกเขาจะทำหน้าที่รักษาความปลอดภัยของราชสำนัก ยามศึกก็ออกรบออกสงครามเป็นทัพหน้า

กำลังทหารทั้งหมดแบ่งออกเป็น 4 เหล่าทัพ ได้แก่ กองเดินเท้า กองทหารม้า กองทหารยาน และกองทหารช้าง ช้างศึกจะสวมเกราะแข็งแรง ติดตะขอแหลมคมบนงาช้าง แม่ทัพจะนั่งอยู่บนหลังช้าง มีทหารเลวคอยคุมช้างศึกข้างละคน ส่วนรถศึกนั้นใช้ม้าลาก 4 ตัว นายทหารนั่งอยู่บนรถ พลทหารยืนขนานรักษาความปลอดภัยอยู่ 2 ข้าง กองทหารม้าจะกระจายการต่อต้านข้าศึก และติดตามข้าศึกที่แตกพ่ายหนีไป

ทหารเดินเท้าล้วนคัดเลือกจากแก่กล้า พวกเขาสวมเสื้อเกราะมือถือง้าวหรือไม้ก็ดาบ สู้รบข้าศึกในแนวหน้าอย่างกล้าหาญชาญชัย อาวุธทุกชนิดล้วนคมกริบ อาวุธประเภท หอก เกราะ เกาทัณฑ์ ธนู มีดดาบ ขวานใหญ่ ขวาน ขวานสองคม ทวน และเชือกเส้นใหญ่ เส้นเล็ก เป็นต้นล้วนเป็นอาวุธที่ถูกฝึกฝนมาทุกๆ ชั่วคนจนสามารถใช้ต่อสู้ได้อย่างชำนาญ²⁷

กฎหมายอาญา

ว่าโดยนิสัยความเคยชินของชาวอินเดียแล้ว แม้จะเป็นคนใจร้อน มุทะลุ แต่จิตใจนั้นซื่อตรง ทรัพย์สินเงินทองอันมิชอบใดๆ ก็จะไม่ยอมแตะต้องเด็ดขาด เป็นผู้มีความอะลุ่มอล่วยถ่อมตน พวกเขาหวาดกลัวเรื่องต้องไปชดใช้กรรมในยมโลกภายหลังจากที่ตายไปแล้ว พวกเขาไม่ใส่ใจในผลประโยชน์ประจำวัน ยึดมั่นในคำสัตย์ปฏิญาณ

ข้าราชการก็ซื่อสัตย์ มีชีวิตเรียบง่าย ประชาชนทั่วไปอยู่ร่วมกันอย่างออมชอมสมานสามัคคี โจรผู้ร้ายที่กระทำผิดกฎหมายบ้านเมือง ที่คิดจากประทุษร้ายพระราชอำนาจถ้าหากถูกจับได้จะถูกนำไปขังคุกไม่มีการประหารเห็นค่าแต่ประการใด แต่จะปล่อยให้นักโทษเหล่านั้นมีชีวิตตามยถากรรมจนกว่าจะตายไปเอง คนทั่วไปไม่คบหาสมาคมด้วย แต่ถ้าหากว่าประพฤติดีประเพณี ละเมิดหลักกตัญญูกตเวที จะต้องถูกตัดจมูก ตัดใบหู ตัดมือ ตัดเท้า หรือไม้ก็จับไล่ให้ออกนอกประเทศไปอยู่ยังที่รกร้างกันดาร

²⁷ ชิว ชูหลุน. (2549). *อังกฤษ จดหมายเหตุการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง*. กรุงเทพฯ : มติชน

สำหรับนักโทษที่กระทำผิดในเรื่องอื่นสามารถนำเงินมาไถ่โทษได้ การสอบสวนคดีจากพิจารณาตามคำให้การของผู้ต้องหาโดยไม่มีการใช้พลกำลังบีบบังคับให้สารภาพ เจ้าหน้าที่บ้านเมืองจะสอบปากคำผู้ต้องหาต้องให้คำตอบ การตัดสินโทษหนักเบา จะตัดสินตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏถ้าผู้ต้องหาคนใดปฏิเสธข้อกล่าวหา ก็จะไม่ประหารชีวิตของตัว ฝ่ายบ้านเมืองจะสืบเสาะพิสูจน์หาข้อเท็จจริงให้แน่แท้ด้วยวิธีต่างๆ 4 วิธีนี้ พิสูจน์ด้วยน้ำ พิสูจน์ด้วยไฟ พิสูจน์ด้วยตราขู พิสูจน์ด้วยยาพิษ

พิสูจน์ด้วยน้ำ ก็คือให้นำผู้ต้องหากับก้อนหินแยกใส่ลงในถุงแฝดที่เย็บติดกันแล้วนำไปถ่วงน้ำเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง ถ้าถุงข้างที่บรรจุคนจมลง ถุงที่บรรจุหินลอยขึ้น ก็แสดงว่าคนคนนั้นมีความผิดจริง

พิสูจน์ด้วยไฟคือเอาเหล็กก้อนเผาไฟจนแดงแล้วให้ผู้ต้องหานั่งของๆบนนั้นให้เอาเท้าเหยียบเอาเมื่อคลำเอาลิ้นและเหล็กเผาไฟนั้น ถ้าไม่มีความผิดก็ยอมไม่เป็นอันตราย แต่ถ้าทำความผิดไว้จริงก็ยอมได้รับอันตราย คนที่ร่างกายอ่อนแอ ไม่อาจทนเหล็กเผาไฟได้ ก็อนุญาตให้ใช้มือกอดดอกไม้ธูปโรยลงบนกองไฟผู้ที่ปราศจากความผิด ดอกธูปนั้นจะแฉ่มบาน คนที่ผิดจริงดอกธูปจะเหี่ยวแห้ง

การพิสูจน์ด้วยตราขู ให้เอาคนกับหินลงชั่งด้วยกัน เอาความหนักเบาเป็นเครื่องวัดความถูกต้องถ้าปราศจากความผิดทางที่ชั่งคนจะลดต่ำลง ชั่งที่ชั่งหินจะสูงขึ้น ถ้ามีความผิดทางที่ชั่งคนจะลดต่ำลง ชั่งที่ชั่งคนจะสูงขึ้น

พิสูจน์ด้วยยาพิษ คือนำเอาแพะตัวผู้สีดำมา 1 ตัว ตัดขาขวาของแพะออก แล้วเนียนเอาเนื้อส่วนที่จะให้ผู้ต้องหากินเอายาพิษใส่ลงไปนั้น ถ้ามีความผิด พิษนั้นก็จะทำให้ถึงแก่ความตาย แต่ถ้าปราศจากความผิดผิดก็จะสลایไปแล้วฟื้นคืนมา อันวิธีพิพากษาทั้ง 4 วิธีนี้จะสามารถป้องกันพฤติกรรมชั่วร้ายทั้งปวง

การแสดงสัมมาคารวะ

การแสดงสัมมาคารวะมี 9 ลักษณะด้วยกัน 1. ทักทายกันด้วยวาจาสุภาพ 2. ก้มศีรษะลงคารวะ 3. ยกมือพนมท่อมศีรษะ 4. พนมมือไว้กับอกแล้วน้อมกายลง 5. ลูกเข่าลงได้เข่าข้างเดียว 6. ลูกเข่าลงทั้งสองข้าง 7. มอบลง 8. มอบกราบ 9. คารวะในท่าเบญจางคประดิษฐ์ การแสดงคารวะท่าน 9 แบบนี้กระทำครั้งเดียวก็พอไม่จำเป็นต้องทำซ้ำ

การลูกเข่าลงกับพื้นและกล่าวคำสวดคือการแสดงคารวะสูงสุด ถ้าอยู่ห่างจากคนที่รับการคารวะ ให้เอาศีรษะแตะพื้น หรือไม่ก็ก้มศีรษะลงจรดมือ ถ้าอยู่ใกล้ผู้รับคารวะ ให้เอาลิ้นแตะเท้าเอมมือลูบสันรองเท้าของผู้รับคารวะ ถ้าถ่ายทอดคำสั่งหรือรับมอบภาระหน้าที่ ต้องตลบเลื่อนขึ้นคุกเข่าทั้งสองลงกับพื้น ผู้อาวุโส ผู้ทรงคุณวุฒิ เวลารับการคารวะจากผู้อื่นต้องกล่าวถ้อยคำปลอบขวัญ หรือลูบศีรษะ ลูบหลังผู้คารวะเบาๆ และให้อวาท อันเป็นการแสดงออกถึงความเมตตาและความเป็นกันเอง

ส่วนพระภิกษุรับการการวะจากผู้อื่นก็เพียงแค่ให้สินให้พรก็พอแล้ว ไม่ต้องมีพิธีรีตองตอบแทนผู้มาไหว้แต่อย่างไร กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพส่วนใหญ่จะแสดงการวะด้วยก้นเดินทักษิณาวรรต บางคนจะเดินรอบเดียว บางคนก็จะเดินสามรอบ แต่ถ้าหากมีการบนบานศาลกล่าวเป็นพิเศษ ใครจะเดินกี่รอบก็ได้ตามใจต้องการ

เจ็บตาย

ใครก็ตามถ้าเจ็บไข้ได้ป่วยต้องงดอาหาร 7 วันในช่วงที่งดอาหารนั้นอาการของโรคก็มักจะหายไปได้เองถ้าไม่หายตั้งแต่กินยาตัวยาและชื่อยาต่างๆกันไปตามความสามารถในการรักษาพยาบาลและวินิจฉัยโรคของแพทย์ก็แตกต่างกันไป คนเราเมื่อตายไปแล้วจะต้องจัดงานศพญาติพี่น้องผู้ตายจะพากันร้องไห้ร้องให้ฉีกเสื้อผ้าจนขาด ทั้งผมตนเอง ตบหน้าผา ตีอกชกหัว ไม่เคยได้ยินว่าชาวอินเดียมีเสื้อผ้าที่ใส่ในพิธีงานศพโดยเฉพาะการจัดงานศพก็ไม่มีจำนวนวันที่แน่นอน

การปลงศพมี 3 แบบด้วยกันคือ 1. เผาด้วยวิธีการก่อกองฟืนขึ้นเผาศพ 2. ลอยน้ำ โดยการทิ้งศพลงในแม่น้ำ ปล่อยให้ลอยไปทำยถากรรม 3. นำทิ้งป่า ด้วยการนำศพไปทิ้งไว้ในป่าให้เป็นอาหารของสัตว์ พระราชาเมื่อสิ้นพระชนม์องค์รัชทายาทจะต้องขึ้นศึกบัลลังก์ทันทีทรงเป็นองค์อำนวยการพระราชพิธีงานศพ และกำหนดตำแหน่งที่นั่งของพระข้าราชการบริวารในพิธีศพพระราชาในพระโกศ สมัยยังทรงประทับอยู่นั้นทรงมีพระสมัญญานามเป็นที่สวดศุภกย่อง เมื่อสิ้นพระชนม์ก็ไม่มีสมัญญานามใหม่ใดๆ²⁸ ครอบครัวของผู้ชายชนม์จะไม่มีคนไปร่วมกินอาหารด้วย

พิธีศพผ่านพ้นไปแล้วทุกอย่างก็กลับคืนสู่ปกติไม่ถือเคล็ดใดๆอีก คนที่เข้าร่วมพิธีศพถือว่าร่างกายไม่สะอาด จะเข้าเมืองจึงต้องอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดก่อนที่นอกเมือง คนสูงอายุซึ่งเปรียบเสมือนไม้ใกล้ฝั่ง ช้ายังมีโรคภัยไข้เจ็บต้องทนทุกข์ทรมานมากมาย ทั้งก็รู้อยู่แก่ใจว่าจะมีชีวิตต่อไปอยู่ได้อีกไม่นานทำให้เกิดความรู้สึกเหนื่อยหน่ายต่อการที่จะมีชีวิตสืบต่อไป ก็ยินดีที่จะสละโลกไปโดยไม่สะทกสะท้านต่อความตาย ใครที่ต้องการดังนี้ ญาติพี่น้องก็จะจัดงานเลี้ยง มีวงดนตรีเป็นการเลี้ยงอำลาโลกของท่านผู้นั้น โดยนำท่านไปลงเรือให้เล่นไปในแม่น้ำคงคา จนถึงส่วนลึกของแม่น้ำ ก็จะกระโดดลงในน้ำ ด้วยมีความเชื่อว่าทำเช่นนี้แล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ คนแก่ที่เลือกหนทางนี้จะมีเพียง 1 ใน 10 เท่านั้น ส่วนผู้ถือเพศบรรพชิตตามวินัยแล้วห้ามหลังน้ำดำรำให้ เมื่อโยมบิดามารดาถึงแก่ชีวิตให้สวดมนต์เพื่อทดแทนบุญคุณบิดามารดาที่เลี้ยงดูมาและทำพิธีสักการะบูชาอย่างสงบเพื่อโยมบิดามารดาจะได้สงบสุขในปรโลก

²⁸ โดยประเพณีจีนแล้ว กษัตริย์เมื่อสิ้นพระชนม์แล้วจะต้องมีการนบนพระนามใหม่

ภาษีที่นาและอื่นๆ

บรรยากาศทางการเมืองที่ค่อนข้างเสรีการบริหารบ้านเมืองก็เรียบง่ายไม่ต้องจดทะเบียนสำมะโนครัวประชากรไม่ต้องถูกกินแรงงานไม่ต้องเสียภาษีที่นาของราชสำนักแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ส่วนแรกให้เป็นค่าใช้จ่ายภาครัฐและใช้ในการประกอบพระราชพิธีสักการะบูชาต่างๆ ส่วนที่ 2 พระราชทานให้ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ ส่วนที่ 3 พระราชทานแก่เหล่าอัครบริษัคนผู้เป็นพหูสูต ส่วนที่ 4 ยกให้เป็นทักษิณาทาน โดยบริจาคให้กับสำนักนิกายต่างๆสภาพดังกล่าวทำให้มีภาษีไม่มากนัก

การเกณฑ์แรงงานก็น้อยมาก แต่ละครัวเรือนมีที่ดินทำการเพาะปลูกของตนเอง ถ้าหากเช่านาหลวงต้องจ่ายภาษีเป็นผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้จำนวน 1 ใน 6 ของส่วนที่ได้ พ่อค้าวานิชคนถ้ายค้าขายสินค้า ให้จ่ายภาษีที่ทำข้ามปากหรือที่ด่านเพียงเล็กน้อย ก็ผ่านไปได้อาณาการในงานก่อสร้างใดๆ ก็ไม่ค่อยเกณฑ์แรงงานเปล่านั้น แต่ก็จ่ายค่าตอบแทนตามงานที่ได้ทำไว้การอยู่รักษาความปลอดภัยตามชายแดน การเกณฑ์ทหารไปรบ เกณฑ์ทหารรักษาพระองค์ จะเกณฑ์เท่าที่จำเป็นเท่านั้นและระบุค่าตอบแทนไว้อย่างชัดเจนรอคอยผู้มาสมัคร เสนาบดี ขุนนาง อำมาตย์และข้าราชการบริพารทั่วไป ต่างก็มีที่ดินพระราชทานทำมาหากินเลี้ยงตน

พืชผลโภคทรัพย์

สภาพธรรมชาติแต่ละแห่งในอินเดียแตกต่างกันมาก พืชผลโภคทรัพย์ที่ผลิตได้ของแต่ละท้องถิ่นก็ต่างกัน ต้นไม้ ใบหญ้า ไม้ดอก ไม้ผลหลากหลายนานาพรรณ ชื่อที่เรียกว่าแตกต่างกันออกไปเป็นต้นว่า มะม่วง อมละ ชะเอม พุทรา มะขวิด อมละ²⁹ มะพร้าว โมจะ³⁰ ดินทุกะ³¹ ขนุน มากมายยากที่จะบอกได้ครบถ้วนตรงนี้ ก็เพียงแต่เอาผลไม้ที่คนส่วนใหญ่นิยมกัน

สำหรับพวกจ้อ เกล็ด ปลับเขียว ปลับแดง นั้นชาวอินเดียไม่ได้รู้จัก สวนผลไม้จำพวกสาละ ลูกไทร ลูกท้อ ลูกเหง องุ่นนั้นนับแต่แคว้นกัสมิร ลงไปทางใต้ก็มีให้เห็นทั่วไป ทับทิม ส้มมีปลูกกันดาษดื่นทั่วแคว้นแคว้น การทำนาทำไร่ การเพาะปลูก เก็บเกี่ยว ไถคราด หว่านเพาะ งานการพวกนี้จะทำหรือจะหยุดพักผ่อนก็สุดแต่จะจัดเวลาเอง ที่นาส่วนใหญ่จะปลูกข้าวเจ้าและข้าวสาลี

²⁹ ผลไม้ชนิดหนึ่ง ลักษณะคล้ายลูกวอลนัท

³⁰ Moca ไม้พุ่มธัญพืช

³¹ Tinduka ไม้พุ่มธัญพืช

ผักสดมีจิง ผักกะหล่ำ แดง น้ำเต้า ผักกัณฐ³² เป็นต้น ต้นหอมกับต้นกระเทียม ปลุกกันน้อยแทบ จะไม่มีใครกินเลยและถ้าใครในบ้านเกิดไปกินผักพวกนี้เข้า ก็ขับไล่ออกไปนอกเมือง ส่วนพวก นม เนย คริม แป้งทอด น้ำตาลทราย น้ำตาลกรวด น้ำมันคัสตาร์ด โรตีสันชนิดต่างๆ และแป้งสาลีล้วนเป็นอาหารที่ กินกันประจำวัน ปลา แปะ กวาง เก้ง เป็นอาหารมังสะประจำวัน ส่วน วัว ลา ช้าง ม้า สุนัข สุนัข จิ้งจอก สิงโต วานร ชะนี สัตว์ป่าพวกนี้จำไม่นำมาใช้เป็นอาหารเด็ดขาด ใครไปกินสัตว์เหล่านี้จะถูก รังเกียจและดูแคลนว่าเป็นคนสกปรก และต้องถูกขับไล่ให้ออกไปอยู่นอกเมือง ยกที่จะหากคนคบค้าสมาคม ด้วย

สำหรับสุราเมรัยและเครื่องดื่มประเภทอื่น จะมีการแบ่งชั้นวรรณะในพุดดื่ม เหล้าองุ่น เหล้าอ้อย เป็นเครื่องดื่มของชนชั้นวรรณะกษัตริย์ เหล้าที่ดีกรีสูงกว่าคุณภาพต่ำเป็นเครื่องดื่มของพวกวรรณะแพทย์ สมณะชีพรามณ์จะดื่มน้ำองุ่นน้ำอ้อย เพราะไม่ใช่เครื่องดื่มคองของเมา เครื่องดื่มของวรรณะชั้นต่ำอื่นๆ ไม่ได้มีข้อกำหนดแต่อย่างไร

เครื่องใช้ไม้สอยในบ้าน ประโยชน์การใช้สอย คุณภาพและรูปร่างลักษณะมีต่างกันไปภาษาละ เครื่องใช้ต่างๆจะมีเก็บกักตุนไว้ เพื่อขาดเพื่อเหลือตลอด พวกเขาแม้จะรู้จักใช้หม้อแต่ไม่รู้จักใช้ซึ่ง ภาษา ในบ้าน ส่วนใหญ่ทำจากดินเหนียว ไม่นิยมทำด้วยทองแดง เวลากินข้าวจะใช้เพียงภาชนะชั้นเดียว เครื่องปรุงรสต่างๆจะถูกเคล้ากันอยู่ในภาชนะชั้นเดียว นั้น ใช้มือเปิบข้าว ไม่มีช้อน ไม่ใช่ตะเกียบ คน เจ็บป่วยเท่านั้นจึงจะใช้ช้อนทองแดง

ทองคำ เงิน ทองเหลือง หยกขาว แก้วอันนี้ล้วนเป็นทรัพยากรแร่ ของอินเดียมีปริมาณสูงมาก อัญมณีมีค่าหลากชนิดมีชื่อเรียกต่างกันไป วัตถุเหล่านี้นำเข้ามาจากแถบชายฝั่งทะเลนำมาแลกเปลี่ยน สินค้ากัน แต่ถ้าจะซื้อขายสินค้าก็จะซื้อขายกันด้วยเหรียญเงิน ไช่มุก และมุกเม็ดเล็กๆ

พุทธศาสนา

พระสัทธรรมอันลึกซึ้งซึ่งพระตถาคตเจ้าทรงแสดงไว้นั้น แต่ละคนย่อมมีความเข้าใจแตกต่างกันไป ปัจจุบันที่ห่างจากยุคพระศากยมุณีเป็นเวลานานแสนนานแล้ว คนเราจะเข้าใจหลักธรรมพุทธธรรมดั้งเดิม ได้ลึกซึ้งเพียงไรนั้นย่อมสุดแท้แต่ความสามารถในการรับรู้และความสูงต่ำของสติปัญญาในปัจจุบันทุก วันนี้พระพุทธศาสนา แยกแยกเป็นนิกายต่างๆมากมาย หลายฝ่ายเกิดการปะทะกัน ได้ปัญหาธรรมกันอย่าง ดูเดือดดังหนึ่งลูกคลื่นที่ซัดกระหน่ำ หลักคำสอนในนิกายเดียวกัน แม้มีวิธีปฏิบัติต่างกัน แต่ก็มุ่งเข้าหา

³² เป็นผักประเภทเดียวกับพวกหัวทุบิท

จุดหมายเดียวกัน ทั้ง 18 นิกาย³³ ต่างก็หวังจะเป็นหนึ่ง หลักธรรมของมหายานกับหินยานก็ไม่เหมือนกัน เวลาบำเพ็ญสมาธิ บางคนจะอยู่ในอิริยาบถร่นคิดพินิจพิจารณา บางคนก็จะเดินจงกรม ฌานกับปัญญานั้นแตกต่างกันมาก ภาวะที่อิงคะนึงกับภาวะวิเวกก็แตกต่างกันมากเช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ คณะสงฆ์แต่ละนิกายต่างก็กำหนดระเบียบวินัยของตนไว้ ไม่ว่าจะเป็วินัยปิฎกหรืออภิธรรมปิฎก ขอแต่ให้เป็นพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ถ้ามีผู้สามารถบรรยายธรรมได้หนึ่งเรื่อง ก็ไม่ต้องไปทำงานรับใช้อารามสงฆ์ ถ้าบรรยายธรรมได้สองเรื่อง ก็จะได้บ้านพักและเครื่องใช้ไม่สอยอย่างดี เป็นรางวัล ถ้าบรรยายได้สามเรื่อง ก็จะมีคนมาปรนนิบัติรับใช้ ถ้าบรรยายได้สี่เรื่องก็จะมีเลกวัดคอยรับใช้ ถ้าสามารถบรรยายได้ห้าเรื่องก็จะได้ช้างนั่งอุบ ถ้าบรรยายได้ 6 เรื่องนอกจากจะได้ช้างนั่งอุบแล้วยังมีองครักษ์ติดตาม บุคคลที่ก่อปรด้วยคุณธรรมสูงส่ง รางวัลที่ได้ก็ย่อมพิเศษออกไป

เหล่าภิกษุสงฆ์มักจะมาชุมนุมกันเป็นกิจวัตร สัมมนาและวินิจฉัยข้อดีข้อด้อยของหลักทฤษฎีของกันและกัน ตรวจสอบความประพฤติที่ถูกต้องชั่วดี ลดตำแหน่งหน้าที่ของผู้ด้อยปัญญา เลื่อนตำแหน่งฐานะแก่ผู้มีสติปัญญาปราดเรื่อง ถ้าหากมีใครรอรธาธิบายภาษาอันลึกซึ้งลึกลับ สามารถวิเคราะห์เรื่องราวต่างๆอย่างลุ่มลึกด้วยภาษาที่งดงามและสูงส่ง ข้อโต้แย้งชัดเจนแจ่มแจ้ง แหวมคม ก็จะได้นั่งช้างแก้ว มีผู้ติดสอยห้อยตามเป็นขบวน แต่ถ้าหากว่าผู้บรรยายบรรยายอย่างปราศจากเนื้อหาสาระ และต้องเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในการโต้ปริศนาธรรม หรือใครที่พูดเป็นน้ำท่วมทุ่งหาเหตุผลไม่ได้ ใช้คำพูดที่ไพเราะน่าฟัง แต่เข้าใจเนื้อหาที่แท้จริงอย่างผิดๆแล้ว ใบหน้าของคนเหล่านั้นก็ต้องถูกละเลงด้วยคินสีแดงสีขาว จะถูกขว้างปาด้วยขี้ฝุ่นจนเต็มตัว และต้องถูกขับไล่ให้ไปอยู่ในที่รกร้างเปล่าเปลี่ยวหรือตามหุบเขา

กระแสที่นิยมที่ยกย่องสรรเสริญผู้ประกอบคุณงามความดี ลงโทษตักเตือนผู้ประกอบความชั่วช้า ประกาศเกียรติคุณผู้มีสติปัญญา ปลดพุดด้วยปัญญา ด้อยความสามารถนั้น ทำให้ผู้คนทั้งหลายนิยมยินดีในอันที่จะฝึกฝนบำเพ็ญตบะพากเพียรศึกษาพุทธธรรม ไม่ว่าจะบรรพชิตหรือฆราวาสสามารถที่จะปฏิบัติตามความพอใจของตน

แต่ถ้าละเมียดระเบียบวินัยแล้ว คณะสงฆ์ก็จะลงโทษตามระเบียบ ถ้าเป็นโทษสถานเบาที่จะดำเนินคดียื่นต่อหน้าธารกำนัล ถ้าโทษหนักลงไปอีกก็จะไม่มีใครคบหาเสวนาด้วย ถ้าเป็นโทษขั้นอุกฤษฏ์ก็จะไม่มีใครยอมอยู่ร่วมด้วย ถ้าถึงขั้นไม่มีใครยอมอยู่ร่วมด้วยก็จะเป็นที่รังเกียจเฉียดฉันในหมู่คณะสงฆ์ และถ้าถูก

³³ ในที่นี้หมายถึงฝ่ายหินยาน ซึ่งแตกแยกออกเป็น 18 นิกาย

ขับไล่ออกจากคณะสงฆ์ จะปราศจากที่พำนักอาศัย ต้องระเห่ร่อน เมื่อหมดหนทางก็ต้องสึกออกมาเป็น
ฆราวาสดั้งเดิม³⁴

รายงานสถานการณ์พุทธศาสนาของแคว้นต่างๆในอินเดียอย่างละเอียดโดยสรุปดังนี้

1. บามิยัน (ปัจจุบันอยู่ห่างกรุงคานบูลไปทางตะวันตกของอัฟกานิสถาน) ที่นี่มีอาราม 10 แห่ง
พระสงฆ์หลายพันรูป ล้วนเป็นฝ่ายโลกุตตรยานสังกัดนิกายหินยานพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง ท่านอารยทูตกับ
อารยเสนมีความรู้ดีในพระธรรมวินัยเป็นอย่างดีที่เนินขาของนคร หลวงมีพระพุทธรูปยืนจำหลัก ด้วยศิลาสูง
150 เชื้อยะ ถัดจากนี้ไปมีอารามและพระปฎิมาจำลัดด้วยแก้ว กากสูง 100 เชื้อยะ อารามนี้มีพระพุทธรูปไสยาสน์
ยาว 1000 เชื้อยะ บรรดาพระพุทธรูปเหล่านี้ล้วนเป็นฝีมือที่ปราณีตสวยงาม นอกนั้นยังมีอารามประดิษฐาน
พระเจี๊วแก้วพระทันตธาตุของพระปัจเจกพุทธะในอดีต

2. กปิสะ มีอาราม 100 แห่ง มีอารามชื่อสาโลกที่พระโอรสพระเจ้าแผ่นดินจีนสร้างถวาย พระราชา
เป็นพุทธมามกะที่เคร่งครัด ที่นี่มีพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงคือท่านปรัชญากร , มโนชาญ โขษา, ท่านอารยวรมัน ,
คุณภัทรที่เมืองลัมพะมีอาราม 10 แห่งพระสงฆ์ล้วนเป็นนิกายมหายาน

3. คันธาระ แคว้นนี้มีนักปราชญ์ทางมหายานเกิดมากมายเช่น พระนารายณเทพ อสังคโพธิสัตว์ วสุ
พันธุโพธิสัตว์ ธรรมดาร์ มโนรถ ปารศรวเถระที่นี่มีสถานที่ประดิษฐานบาตรของพระพุทธองค์ มีสถูปที่พระ
เจ้ากนิษกะสร้างสูง 400 เชื้อยะมีพระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานด้านใน

4. แคว้นอุทธาน ตั้งอยู่ระหว่างฝั่งแม่น้ำสุกาวศุ แต่ก่อน (พระถังซัมจั๋งจะมา) มีพระสงฆ์ 18,000 รูป
อาราม 1,400 แห่ง แต่ลดลงเหลือน้อยกว่าเดิม นอกนั้นยังมีรอยพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่อีกอารามหนึ่ง
เป็นที่ประดิษฐานรูป พระเมตไตรย์โพธิสัตว์จำหลักด้วยไม้จันทร์หอม

5. กัศมีร์ (หรือแคชเมียร์) มีอาราม 100 แห่งพระสงฆ์ 5,000 รูปมีสถูปวิจิตรสวยงาม 4 องค์ พระเจ้า
อโศกเป็นองค์สร้างไว้ สถูปทุก ๆ องค์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้อารามที่พระถังซัมจั๋งพำนักชื้อหุยก, ซเย
นทรพระอาจารย์ผู้เป็นสังฆปาโมกข์อยู่ที่เมืองกัศมีร์นี้ เป็นผู้เคร่งพระธรรมวินัยและเชี่ยวชาญในพระ
ไตรปิฎก นอกนั้นยังมีพระเถระที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้นคือ พระวิสุทธสิงห์, พระชินพันธ์, พระสุคตมิตร,
พระวศุมิตร,พระสุรยเทพ พระชินตราด เป็นต้น

6. มถุรา มีสถูปบรรจุอัฐิธาตุของพระสารีบุตร พระโมคคัลลานะพระปุลณมันตานีบุตร,พระอุบาลี
,พระอานนท์,พระราหุล,พระมัญชุศรี ทุกปีพระสงฆ์และคฤหัสถ์จะมาชุมนุมสักการะสถูปต่าง ๆ ที่ตนเองนับ
ถือ เช่นผู้เฝ้าอภิธรรมกัฐษาพระสารีบุตร,ผู้เฝ้าสมาธิบูชาพระโมคคัลลานะ, ผู้ศึกษาพระสูตรบูชาพระปุลณมัน

³⁴ ชิว ชูหลุน. (2549). ถังซำจ้ง จดหมายเหตุการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง.กรุงเทพฯ : มติชน

ตานีบุตร,ผู้สนใจวินัยบุชาพระอุบาลี,สามเณร บุษชาพระราหุล นอกนั้นยังมีอารามบนภูเขาที่พระอุบลคุปต์เป็นผู้สร้าง

7. กัณยาकुपषะ (ลักเนาวิ) เมืองหลวงของรัฐอุตรประเทศปัจจุบันมีอาราม 100 แห่ง พระสงฆ์ราว 10,000 รูป สังกัดทั้งฝ่ายมหายานและหินยาน มีสถูป 2 แห่งที่พระเจ้าอโศกมหาราชสร้างขึ้น ที่เมืองนี้ท่านพำนัก ณ วัดภัทรวินัย พระเถระที่มีชื่อเสียงแห่งกัณยาकुपषะคือ พระวิโรเสนที่ชำนาญในพระไตรปิฎกเป็นอย่างดี

8. อโยธยา มีพระสงฆ์หลายพันรูป มีวัดประมาณ 100 แห่ง พระสงฆ์สังกัดทั้งมหายานและหินยาน นอกเมืองยังมีสถูปที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างไว้ เพื่อเป็นอนุสรณ์ที่พระพุทธองค์มาแสดงธรรมที่นี่ 3 เดือน ที่นี่ท่านถูกโจรปล้น และหวังจะประหารชีวิตท่าน เพื่อสังเวจจำแม่ทุรคาแต่ก็รอดมาได้ด้วยบุญบารมี

9. โกสัมพี มีอาราม 10 แห่ง พระสงฆ์ราว 100 รูป มีวิหารใหญ่สูง 600 เฉียะ ประดิษฐานพระพุทธรูปจำหลักด้วยไม้จันทน์ โดยมีพระเจ้าอุเทนเป็นคนสร้างขึ้น นอกจากนั้นยังมีอารามของโฆสิตเศรษฐี และกุกกุเศรษฐีสร้างถวายพระพุทธเจ้า แต่หักพังไปบ้างแล้ว

10. สāvจตถิ มีอารามหลายร้อยแห่ง พระสงฆ์หลายพันรูป โดยมากสังกัดนิกายสัมมิตติยะ มีชาสถูปที่ พระเจ้าปเสนทิโกศลสร้างถวายพระพุทธเจ้าชากพระเชตะวันมหาวิหาร , เสาศอก 2 ต้น มีพระพุทธรูปทอง ที่พระเจ้าปเสนทิโกศลสร้างขึ้น เมื่อคราวอาลัยที่พระพุทธองค์ไปโปรดพระมารดาที่สวรรค์ชั้นดุสิต

11. กุสินารา มีสถูปที่พระเจ้าอโศกสร้างขึ้นตรงบ้านนายจุนทะที่ได้ถวายอาหารมื้อสุดท้ายมีพระพุทธรูปก่อด้วยอิฐลักษณะสมัยมฤดา และสถูปใหญ่สูง 200 เฉียะ ที่สร้างภายในสถานที่ปรินิพพาน ประดิษฐานอยู่ข้างปรินิพพาน และเสาศิลาจารึกของพระเจ้าอโศก

12. พาราณสี เมืองนี้มีชาวพุทธน้อย โดยมากนับถือลัทธินอกศาสนา มีอารามในเมืองพาราณสีราว 30 แห่ง มีพระสงฆ์ 3,000 รูป สังกัดนิกายสัมมิตติยะของหินยาน แต่มีเทวาลัยถึง 100 แห่ง มีนักบวชเป็นหมื่นบางคน โคนหัว แต่บางคนขมวดผมเป็นปม พวกเขาชอบเอาชี้เถ้าทาตัวบางพวกเปลือยกาย พวกเขาทำอย่างนี้เพราะต้องการบรรลุธรรม และที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน (สารนาถ) มีพระสงฆ์ 1,500 รูป ล้วนนิกายหินยานมีสถูปของพระเจ้าอโศกสร้าง เสาหินสูงกว่า 70 เฉียะ

13. แคว้นมคธ มีพระสงฆ์ 10,000 รูป โดยมากเป็นฝ่ายมหายาน อารามมีมากกว่า 50 แห่ง ที่เมืองนี้ยังมีเสาศอกและแผ่นศิลารอยพระพุทธรูปอีกด้วย

14. แคว้นตามลปติ (ปากอ่าวเบงกอล สันนิษฐานว่าเป็นเมืองกัลกัตตาปัจจุบัน) มีอาราม 10 แห่ง มีพระสงฆ์ราว 1,000 รูป สังกัดนิกายหินยาน นอกนั้นยังมีสถูป 200 เฉียะ ที่พระเจ้าอโศกมหาราชสร้างไว้ด้วย

มีพระราชพระนามว่าพระกุมารราชาปกครองเมืองนี้ มาถึงสมัยพระเจ้าหรรษวรรณะมหาวิทยาลัยก็ได้รับการอุปถัมภ์เป็นอย่างดี ในที่สุด พระถึงชมจึงก็อำลาพระเจ้าหรรษวรรณะ พระกุมารราชาแห่งเบงกอล ตะวันออก และพระราชแห่งอินเดีย 18 แคว้น กลับสู่ประเทศจีน โดยกลับไปเส้นทางเดิม

บทที่ 4

บทสรุปและวิเคราะห์

บทสรุป

สารนิพนธ์นี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาศึกษาประวัติการเดินทางจาริกแสวงบุญของพระถังซำจั๋งสู่ดินแดนชมพูทวีป โดยเริ่มตั้งแต่สมัยที่พระถังซำจั๋งยังเป็นภิกษุ ซึ่งท่านได้ออกเดินทางศึกษาธรรมจนทั่วทุกแคว้นในจีน จนทำให้เกิดความต้องการที่จะเดินทางไปศึกษาธรรมยังต้นกำเนิดพุทธศาสนาที่ประเทศอินเดีย และศึกษาสภาพการณ์ของศาสนาพุทธในอินเดียในยุคที่พระถังซำจั๋งเดินทางไปจาริกแสวงบุญ ความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาในยุคนั้น เรียกว่าเป็นยุคทองของพุทธศาสนาเลยทีเดียว จากการศึกษาพอสรุปได้ดังนี้

4.1 การเดินทางจาริกแสวงบุญของพระถังซำจั๋งสู่ดินแดนชมพูทวีป

พระถังซำจั๋งอุปสมบทเป็นพระภิกษุที่เมืองเฉิงตู ท่านเดินทางศึกษาพระธรรมไปทั่วทุกแคว้น ซึ่งในตอนนั้นเป็นช่วงรัชสมัยของพระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้ครั้งที่ 2 ของราชวงศ์ถัง เมื่อเรียนรู้พระคัมภีร์มากเข้า พระถังซำจั๋ง ก็รู้สึกว่พระคัมภีร์ที่มีอยู่ในจีนเวลานั้นไม่ค่อยเพียงพอ เนื้อความแปลได้ไม่ครบถ้วนและตีความไม่ถูกต้อง ท่านจึงปรารถนาที่จะศึกษาพระพุทธรศาสนาให้ถ่องแท้ลึกซึ้งและถูกต้อง จึงเกิดความคิดที่จะเดินทางไปศึกษาพระธรรมที่อินเดียอันเป็นแหล่งต้นกำเนิดดั้งเดิมของพระพุทธรศาสนา

ซึ่งตามบันทึกท่านได้เริ่มเดินทางจากนครฉางอันสู่ชมพูทวีปหรืออินเดียในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 1170 เงินกวานปีที่ 1 ตลอดการเดินทางท่านได้รับการอุปฐากจากผู้ปกครองแคว้นต่างๆอย่างดี ได้รับข้าวของเครื่องใช้ สเปียงอาหาร ยานพาหนะรวมไปถึงคนรับใช้ ท่านจาริกถึงมหาวิทยาลัยนาลันทา ราวต้นเดือน 10 พ.ศ. 1174 ที่ซึ่งเป็นจุดหมายสำคัญของการจาริกสู่ชมพูทวีปท่านพำนักอยู่ที่นั่นเป็นเวลาค่อนข้างนานหลายปี ตามประวัติพระถังซำจั๋งบันทึกว่าท่านพักอยู่ที่มหาวิทยาลัยนาลันทาแห่งนี้ศึกษาคัมภีร์สันสกฤตต่างๆ เป็นเวลาห้าปี คือตั้งแต่พ.ศ. 1174 - 1179

พระถังซำจั๋งมีปฏิสัมพันธ์กับผู้นำประเทศหลายพระองค์ นับตั้งแต่พระราชกษัตริย์แห่งแคว้นเกาซางผู้ให้ทุนการศึกษาแก่พระถังซำจั๋ง เพียงพอที่ท่านจะอยู่ศึกษาในอินเดียถึง 20 ปี บวชพระใหม่เพื่อติดตามรับใช้ท่านในระหว่างเดินทางโดยมีข้อตกลงว่า เมื่อท่านสำเร็จการศึกษาแล้วจะต้องกลับไปเผยแผ่พระพุทธรธรรมชางเป็นเวลา 3 ปี

พระเจ้าแห่งแคว้นสมรกันต์ ทรงให้ล่ามที่รู้ภาษาจีนและภาษาเอเชียกลางร่วมเดินทางไปกับท่าน พร้อมมีราชสาส์นถึงแคว้นต่างๆ ให้คอยอำนวยความสะดวกระหว่างที่ท่านต้องจาริกผ่านไป

พระเจ้ากุมารแห่งแคว้นกามรูป ทรงหันมาเลื่อมใสพระพุทธศาสนาและปวารณาตนจะสร้างวัดร้อย วัดถวายถ้าท่านไม่กลับคืนประเทศจีน

พระเจ้าศิวาทิตย์แห่งอินเดีย ทรงเป็นเอกองค์อุปถัมภ์มหาวิทยาลัยนาลันทาและเป็นผู้จัดเวทีธรรม สากัจฉาขึ้นที่เมืองกันขากุพะ เปิดโอกาสให้พระถังซำจั๋งได้แสดงหลักธรรม ตามที่ท่านได้ประมวลขึ้น เป็นคัมภีร์ จนท่านได้รับสมญานามว่า มหายานเทวะ และ โมกษะเทวะ

จากการได้กระทุ้งธรรมในครั้งนั้นหลังจากที่ได้ศึกษาคัมภีร์ต่างๆตามที่ปรารถนาแล้วท่านจึงกลับขอ อนุญาตพระอาจารย์ศีลภัทรอธิการบดีมหาวิทยาลัยนาลันทา เดินทางไปยังแคว้นใกล้เคียง นมัสการสังเวช ฌนียสถาน ต่างๆพร้อมทั้งกราบพระอาจารย์ที่ส่งความรู้ การศึกษาของท่านไม่จำกัดเพียงในมหาวิทยาลัยนา ลันทา ท่านยังจาริกไปขอความรู้จากผู้ทรงธรรมตามแคว้นต่างๆทั่วทั้งอินเดีย ด้านหนึ่งเพื่อตรวจสอบภูมิ ความรู้ความเข้าใจในวิชาที่ได้ร่ำเรียนมา อีกด้านหนึ่งเพื่อทัศนศึกษาประวัติศาสตร์พุทธสถาน

พระถังซำจั๋ง ได้ศึกษาพระธรรมในอินเดีย ที่มหาวิทยาลัยนาลันทา นานถึง 17 ปี รวมระยะเวลาไป กลับทั้งสิ้น 19 ปี เป็นระยะทางกว่า 5 หมื่นลี้ ส่งผลให้จดหมายเหตุชิ้นนี้ของท่านนั้นอุดมไปด้วยข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับดินแดนในเอเชียกลางและเอเชียใต้เมื่อพันกว่าปีที่แล้วกว่า 138 แคว้นแคว้น โดยในจำนวนนี้มี 110 แคว้นที่ท่านเดินทางไปด้วยตนเอง ขณะที่อีก 28 แคว้นนั้นท่านบันทึกจากคำบอกเล่าของผู้อื่น นับเป็นบันทึก ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่ง

พระถังซำจั๋ง เดินทางกลับจีนพร้อมทั้งนำพระไตรปิฎกฉบับภาษาสันสกฤตกลับมาด้วย โดยขากลับ ของการเดินทางท่านมีชื่อเสียงเป็นพระนักเทศน์ ปฏิบัติ ทรงความรู้ อันดั่งต้นในอินเดียและมีฐานะเป็นรอง อธิการบดี มหาวิทยาลัยนาลันทาในอินเดีย

4.2 สภาพการณ์ของศาสนาพุทธในอินเดียในยุคที่พระถังซำจั๋งเดินทางไปจาริกแสวงบุญ

เท่าความถึงพระเจ้าอโศกมหาราชทรงทะนุบำรุงพุทธศาสนานิกายเถรวาทก่อนหน้านั้นแล้ว เปลี่ยนเป็นนิกายมหายานในภายหลัง และนี่เองเป็นเหตุให้พุทธศาสนานิกายมหายานรุ่งเรือง และแผ่ไพศาล กว้างไกลในอินเดียในยุคหลังจากพระเจ้าอโศกมหาราช

ส่งผลให้ในด้านการศึกษาพระพุทธศาสนา ราว พ.ศ.1000 การศึกษาทางพุทธศาสนาได้ก้าวหน้าไป มากถึงกับขยายการจัดการศึกษาไปเป็นรูปแบบมหาวิทยาลัย จึงได้เกิดมหาวิทยาลัย แห่งแรกในโลกขึ้นคือ มหาวิทยาลัยนาลันทา และมหาวิทยาลัยอื่นๆ ขยายตามมาอีก กระจายอยู่ในอินเดียตอนเหนือมหาวิทยาลัยนา

ล้นทามีคณาจารย์สั่งสอนธรรมถึง 1500 ท่าน นักศึกษาจำนวนมากนับหมื่นมีทั้งชาวอินเดียและชาวต่างชาติเช่น จีน ทิเบต อินโดนีเซีย กิ๋นทัง บรรพชิต และคฤหัสถ์ ทั้งฝ่ายมหายานและเถรวาทและศาสนาอื่นๆ การศึกษาพระพุทธศาสนาจึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง

พ.ศ.1100 พระเจ้าหรรษวรวรรณะ(พระเจ้าศิลาทิตย์)ราชวงศ์วรวรรณะแห่งวรรณะแพศย์ ได้กำจัดอำนาจราชวงศ์คุปตะ แห่งวรรณะพราหมณ์ลงได้และขึ้นครองราชย์เป็นมหาราชที่ยิ่งใหญ่ ทรงเลื่อมใสในพุทธศานามหายานได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและอุปถัมภ์บำรุงมหาวิทยาลัยยาลันทาด้วย ในยุคนี้คือยุคที่ พระถังซำจั๋งได้จาริกสู่ชมพูทวีป ซึ่งท่านมาศึกษาพระพุทธศาสนาและแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาจีนเพื่อนำไปยังประเทศจีนแล้วท่านยังได้เขียนจดหมายเหตุไว้เพื่อบันทึกเรื่องราวและสภาพของสังคมด้านพุทธศาสนาไว้มากมายซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาในภายหลัง

ในช่วงที่พระถังซำจั๋งอยู่ในอินเดีย พุทธศาสนาในอินเดียกลายเป็นศาสนาแห่งพิธีกรรมพุทธศานานิกายมหายานรุ่งเรืองมาก จากปัจจัยสำคัญคือกษัตริย์ พระเจ้าศิลาทิตย์ ทรงเลื่อมใสและทรงให้ทำนุบำรุงศาสนาเป็นอย่างดี การที่พระพุทธศาสนาจะสามารถตั้งมั่นอยู่ได้นั้นจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองจากผู้มีอำนาจบารมี ซึ่งคนในสังคมซึ่งในสังคมระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ผู้ที่มีอำนาจบารมีในสังคมไม่มีใครยิ่งใหญ่ไปกว่าพระมหากษัตริย์ ดังนั้นในยุคนี้พระพุทธศาสนาจึงมีความเจริญรุ่งเรืองมาก